

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARSI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ÇİN'İN BORÇLANDIRMA DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA
AFRİKA (2003-2018)

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET FATİH ARGİN

MART 2020

**T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARSI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**ÇİN'İN BORÇLANDIRMA DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA
AFRİKA (2003-2018)**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET FATİH ARGİN

DANIŞMAN

PROF. DR. AHMET KAVAS

MART 2020

İMZA SAYFASI

Mehmet Fatih ARGİN tarafından hazırlanan 'Çin'in Borçlandırma Diplomasisi Bağlamında Afrika (2003-2018)' başlıklı bu yüksek lisans tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı:

[Prof. Dr. Ahmet KAVAS]

Kurumu: İstanbul Medeniyeti Üniversitesi

Üyeler:

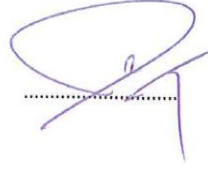
[Dr. Öğretim Üyesi Kadir TEMİZ]

Kurumu: İstanbul Şehir Üniversitesi

[Dr. Öğretim Üyesi İlhan GÜLLÜ]

Kurumu: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

İMZA

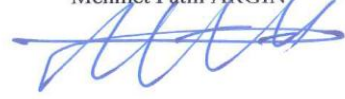

Tez Savunma Tarihi: 01.03/ 2020

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Mehmet Fatih ARGİN

Danışmanlığımı yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı taahhüt ederim.

Prof. Dr. Ahmet KAVAS

ÖNSÖZ

“Çin’in Borçlandırma Diplomasisi Bağlamında Afrika” adlı bu çalışma ile Hu Jintao ve Xi Jinping döneminde Çin’in Afrika kıtası ile krediler, dış yardımlar ve alt yapı yatırımları aracılığı ile geliştirdiği ekonomik ilişkiler ele alınmıştır. Çalışma bu ülkenin faaliyetleri sırasında kıta genelinde tehlikeli boyutlarda borçlandırmaya dikkat çekmeyi amaç edinmiştir.

Yüksek lisans eğitimim ve tez yazım sürecinde yoğun mesailerine rağmen değerli yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen başta danışman hocam Prof. Dr. Ahmet KAVAS hocama, Lisans dönemimde Çin çalışmalarıyla beni bu alanda gayretlendiren teşvikleri için Dr. Öğretim Üyesi Kadir Temiz hocama, bütün yüksek lisans eğitimim boyunca maddi ve manevi anlamda akademik desteklerini benden esirgemeyen kardeşim Öğr. Gör. Yusuf ARGİN ve kıymetli arkadaşım Hasan AYDIN’a bu süreçte desteklerini hiç eksik etmeyen aileme en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Mehmet Fatih ARGİN

ÖZET

ÇİN'İN BORÇLANDIRMA DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA AFRIKA (2003-2018)

ARGIN, MEHMET FATİH

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Ahmet Kavas

Mart, 2020. 117 Sayfa

20. yüzyılın ilk yarısında Batılı ülkelerin sömürge idaresinde kalan tüm Afrika ülkeleri II. Dünya Savaşının ardından bağımsızlıklarını kazanmıştır. Bununla birlikte Batılı güçler hem ekonomik hem de siyasi anlamda güçlerini devam ettirmek adına savaş sonrasında da kıta ile ilişkilerini devam ettirmişlerdir. Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemin büyük bir dönüşüm geçirmesi ile büyük güçlerin ilgi alanı yeniden Afrika olmuştur. Zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarının yanı sıra uluslararası kurumlardaki oy çokluğu büyük güç mücadelesinde devletleri kıta ülkeleri ile yakın ilişkiler kurmaya devam etmiştir. Yaşanan rekabet ortamında geliştirilen yeni araçlar “yeni sömürgecilik” (neo-colonyalizm) kavramını ortaya çıkarmıştır. Büyük güçlerin geliştirdikleri bu yeni araçlarla eskisinden daha yoğun bir şekilde kıtayı sömürdükleri tezleri savunulmaya başlanmıştır.

Bugün eski sömürge güçlerinden başka Afrika ülkeleri üzerinde nüfuz sahibi olmaya çalışan devletlerin başında Çin Halk Cumhuriyeti gelmektedir. Bu ülke kurulduğu yıldan itibaren ideolojik saiklerle kıta ülkeleri ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Ekonomi reformları ve dışa açılma siyaseti ile ekonomisinde muazzam büyüme rakamlarına ulaşmıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi ile mevcut kapitalist sisteme uyumlu hale gelmiştir. Ekonomide ki bu büyümesine sürdürülebilirlik kazandırması adına başta zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları ve yeni pazarlar için yeni emperyalist araçları kullanmaktan çekinmemiştir. Bu çalışma ile de borçlandırma diplomasisi ile kıta ülkeleri arasında geliştirdiği ilişkiler ele alınmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu çalışma

Özellikle 21. yüzyılda Çin'in başta enerji ve pazar güvenliği olmak üzere, ABD ile girmiş olduğu g mücadelesinde borçlandırma diplomasisi üzerinden kıta ülkeleri ile ekonomik anlamda geliştirmiş olduğu ilişkilerin Afrika lkeleri aleyhine tehlikeli boyutlara eriştiği argümanlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Afrika, ABD, Yeni Sömürgecilik, Borçlandırma Diplomasisi, Hu Jintao, Xi Jinping.

ABSTRACT

AFRICA IN THE CONTEXT OF CHINA'S DEBITING DIPLOMACY (2003-2018)

Argın, Mehmet Fatih

Master's Thesis, Department Of International Relations

Supervisor: Ahmet Kavas

March, 2020. 117 pages.

All African countries that remained under the colonial rule of the Western countries in the first half of the 20th century II. It gained its independence after World War II. However, Western powers continued their relations with the continent after the war in order to continue their power both economically and politically. With the great transformation of the international system after the Cold War, the interests of the great powers were again in Africa. In addition to the rich underground and aboveground resources, the majority of votes in international institutions continued to establish close relations with continental countries in the struggle for great power. New tools developed in the competitive environment have created the concept of "new colonialism" (neo-colonialism). With these new tools developed by the great powers, their thesis that they exploited the continent more intensely than before was started to be defended.

Today, the People's Republic of China is one of the states trying to gain influence over African countries other than the former colonial powers. This country has developed close relations with continental countries with ideological motives since its establishment. It has achieved enormous growth in its economy with economic reforms and outward opening policy. It became compatible with the existing capitalist system, especially with the end of the Cold War. In order to sustain its growth in the economy, it did not hesitate to use rich underground and surface resources and new imperialist tools for new markets. With this study, the relations developed between debt diplomacy and continental countries will be discussed. In addition, this study aims to

reveal the arguments that China's economically developed relations with continental countries have reached dangerous levels against the African countries through the borrowing diplomacy in the power struggle with the USA, especially in the 21st century, especially in energy and market security.

Keywords: China, Africa, USA, New Colonialism, Debt Diplomacy, Hu Jintao, Xi Jinping.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Mehmet Fatih ARGİN

Uyruğu: T. C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 07.09.1990 ELAZIĞ

Elektronik Posta: mfatih1453ist@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler	2017
Yüksek Lisans	İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı	2020

YABANCI DİLLER

İngilizce (Orta)

HOBİLER

Tarih, Edebiyat, Yüzme, Seyahat.

İÇİNDEKİLER

İMZA SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BİLDİRİM	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
ÖZGEÇMİŞ	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
ŞEKİL LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	6
1. TEORİK KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.1. Yeni Sömürgeciliğin Gelişimi ve Tanımı.....	6
1.2. Yeni Sömürgeciliğin Yöntemleri.....	8
1.2.1. Sermayenin Yeni İhraç Biçimleri ve Dış Ticaret.....	8
1.2.2. Uluslararası Kurumların Kullanılması.....	10
1.2.3. Yardım ve Kalkınma Programları.....	12
1.3. Dekolonizasyon Sonrası Yeni Sömürgecilik Uygulamaları	14
BÖLÜM II.....	16
2. HU JİNTAO DÖNEMİNE KADAR ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI	16
2.1. Çin'in Dış Politikasında Temel Parametreler	16
2.1.1. Büyük Güç Stratejisi	18
2.1.2. Çin Dış Politikasında Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç.....	21

2.1.3.Çin'in Dış Politika Araçları	23
2.1.3.1.Altyapı Yatırımları	23
2.1.3.2.Dış Yardımlar	24
2.1.3.3.Borç Diplomasisi	26
2.2.Soğuk Savaş Dönemi Çin Dış Politikasında Afrika	28
2.3. Soğuk Savaş Sonrası Hu Jintao Dönemine Kadar Çin'in Afrika Politikası	30
BÖLÜM III	33
3.HU JİNTAO DÖNEMİ YATIRIMLAR VE BORÇLANDIRMA DİPLOMASİSİ	
BAĞLAMINDA ÇİN AFRİKA İLİŞKİLERİ	33
3.1.Hu Jintao Dönemi Çin Dış Politikası ve Afrika	33
3.2.Hu Dönemi Yayınlanan Çin'in Afrika Politikası Belgeleri.....	38
3.2.1. 2006 Çin'in Birinci Afrika Politika Belgesi	38
3.2.2. 2010 Çin-Afrika Ekonomik ve Ticaret İş Birliği Politika Belgesi.....	41
3.3.Çin Afrika Finansal ve Ticari İlişkiler Bağlamında FOCAC	44
3.3.1. Hu Dönemi Çin'in Afrika ile Finansal İlişkileri ve Krediler	44
3.3.2.Çin-Afrika Ticareti ve FOCAC.....	48
3.4.Hu Dönemi Çin'in Afrika Enerji Politikası	51
3.5.Hu Dönemi Çin'in Dış Yardımları Bağlamında Afrika.....	54
3.6. ABD'nin Değişen Afrika Yaklaşımı ve Hu Dönemi Kıtada Çin-ABD	
Rekabeti	57
BÖLÜM IV	60
4.Xİ JİNPİNG DÖNEMİ YATIRIMLAR VE BORÇLANDIRMA DİPLOMASİSİ	
BAĞLAMINDA ÇİN AFRİKA İLİŞKİLERİ	60
4.1. Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikası	60
4.2.Xi Dönemi Yayınlanan Çin'in Dış Politika Belgeleri	62
4.2.1. 2013 Çin-Afrika Ekonomik Ticari İş Birliği Belgesi.....	62
4.2.2. 2015 Çin'in İkinci Afrika Politika Belgesi	64

4.3.Çin'in Afrika Finansal ve Ticari İlişkileri ve FOCAC	66
4.3.1. Xi Dönemi Çin'in Afrika ile Finansal İlişkileri ve Krediler	66
4.3.2. Xi Dönemi Çin Afrika Ticari İlişkileri; Kuşak-Yol Projesi ve FOCAC	70
4.4. Xi Dönemi Çin'in Afrika Enerji Politikası	73
4.5.Xi Dönemi Çin'in Dış Yardımlar Bağlamında Afrika.....	74
4.6.Xi Dönemi Çin-ABD Rekabeti.....	76
SONUÇ	79
KAYNAKÇA.....	82

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. 2000-2014 Yılları arası çin'in afrika ülkelerine yıllık sağladığı kredi finansmanını gösteren grafik.....	45
Şekil 2. Çin kredilerinden pay alan sektörler.....	46
Şekil 3. Afrika'nın Çin ile Ticareti 1991-2012	48
Şekil 4. Çin'de 1993-2014 GSYİH ve Ham Petrol İthalatı	51
Şekil 5. Çin Dış Yardımlarının Bölgesel Dağılımı (2014)	55
Şekil 6. Afrika'ya Çin ve ABD Yardımları (Milyar Dolar)	59
Şekil 7. Çin'in Afrika'ya Sağladığı Krediler (2000-2017)	66
Şekil 8. Çin'in Afrika'ya Doğrudan Yatırımları (FDI).....	68
Şekil 9. Çin Afrika Ticareti 2000-2016	71

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
FOCAC	:	Çin Afrika İş Birliği Formu
CIDCA	:	Çin Uluslararası Kalkınma İş Birliği Ajansı
BM	:	Birleşmiş Milletler
GATT	:	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
WTO	:	Dünya Ticaret Örgütü
EXIMBANK	:	Çin İthalat İhracat Bankası
AID	:	Uluslararası Doktorlar Derneği
TİKA	:	Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
ÇKP	:	Çin Komünist Partisi
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
CNPC	:	Çin Ulusal Petrol Şirketi
AFRICOM	:	Amerika Birleşik Devletleri Afrika Komutanlığı
SINOPEC	:	Çin Petrol ve Kimyasal Şirketi
BRI	:	Kuşak Yol Girişimi

GİRİŞ

Afrika 30 milyon km² lik yüzölçümü ile dünyanın en büyük ikinci kıtasıdır. Yer altı ve yer üstü zenginlikleri ile geçmişte olduğu gibi bugünde büyük güç iddiasıyla küresel siyasette varlık göstermeye çalışan devletlerin görmezden gelmeyeceği bir zemindir. İlk olarak 16. yüzyılın başlarında yaşanan coğrafi seferlerle birlikte kıtanın bu zenginlikleri ve stratejik konumu farkedilmeye başlandı. Özellikle 19. yüzyıl da sanayi devrimi ile birlikte büyük devletlerin enerji ve ham madde kaynaklarına olan ihtiyacı bu kıtanın zenginliklerinin sömürülmesini beraberinde getirdi. Bu ham madde kaynaklarına ulaşma bağlamında özellikle büyük sanayilere sahip olan Avrupalı devletler arasında yeni sömürge ele geçirme mücadelesi kıtanın sosyal, kültürel ve ekonomik gelişiminde büyük tahribatların oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Kıtada sömürgecilik ile yaşanan yoğun münasebetler sadece zengin kaynaklara yönelik olmamıştır. Afrika'nın yerli nüfusu da köleleştirilerek göç ettirilmiştir. Hem insan kaynaklarının hem de doğal kaynakların kıta dışına taşınması uzun yıllar sürecek bir fakirliğin başlamasına yol açmıştır. 19. yüzyıl sömürgeciliğın dünyanın her yerinde en zirvede yaşandığı zaman olmuştur. Takip eden yüzyıla gelindiğinde sadece Afrika üzerinde büyük bir hakimiyet sağlayan Avrupalı devletler, nüfuzunu derinleştirmek adına buranın siyasal sisteminde, eğitim sisteminde ve nüfusları üzerinde geri dönülmez tahribatlar yapmışlardır. Bununla birlikte yeni politikalarını muhafaza etmek için askeri üsler kurmuşlar ve kıtanın sosyokültürel yapısını göz önüne almadan haritalar çizip kendi çıkarları doğrultusunda yeni sınırlar belirlemişlerdir. Bu politikalar kıta ülkelerinin derinliklerine o kadar nüfuz etmişti ki bağımsızlıkları kazandıktan yıllar sonra bile eski sömürgeci devletleri ile bağlarını koparmaları mümkün olmamıştır.

20. yüzyılın hemen başında yaşanan iki dünya savaşı Avrupa'da ekonomik anlamda ciddi kayıplara sebep olurken, Afrika ülkeleri arasında da bağımsızlık yönünde bir bilincin uyanmasına yol açmıştır ve sömürgeci güçlere karşı direnişler organize edilmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Batılı devletler yeni oluşan küresel konjonktür içerisinde sömürgecilik konusunda bir yol ayrımına gelmişlerdir. Bu

süreçte Afrika ülkelerinin sözde bağımsızlıklarını tanıyarak sömürgecilik dönemini bitirmiş gibi görünmüşlerdir. Fakat bu süreç farklı bir biçimde (yeni sömürgecilik) farklı araçlarla daha yoğun ve daha tahripkâr bir şekilde devam etmiştir. Bu süreçte Avrupalı devletler yüzyılın başında topyekûn gerçekleştirdikleri asimilasyonun etkisiyle sömürgeciliğin sözde sona erdiği dönemde de kıtada önemli imtiyazlarını ellerinde bulundurmuşlardır. Yeni kurulan bu devletlerin siyasi rejimleri de asimilasyon sürecinde ortaya çıkan yerli elitlere teslim edilmiştir. Böylece kıtada günümüze varlıklarını koruyan yapay ulus devletler ortaya çıkmışlardır.

Diğer taraftan 1949 yılında Mao Zedong önderliğinde bağımsızlık mücadelesini kazanılması ile Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Soğuk Savaş rekabet ortamına doğan bu ülke, yeni sürecin başında Moskova ile yakın ilişki kurarak sosyalist blok içerisinde konumlanmıştır. Zamanla Mao ve Stalin arasında yaşanan ideolojik fikir ayrılıkları, Pekin yönetimini başta Afrika ülkeleri olmak üzere Bağlantısızlıklar Hareketi üzerinden Üçüncü Dünya ile yakın ilişkiler kurmaya itmiştir. Çin'in kıta ile ilk teması 1955 yılında düzenlenen Bandung Konferansı'nın ardından başlamıştır. Konferansı hemen ardından Başbakan Zhou Enlai 1963 yılında on Afrika ülkesini ziyaret etti. Bu tarihten itibaren kıta ülkeleri ile ideolojik saikler üzerinden yakın ilişkiler geliştirilmeye başladı.

Pekin yönetimi sık sık emperyalizm karşıtı söylemler kullanılarak kıta ülkelerinde ki bağımsızlık hareketlerini desteklemiştir. Bu kapsamda birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı, karşılıklı saldırmazlık, birbirlerinin iç işlerine karışmama, eşitlik, karşılıklı fayda ve barış ilkelerinden oluşan Barış İçinde Yaşamın Beş Prensibi¹ ikili ilişkilerin temelini oluşturmuştur. Bu yaklaşım Afrika ülkeleri nezdinde Çin ile ilişkileri daha çekici hale getirerek, emperyalist güçlere karşı alternatif bir konuma oturtmuştur. Kıta ile ikili ilişkiler küresel siyasette Çin için önemli bir koz olmuştur. Bu bağlamda 1971 yılında Çin Birleşmiş Milletler de ki üyelik oylamasında yirmi altı Afrika ülkesinin desteğini almıştır (Bayram, 2018:144).

---

¹ "Barış içinde bir arada yaşamın 5 ilkesi" 1954 yılında Çin, Hindistan ve Birmanya tarafından ortaklaşa ileri sürülmüştü. 5 ilke egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, birbirine saldırmama, birbirinin içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ve barış içinde bir arada yaşama ilkelerinden oluşuyor.

Mao'nun ölümü ile birlikte Deng Xiaoping'in yönetime gelmesi hem Çin'in küresel anlamda konumunun değişmesi hem de Afrika ilişkilerinin yeni bir sürece girmesi için başlangıç olmuştur. Bu dönemden itibaren Çin, ekonomik reformlar ve dışa açılma siyaseti ile uluslararası kapitalist ekonomiye karşı tutumunu değiştirmiştir. Yeni sürecin bir gereği olarak daha pragmatist bir dış politika benimseyen Pekin yönetimi, Afrika'daki ideolojik desteğine son vermekle birlikte, uzun yıllardır kıtaya sağladığı yardım ve projelerini en aza indirmiştir. Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru Çin'in bu yeni ekonomi politik dönüşümü, kendisine büyük avantajlar sağlamıştır. Yeni dünya düzeni ile birlikte dünya ticareti ekonomideki liberalleşme ile beraber yükselişe geçmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin sistemde tek büyük güç olarak kalması kıtaya olan ilgisinde önemli bir düşüş sağlamıştır. Ekonomisindeki büyüme, kıtadaki güç boşluğu ve kıtanın dünya siyasetindeki tarihi konumu Çin'in yeniden kıta ülkeleri ile daha faydacı ilişkiler geliştirmeye itmiştir.

21. yüzyıla gelindiğinde başta Batılı eski sömürgeci devletler olmak üzere büyük güçler stratejik konumu ve ekonomik değerinden hiçbir şey kaybetmeyen Afrika ile ilişkilerin yeniden canlandırdılar. Özellikle Çin kullandığı araçlarla eski Avrupalı sömürge ülkeleri tarafından yeni sömürgeci söylemlerine maruz kaldı. Çin 2000'li yıllardan itibaren kıtaya yoğun bir şekilde kredi, dış yardım ve alt yapı yatırımı sağlamaya başladı. Bunu yaparken Batılı ülkelerin yeni sömürgeci uygulamalarından farklı olarak kıta ülkelerine *Tek Çin* politikası kapsamında Tayvan'la diplomatik ilişkilerini kesmeleri dışında herhangi bir ön koşul sunmadı. Çin'in bu cömert yaklaşımı uzun yıllardır fakirlik ve yoksullukla mücadele eden doğal kaynak zengini bu ülkeler için bulunmaz bir fırsattı. Zaman geçtikçe Çin'in üretime dayalı olmayan yatırımları için sağlanan kredi ve finansal destekler Afrika ülkelerini bir borç tuzağı içerisine çektiği gerçeğini ortaya çıkardı.

Bununla birlikte tezde bu ülkenin 21. yüzyılda Afrika'ya yönelik olarak uyguladığı borçlandırma diplomasisi ile ilgili sorulara cevap aranmaktadır. Öncelikle tezin ana sorusu şu şekildedir: Geleneksel sömürgecilerin kıtada askeri ve siyasi olarak topyekûn gösterdikleri varlığın aksine Çin'in kıtada alt yapı ve üst yapı yatırımları, krediler ve dış yardımlarla varlık göstermesi bir yeni sömürgecilik aldatmacası mıdır? Tezin bütününde cevaplanan bu soru, ilk bölümde ele alınan yeni sömürgecik yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kuşak Yol girişimi Afrika'ya kalkınma

için bazı fırsatlar sunmaktadır ve kıtadaki altyapı genişlemeleri için önemli bir itici güçtür. Ancak, Kuşak Yol Girişimi için sağlanacak finansmanın Afrika borcu üzerindeki etkisi nedir? Bu soru ile Kuşak Yol Girişiminin yeni sömürgeci olarak kıtada varlık gösteren Çin için bir araç olduğu örnek ülkeler üzerinden ortaya koyulmuştur. Çin büyümesinin sürdürülebilirliği için kıtanın geniş maden ve enerji kaynaklarını elde edip güvenliğini sağlamak için Afrika'ya milyarlarca dolar yatırım yapıyor. Çin'in yatırımları Afrika'ya alternatif bir bölgesel düzen önerisi mi getiriyor? Çin-Afrika ilişkilerinde kazan-kazan sistemini ne kadar yansıtmaktadır? Bu ikincil nitelikteki sorulara tez içerisinde verilen cevaplarla tezin ana sorusunun cevabı desteklenmiştir.

Çin'in Afrika'ya yönelik başta borç diplomasisi olmak üzere finansal araçları kullanarak ortaya koyduğu siyasetin ele alındığı bu tez dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde tezin teorik kavramsal çerçevesini oluşturan yeni sömürgecilik yaklaşımı değerlendirilmiştir. İlk bölüm *Yeni Sömürgeciliğin Gelişimi ve Tanımı, Yeni Sömürgeciliğin Yöntemleri ve Yeni Sömürgecilik Uygulamaları* adlı üç başlıktan oluşmaktadır.

Bu bölüm altında oluşturulan başlıkların asıl amacı, tezin cevap aradığı soruları cevaplamadan önce teorik kavramsal çerçevesini oluşturmaktır. Bu üç alt başlık ile II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte başta Afrika ülkeleri olmak üzere bağımsızlıklarını kazanan sömürgelerin eski sömürgecileri tarafından sermayenin yeni ihraç biçimleri, uluslararası kurumlar ve dış yardım ve kalkınma programları gibi yeni araçları geliştirerek kıtada eski düzenin daha üstü kapalı ve daha acımasız devam ettirildiği uygulamaları ile ele alınmıştır.

Hu Jintao Dönemine Kadar Çin'in Afrika Politikası başlıklı ikinci bölümde, Çin'in dış politika parametreleri çerçevesinde Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası dönemlerinde Çin ve Afrika ülkeleri arasındaki ilişkinin dönüşümüne dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bu zaman dilimi içerisinde yaşanan dönüşüm Çin'in pragmatist anlamda benimsediği yaklaşım örneklerini içermektedir. Afrika ülkelerinden gelen yardım taleplerinin geri çevrilmesi, ikili ilişkilerin karşılıksız yardım sağlamaktan karşılıklı fayda düzeyinde devam ettirilmeye başlanması gibi örnekler tezin ana konusunu destekler nitelikte olduğundan önemli görülmüştür.

Üçüncü ve dördüncü bölümleri ise çalışmanın odaklandığı 2003-2018 yıllarını kapsamaktadır. Bu son iki bölüm tezin ana gövdesini oluşturmaktadır. Birinci bölümde ele alınan yeni sömürgecilik yaklaşımı çerçevesinde tezin sorularına cevap verildiği bölümlerdir. Yani bu bölümler altında oluşturulan alt başlıklar bir bütün olarak tezin iddiasını ortaya koymaktadır. *Hu Jintao Dönemi Yatırımlar ve Borçlandırma Diplomasisi Bağlamında Çin Afrika İlişkileri* başlıklı üçüncü bölümde ve *Xi Jinping Dönemi Yatırımlar ve Borçlandırma Diplomasisi Bağlamında Çin Afrika İlişkileri* başlıklı son bölümde ise Çin'in kıtaya yönelik daha kapsamlı ve kurumsal çerçevede politikalar izlediği değerlendirilmiştir. Bu iki dönem toplamda on iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkların her birinde o dönemin genel Çin dış politikası ele alınmıştır. İkinci alt başlıklarda yayınlanan politika belgeleri ile kıtaya yönelik politikaların daha kurumsal ve planlı bir çerçeveye oturtulduğu vurgulanmıştır. Üçüncü alt başlıklarda finansal ve ticari ilişkiler özellikle 21. yüzyılda borçlandırma siyaseti çerçevesinde değerlendirilmiştir. Dördüncü alt başlıklarda ise kıtaya sağlanan dış yardımların borçlandırma diplomasisi ile bağlantısı değerlendirmiştir. Beşinci alt başlıklar da her iki dönemde yürütülen yoğun ilişkilerin asıl hedefinin enerji kaynak güvenliği olduğu üzerine yoğunlaşmıştır. Her iki bölümün son alt başlıklarında ise Çin'in büyük güç siyasetinde en büyük rakibi olan ABD ile kıtada ki mücadelesi değerlendirilmiştir.

BÖLÜM I

1.TEORİK KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Yeni Sömürgeciliğin Gelişimi ve Tanımı

Yeni sömürgecilik kavramı, sömürgecilik sürecinin halefi olması sebebiyle öncelikle bu kavramın ele alınması yerinde olacaktır. Bir devletin sınırları dışında kalan toprakları çeşitli yöntemlerle ele geçirip, orada yerel halk üzerinde siyasi, iktisadi ve kültürel alanlarda hakimiyet kurarak onların her türlü imkanlarını kendi menfaati için tüketmesidir (Kavas, 2009: 394). Uzun yıllar boyunca farklı şekillerde uygulanan sömürgecilik 19. yüzyılın ortalarından itibaren başta Afrika olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde yaygınlaştırıldı. II. Dünya Savaşı'na kadar devam eden çağdaş sömürgecilik süreci 14 Ağustos 1941 tarihinde dünyanın çeşitli bölgelerinde yeni devletlerin kurulmasına imkân veren Atlantik Bildirisi'nin imzalanmasıyla geniş çapta sona ermiştir.

Uzun yıllar devam eden sömürge düzeni kâğıt üzerinde bitmiş gibi görünse de sömürgeler üzerinde tekel konumunda bulunan kapitalist devletler eski yöntemleri düzelterek ve yeni sömürgeci yöntemleri de bu düzene uydurarak mevcut politikalarını devam ettirmişlerdir (Vahruşev, 1978:59). Sömürgeler siyaseten bağımsız olsalar da sömürge devletlerine hem ekonomik hem de sosyo-kültürel olarak bağlı kalmışlardır (Rahaman, Yeazdani ve Mahmud, 2017). Bu yeni sömürgeci düzen sözde bağımsız devletlerin dev mali örgütler tarafından denetimine dayanmaktadır. Bu denetim sonucunda da örgütler, menşei olduğu devlet adına çalışarak yaygın ilişkiler oluştururlar (Nkrumah, 1966: 9). Yeni sömürgecilik ile emperyal güçler kaynakları çok düşük fiyata alarak, işlenmiş ürünleri ve günlük ihtiyaçları sözde bağımsız ülkeler olan eski sömürgelere satarak uluslararası pazarda bu ülkelere karşı üstünlüklerini korumaya devam etmişlerdir. Ayrıca bu düzende ülkeler ve bölgeler tarım ürünlerinin

tedarikçisi ve gıda ürünlerinin de tüketicisi haline getirilerek ekonomilerinin zayıf ve geri kalmışlığı devam ettirilmek zorunda bırakılmıştır (Junbo, J., Frasher, D. 2014).

Kavram olarak uluslararası ilişkilerde “Yeni sömürgecilik” 1960’ların sömürge sonrası dönemde Marksist teorisyenler tarafından emperyalizmin ekonomik ve kültürel yollarla dolaylı bir kontrol biçimi olarak ileri sürülmüştür (Michael, 2018). 1962 yılında ilk resmi tanımlama All-African People’s Conference’ında; politik, ekonomik, sosyal, askeri araçlarla dolaylı bir şekilde egemenlik kurbanı olan gelişmekte olan ülkelerde siyasal açıdan bağımsızlığın resmen tanınmasına rağmen klasik sömürge sisteminin hayatta kalması olarak tanımlanmıştır (Haag, 2012; Martin, 1985). Nkrumah’ın 1965 yılında yayımlanan çalışmasının 9. sayfasında ise yeni sömürgeciliğin özünü, bir devletin resmen bağımsız ve egemen olmasına rağmen ekonomisinin ve siyasi politikasının dışardan kontrol edilmesi şeklinde tanımlamıştır (Nkrumah, 1966:9). Daha kapsamlı bir şekilde yeni sömürgecilik kapitalizmin ekonomik, politik, ideolojik ve askeri-stratejik dayanaklarını güçlendirecek biçimde daha ince düşünülmüş yöntem ve manevralar aracılığıyla emperyalist ülkelerin izlediği sömürgeci politiklardır (Vahruşev, 1978:60). Diğer bir tanıma göre ise; kavram olarak yeni sömürgecilik bugün büyük güçlerin doğrudan askeri ve siyasi kontrol sisteminin uluslararası kuruluşlar ve çokuluslu şirketlerin yardım, borç ve kredi gibi argümanlarla yer değiştirmesini ifade etmektedir (Braveman, 2001:160).

Yeni sömürgecilik, ekonomik, siyasal ve kültürel çıkarlar elde etmek için sözde bağımsız olmuş devletlerin zayıflığından faydalanan sömürgeciliğin yeni bir türü olarak görülmektedir (Haag, 2012; Ardant, 1965). Yapılan tanımlar incelendiğinde, ağırlıklı olarak yeni sömürgecilik ekonomide fark edilmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yapılan çalışmalar göstermiştir ki sömürge ülkeleri siyasi bağımsızlık elde edip, resmi olarak egemenlikleri tanınmış olsa da emperyalist ülkeler bu devletlere ekonomik bağımsızlık sağlamamıştır (Rahaman ve diğerleri 2017). Dolayısıyla, yeni sömürgecilik, eski sömürgeci ve sömürgeleri arasındaki ilişkide bir dengesizliğin devamını sağlayarak, ciddi ekonomik ilişkiler ile önemli miktarda sermaye sağlama, kâr biriktirme ve bu yollarla ekonomik kaynaklardan daha fazla yararlanma ve önemli ölçüde potansiyeli olan bir üst yapı oluşturmanın yeni adıdır (Babatola, 2013). Yeni sömürgeciliği klasik sömürgeciliğe göre daha tehlikeli yapan

şey ise yeni kullanılan yöntemlerin daha az doğrudan ve daha az görünür olmalarıdır (Haag, 2012).

1.2.Yeni Sömürgeciliğin Yöntemleri

Tarihsel süreç içerisinde gelişiminden de bahsedildiği üzere yeni sömürgecilik özellikle ekonomik ve finansal konularda öne çıkmıştır. Klasik sömürgecilik sürecinde daha ziyade işgalini düşündükleri bölgeleri istila edip sınırlı yararlanılan kaynaklar tespit edilerek ele geçirilmiştir (Ferro, 2015). Yeni sömürgecilik döneminde uluslararası sistem içerisinde kavram daha uygun yöntem ve araçlar ile bu kaynaklar sömürülmeye devam etmiştir. Geçmişteki uygulamalar yeni bir kılığa bürünerek bağımsızlığını kazanan devletlerle, emperyalist güçler arasında ilişkinin şekli değişmiştir (Nkrumah, 1966:11). Yeni sistemde güç kullanımı en alt seviyede, yeni bağımsızlığı tanınmış gelişmekte olan ülkelerin kontrolü ekonomi üzerine kurulmuştur (Altınbaş, 2011:37). Geliştirilen bu yöntem ve araçlar şu şekildedir: Sermayenin yeni ihraç şekilleri, yardım ve kalkınma programları, dış ticaret ve uluslararası ve bölgesel örgütlerin kullanılması (Vahruşev, 1978:61).

1.2.1.Sermayenin Yeni İhraç Biçimleri ve Dış Ticaret

Sermaye ihracı, minimum riskle maksimum karın elde edileceği, işgücünün ucuz, hammadde kaynaklarının bol olduğu alanlara doğru gerçekleşen sermaye hareketleridir (Yıldız, K., 1998). Bu süreç iki şekilde gerçekleşir; başka ülkelerin hükümetlerine borç olarak verilen ikraz sermayesi ihracı ve kapitalist ülkelerin başka ülkelerde sanayi işletmeleri, demir yolları ve doğrudan yatırımlar için ihraç ettiği üretici sermaye ihracıdır. Birincisinde kar, sermaye ihracatçısı ülkeye borçlu ülkenin faiz ödemeleri ile oldu (Nikitin, 1990:113). Bu durum sermaye ihracının yeni şekillerinden biri olmakla birlikte yeni sömürgeciliğinde sacayaklarından birini oluşturmaktadır (Vahruşev, 1978:69). Alınan borcun bir kısmının borç veren ülkeden yapılan satın almalara harcanması şartı ise sermaye ihraç eden ülkeye ciddi bir avantaj sağlamaktadır. Böylece dünya bir grup tefeci devlet ve bu devletlere borçlu devletler olarak ayrılmıştır (Atılğan, 2007:39). İkincisinde ise yabancı ülkede kurulan bir

işletme için oluşturulan hisse senedi ortaklığı ile hisselerin büyük çoğunluğunu ya da tamamını elinde bulunduran yatırımcı güç büyük karlara ulaşır (Nikitin, 1990:113).

Sömürgeciliğin temel gayesi, sanayileşme süreci gittikçe artan Avrupa için gerekli ham maddeleri temin etmek ve üretim fazlası için yeni pazarlar sağlamaktır. Başta Afrika olmak üzere Asya ve Latin Amerika ülkeleri, emperyalist güçlerin sanayileri için ham madde temin eden, karşılığında ise onların işlenmiş ürünlerini tüketen bir pazar haline gelmişti (Gül, Bayram, 2018: 55). Yeni sömürgecilik sürecinde ise eski sömürgelerin ve yeni bağımsız devletlerin doğal kaynakları ve insan gücü kaynakları talan edilirken sermaye ihracının yeni biçimleri geliştirilmiştir. Bu yöntemlerle emperyalist tekeller ihraç ettikleri sermayeden kat kat fazla karlar toplamışlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Amerikan özel deniz aşırı yatırımları hemen hemen her yıl 2-3 milyar dolar artmıştır (Vahruşev, 1978:61). Bu duruma dikkat çeken ABD politikacılarından Senatör Charles Mathias, Latin Amerika'dan Birleşik Amerika'ya dört katına ulaşan sermaye akışını dünyanın en zengin ülkesine dış yardım şeklinde ifade ederek dikkatleri çekmiştir (Myrdal, G. 1970; Vahruşev, 1978).

Sermaye ihracı ile en büyük karları toplayanlar ise II. Dünya Savaşı sonrasında kısa süre içerisinde Venezüella'da, Kolombiya'da, Arjantin'de, Brezilya'da ve Afrika'da petrolün çıkarılmasında, işlenmesinde ve pazarlanmasında tam bir kontrol sağlayan batılı petrol şirketleridir (Vahruşev, 1978:63). Savaş sonrası onarım ihtiyaçları, Batılı ülkelerde özellikle demir sanayisinde üretimin artması ve soğuk savaşın kızışması ile başta petrol olmak üzere maden kaynaklarının yağmalanması süreci de hızlanmıştır (Nkrumah, 1966:68).

II. Dünya Savaşı sonrasında anti-sömürgeci hareketlerin başarıya ulaşmış ve klasik sömürgecilik işlevsiz hale gelmiştir. Tekelci kapitalist güçler daha incelikli yöntemlerle ekonomik ve mali ilişkiler üzerinden eski sömürgeleri kendilerine bağlı tutarak sömürme yolunu seçmişlerdir. 1980lerde tartışılmaya başlayan ve Soğuk Savaş sonrasında ivme kazanan küreselleşme ile de piyasa çok daha serbest hale gelmiş, ticaret de sınırlar kaldırılmış ve öncekinin aksine daha dinamik bir süreç başlamıştır (Ekodialog, 2002). Kapitalizmin küreselleşmesi olarak da adlandırılan bu süreç kapitalizmi tekelci aşamaya ulaştırmış, tekellerin ve mali sermayenin hakimiyeti için kıyasıya bir rekabeti de beraberinde getirmiştir. 1990'lı yıllar da hız kazanan sıcak

para dolaşımı geliştirmekte olan borçlu ülkelere hızlı giriş çıkışlarla kaynaklar da ciddi tahribatlara ve kaynakların dışa aktarılmasına sebep olmuştur. Ayrıca Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Dünya Bankası aracılığı ile birçok geliştirmekte olan ülke yüksek faiz oranları ile desteklenmek adına borç batağına sürüklenmiş, ülkelerin turizm gelirleri, limanlarının ve tarımsal ürünlerinin gelirleri ipotek ettirilmeye mecbur bırakılmıştır (Akdağ, 2019). Yeni sömürgecilikle emperyalist tekeller sadece sermaye ihracıyla kalmamış, bunun yanı sıra, dış ticaret araçları olan gemi ve tanker tekeli, ticari bağları, ticaret şirketleri ve bankalarını da borç ve kredi yöntemleri ile elde tutmuşlardır (Vahruşev, 1978:117).

20. yüzyıl bir bütün olarak düşünüldüğünde dış ticaret dış politika tarafından belirlenirken, 1980'li yıllarda başlayan liberalleşme ve küreselleşme süreci Soğuk Savaşın sona ermesiyle hız kazanınca artan sermaye hareketliliği ve ticaretin serbestleşmesi 21. yüzyılda ülkelerin dış politikaları dış ticaret yaklaşımları tarafından belirlenmiştir. Katı ulus-devlet ilkesinden tavizler verilip ekonomik engeller ortadan kaldırılarak küresel piyasa oluşturulmuştur (İrge, 2005:68). Bu süreç ile birlikte Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde kapitalist talan uluslararası finans örgütleri, IMF, Dünya Bankası ve WTO tarafından teşvik edilmiştir. Bu da büyük borç krizlerini beraberinde getirmiş ve borçlu ülkeleri kapitalist mantığa hizmet etmeye mecbur etmiştir (Adda'dan aktaran İrge, 2005:75).

1.2.2.Uluslararası Kurumların Kullanılması

Birinci yeni dünya düzeni olarak adlandırabileceğimiz süreç II. Dünya Savaşı sonrasında kendisinden önceki ekonomik sıkıntılar ve savaşların tekrarından korunabilmek için Bretton Woods Anlaşmaları ile kurulmuştur. Bununla hem barışı tesis etmek hem de dünya ekonomik entegrasyonunu gerçekleştirmek hedeflenmiştir (İrge, 2005). Savaş sonrası bu düzen ABD önderliğinde kurulan ve uluslararası sermayenin organlarını oluşturan kurumlarla tesis edilmeye çalışılmıştır. Bretton Woods Anlaşmaları çerçevesinde parasal sistemin işletilmesi için IMF, savaş boyunca ciddi tahribat yaşayan batılı ülkelerin imarı ve sonradan ise geliştirmekte olan ülkelerin sisteme entegre edilmesi için verilen borç ve kredilerin yönetimi için Dünya Bankası,

uluslararası ticaretin serbestleştirilip yeni ticaret düzeninin tesisi için GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması) sistemi kurulmuştur (Kazgan, 2012).

Adı zikredilen bu kurumlar Soğuk Savaş döneminin kutuplaşmaları çerçevesinde varlığını sürdürmüştür. İkinci yeni dünya düzeni olarak adlandırılan Soğuk Savaş sonrasında ekonomide serbestleşme ve sermayenin serbest dolaşımı ile sistemde hegemon güç olarak ortaya çıkan başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin mevcut ekonomi politikalarını sisteme hâkim kılma, alacaklarını tahsil etme ve borçlarını takip etme görevlerini üstlenmişlerdir. Yeni düzeninin sözde düzenleyici kurumları aracılığı ile meydana getirilen serbest piyasa şartları beraberinde çokuluslu tekeli şirketlerinde sayısını arttırmıştır. Kapitalizmin en vahşi döneminin yaşandığı bu süreçte, tekeli emperyalist güçler iş gücü bakımından yoğun ve ucuz alanlara yayılarak artmayan düşük ücretlerle köleliği ya da sömürgeciliği yeni yöntemlerle sürdürmeye devam ettirmişlerdir (İrge, 2005). 1960'lı yıllardan beri yeni sömürgecilik sadece ABD ya da batılı ülkeleri kapsamamaktadır bunlarla birlikte burada bahsi geçen uluslararası kuruluşlarında egemenliklerini ifade etmektedir (Anwaruddin, 2014:144).

Bu gibi kuruluşlar devletler arasındaki ekonomik ve politik ilişkileri düzenleyen mekanizmalar olarak algılanırken, sağladıkları borç ve kredi şartlarıyla da devletlerin iç işlerine ciddi müdahalelerde bulunmaktadırlar (Bosco, 2011). Sağlanacak yardımlar, verilecek borç ve krediler büyük çoğunlukla bu kurumlar tarafından belirlenmiş, ülkelerin ekonomi ve mali politikalarına müdahale edilmiş, hatta gerektiğinde askeri darbeler desteklenmiştir. Aslında devletler arasında ekonomide bu tür düzenleme ve yenilenmeler vahşi kapitalizmin yeni kılıfları olan liberalleşme ya da küreselleşme adı altında rızaya dayalı sömürünün dayatılması yöntemidir (Atılğan, 2007). Düşük gelirlili ve orta gelirlili ülkeler entegre olmak zorunda bırakıldıkları bu sistem içerisinde farklı gelişmeler yaşamışlardır. Afrika ve Latin Amerika ülkeleri sanayileşememe, kredi ve borç krizleri, sermaye hareketlerinin hızlı giriş çıkışları ile yoksullaşmış ve buna bağlı olarak da yerel çatışmalara maruz kalmışlardır (Kazgan, 2012). Dünya bankası ve IMF üçüncü dünya ülkelerinin pazarlarını kapitalist dünyaya açmaya mecbur ederek Batılı çok uluslu şirketlere muazzam karlar sağlarken az gelişmiş ve gelişmekte olan üçüncü dünya ülkelerin de ise ekonomiye bağlı korkunç yoksulluk, işsizlik ve ciddi sağlık sorunları yaratmıştır (İsmi, 2004).

Batı ülkelerinin dışında Çin Halk Cumhuriyeti de özellikle Soğuk Savaşın bloklaşma sürecinde Afrika'ya ideolojik temelde yaklaşırken, Mao Zedong sonrasında ekonomide kademeli olarak girdiği liberalleşme sürecinde Afrika ile ilişkilerini yeni bir safhaya geçirme çabasına girişmiştir. İdeolojik yaklaşımlarını terke ederek daha pragmatik yaklaşımlar sergilemiştir. Uzun yıllar Güney-Güney ilişkisi çerçevesinde Afrika'ya sağladığı yardımlar da ciddi kesintiler yapmakla birlikte, gelen proje ve yardım taleplerini de reddetmiştir (Bayram, 2018:144). Bu dönemden itibaren özellikle Soğuk Savaş sonrasında kıtaya çıkar odaklı ekonomik ilişkiler geliştirmiştir. 2000 yılında Afrika ülkeleri ile ticaret ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olarak Çin-Afrika İş Birliği Formu (FOCAC) kurulmuştur. Bunu takiben 2005'den beri de yaklaşık 10.000 Çinli şirket Kıtada faaliyet göstermeye başlamıştır (Kılıç, 2019:74). Bununla birlikte 1994 yılında kurulan The Export-Import Bank of China (EXIMBANK) 2006 yılından itibaren başta Çin şirketleri olmak üzere Afrika'da ki yatırımlar için ciddi krediler sağlamaya başlamıştır (Moss, Rose, 2006). Çin her ne kadar dış politikada barış içinde birlikte yaşam ve barışçıl kalkınma ilkeleri çerçevesinde Afrika'ya yaklaşıyor olsa da mevcut yatırımlarının büyük bir kısmı hızlı seyreden büyümesi için gerekli hammadde ihtiyacını sağlamaya hizmet etmektedir (Hanauer, Morris, 2014:6). Diğer taraftan Çin'in Afrika ülkelerini ucuz malları için uygun hale getirerek yerel üretimi tahrip ettiği savunulmaktadır (Zhang, Kangombe, 2016). Bu ülkenin yeni sömürgeci iddialarına muhatap olmasına yol açan diğer bir faaliyeti ise 2013 yılında başlatmış olduğu Kuşak ve Yol girişimidir. Bu proje ile 39 ülkede faaliyet göstererek sağladığı borç ve kredilerle ülkeleri ciddi sıkıntılara sokmuştur (Kleven, 2019).

1.2.3.Yardım ve Kalkınma Programları

II. Dünya Savaşı sonrasında sömürgeciliğin yeni ve en aldatıcı yöntemlerinden biri de kalkınma adına yapılan dış yardımlardır. Yardımlar Dünya Bankası, Uluslararası Doktorlar Derneği (AID Alliance Of International Doctors) ve IMF tarafından planlanır ve uygulanır. Belirli bir politikanın uluslararası siyasette hakim kılınması için dağıtılan bu yardımlar ya az gelişmiş ülkelerin işbirlikçi hükümetlerine ya da emperyalist çıkarların devam ettirilmesini sağlayacak kurumlara gitmektedir (Atılğan, 2007).

Devletler ve özel yardım kuruluşları kendi çıkar ve hedefleri ile ters düşmeyecek biçimde dış yardım kavramını tanımladıklarından uluslararası ilişkiler disiplinde bu terim üzerinde uzlaşmış bir tanım yoktur (Öztürk, 2012:13). Kavram yeni sömürgecilik yaklaşımı açısından düşünüldüğünde, devletlerin sanayi, ekonomik ve finansal gelişimi için doğrudan devlet yatırımlarını teşvik etmeden emperyalist devletler ve çıkar grupları tarafından kaynak aktarma çabasıdır (Wood, 1980).

Mali ve finansal konsorsiyumlar, yardım örgütleri ve uluslararası mali yardım kuruluşları ile eski sömürgeleri yağmalamaya yönelik yeni bir istila dalgasıdır. Diğer bir deyişle tekelci güçlerin eğitimde, kültürde ve çeşitli sosyal ve mali konularda dostça yaklaşımlarla yayılmacı amaçlarına uygun olarak gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelişme çabalarını engellemekte başvurdukları yeni yöntemlerden biridir (Nkrumah, 1966:33). Bu yaklaşım her ne kadar kaynak aktarılacak ülkenin çıkarınaymış gibi görünse de esasında kontrol sağlamaya yönelik bir tutum olarak değerlendirilmektedir. Çünkü yardım alacak ülkeden liberalleşme ve piyasasını yabancı şirketlere açması yönünde adımlar atması beklenmektedir. Bununla birlikte mali yardımlar her ne kadar yardım gibi görünse de genellikle yüksek faizli borç olarak verilmektedir. Yeni sömürgeciliğin bu yeni mantığı yardım ve kalkınma projeleri adı altında aktarılan kaynaklar ile yayılma ve tekel olma amacı güden güçlerin bu ülkelerin dizginlerini sürekli ellerinde tutmalarına yardım etmektedir (Altınbaş, 2011:38).

Sömürgeciliğin bu yeni yönteminde yol göstericiliğini başta Marshall Planı, Truman Doktrini, Colombo Planı gibi örnekleri ile Amerika yapmıştır. Bazı gelişmekte olan ülkelere sağlanan yardımlarla çeşitli politik, askeri ve mali konular dayatılmaya çalışılmıştır. Özellikle ABD'nin 36. Başkanı Lyndon B. Johnson döneminde uygulanan geniş çaplı dış yardım programları ile ABD'nin çıkarları güvence altına alırken, kapitalizmin ve yeni sömürgeciliğin dayanaklarını koruma ve güçlendirme de hedeflemiştir. Bu yaklaşım İngiltere'nin, Fransa'nın ve Japonya'nın da uyguladığı yardım programları için benzerlik göstermektedir (Vahruşev, 1978:110).

Kuruluşu ile birlikte ideolojik saikler çerçevesinde çevresinde ki sosyalist ülkelere malzeme temini ile dış yardım faaliyetlerine başlayan Çin, 1955 yılında yapılan ve üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan devletlerin bir araya geldiği Bandung Konferansından sonra bu yardımlarını Afrika'daki ve diğer gelişmekte olan ülkeleri

kapsayacak şekilde genişletmiştir. 1978 da başlatmış olduğu dışa açılma ve mevcut uluslararası ekonomik sisteme entegre olma politikaları ile sağlamış olduğu tek taraflı yardımı proje yönetimi, kira yönetimi ve ortak girişimler gibi başlıklar altında karşılıklı iş birliğine dönüştürmüştür. Böylece Çin Hükümeti sağladığı yardımlarla öncelikli olarak yardım alan ülkenin sosyo-ekonomik düzeyine arttırmaktan ziyade, sağladığı dış yardımlarla karşılıklılık ve karşılıklı yarar sağlama hedeflenmiştir (Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), 2013). Değişen bu yaklaşımda literatürde Çin'in yardım yapılan bölgelerde siyasi etkisini arttırmak için dış yardımları stratejik ve diplomatik bir araç olarak kullandığı yorumlanmıştır (Weston, Campbell, Koleski, 2011). 1994 yılında kurulan Eximbank ise 1995'den beri imtiyazlı krediler aracılığı ile Çin'in dış yardım programını yönetmektedir (Belder, Dipama, Dal, 2015). Dış yardımlarını ekonomik amaçlı sağlayarak, ülkelerin fiziki ve ekonomik altyapılarına fayda sağlamak şartıyla bu ülkelerde nüfuzunu arttırmakta, ekonomik ve siyasi ilişkilerini de geliştirmeyi amaçlamaktadır (Tüfekçi, 2016). Bununla da görülmektedir ki Çin mevcut kapitalist düzene angaje olma çabası içerisine girdiğinden beri emperyalist güçlerin etki alanını genişletmek ve hammadde sağlamak için kullandığı sömürgeciliğin yeni yöntemlerini benimseyip uygulamaya koymuştur.

1.3. Dekolonizasyon Sonrası Yeni Sömürgecilik Uygulamaları

Kavram olarak dekolonizasyon uluslararası ilişkiler disiplinde II. Dünya Savaş'ı sonrasında sömürge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmak için başlatmış oldukları bir süreci ifade etmektedir. Bununla birlikte sömürgeleştirme olarak tercüme edilen bu kavram sömürgeci güçlerin sömürdükleri ülke veya bölgeden sömürme süresince kullandığı araç ve kurumlar ile beraber ayrılması veya ayrılmaya zorlanmasıdır (Korkut, 2019). 1955 yılında bağımsızlıklarını yeni kazanan Afrika ve Asya ülkelerinin Bandung Konferansında dönemin iki büyük nükleer gücü olan Amerika ve Sovyet Rusya karşısında birlik ve dayanışma sağlamak için bir araya gelmesiyle üçüncü bir taraf oluşmuştur (Armaoğlu, 1991). İlk defa Alfred Sauvy tarafından üçüncü dünya olarak adlandırılan bu ülkeler sömürge döneminde birinci dünya olarak nitelendirilen emperyalist ülke grubunun hammadde kaynağı, ucuz iş gücü ve mamul

malların satılabileceği bir pazar olarak görülürken, sömürge sonrasında ise yoksul, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler olarak görülmüştür (Boztaş, 2018).

20. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren yaşanan değişim ve dönüşümler bazı devletlere bağımsızlık getirip, uluslararası sistemi yeniden düzenleyecek kurumlar ve yapılar oluştursa da aslında görülmektedir ki tüm bunlar yeni bir sömürgecilik için zemin oluşturmuştur. Uluslararası ilişkilerdeki bu değişim Avrupalı sömürgeci güçleri Afrika'daki bağımsız devletlerle ikili anlaşmalar çerçevesinde karşılıklı ilişkiler kurmaya mecbur etmesine rağmen bazı sömürgeci güçler eski sömürge alanlarını baskı altında tutmaya devam etmiştir (Daban, 2017:149).

Bu durum en çarpıcı örneklerinden birisi de hiç kuşkusuz Fransa'dır. Bu ülke bağımsızlığını tanımak zorunda kaldığı eski sömürgelerini baskı altında tutarak Fransa-Afrika Birliğinin üyesi cumhuriyetler olmaya mecbur etmiştir. Sözde bağımsızlığını elde etmiş bu devletleri kendisi ile sömürge döneminden kalma tüm ilişkilerini sürdürmek zorunda kalmışlardır. Devlet harcamaları için bu ülkelere yapmış olduğu yardımları da Fransız firmalarının bu bölgelerden elde ettiği çıkarlara endekslemiştir. Batı Afrika Fransız Birliği ülkelerinin ürünlerine garanti pazar karşılığında, bu devlerin makine ve işlenmiş ürün ihtiyacını kendisinden ithal etme zorunluluğu getirmiştir. İkinci Dünya Savaşının ardından sistemde ağırlığı hissedilen Amerika Birleşik Devletleri de yeni sömürgecilik açısından başka bir tehdit unsuru olmuştur. Büyük mali sermayelere sahip ABD şirketlerinin kıtada tekeller oluşturmak için bir araya gelmeleri tehlike oluşturmuştur (Nkrumah, 1966:6-8). Soğuk Savaş sürecinde SSCB Afrika'da ekonomik, siyasi ve askeri anlamda yayılmacılık siyaseti izlerken, ABD ise bağımsızlığını yeni kazanmış bu ülkelere SSCB tehdidini önleme adı altında ekonomik ve askeri yardım programları uygulamıştır. Bu süreçte emperyalist uygulamalardan farklı olarak Çin ise ortak kader söylemleri ile kıta ülkelerine karşılıksız yardımlar sağlayarak kıtada önemli bir aktör konumuna gelmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise, ekonomik emperyalizm uygulamaları ile yeni sömürgeciliğin başat aktörü olmuştur. Böylece eski sömürgeci güçler dışında son 50 yıldır özellikle günümüzde Çin ve ABD de kıtadaki varlıklarını güçlendirmektedir (Kavas, 2019).

BÖLÜM II

2.HU JİNTAO DÖNEMİNE KADAR ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI

2.1.Çin'in Dış Politikasında Temel Parametreler

Devletlerin uluslararası alanda birbirlerine karşı izledikleri politikalar dış politika olarak kavramsallaştırılmıştır (Kürkçüoğlu, 1980). Bu anlamda devletlerin dış politika faaliyetleri ve araçları uluslararası ilişkiler disiplininin temellerini oluşturmaktadır. Bu süreç içerisinde devletlerin ilk hedefi siyasi, ekonomik ve askeri anlamda güç elde etmek olmuştur (Maimaiti, 2016). Eski tarihlerden beri mevcut konjonktürleri içerisinde devletlerin daima büyük güç olma arzuları olagelmıştır. Modern uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde de devletlerin davranışlarını açıklayan uluslararası ilişkiler teorilerinin en çok kullandığı kavramlardan biri de güçtür. Uluslararası sistemde anarşi durumunun var olduğunu ileri süren teoriler devletlerin bu durumda güç elde etme arzularından kaynaklı rekabetin kaçınılmaz olacağını vurgulamaktadırlar (Arı, 2010).

13. yüzyıldan itibaren Batı dünyasında yaşanan önemli gelişmeler ve sömürge politikalarıyla dünya ekonomi havzalarının denetimini sağlayarak elde ettikleri ekonomik üstünlük onları kadim medeniyetler karşısında galip kılmış ve uluslararası sistemde başat bir güç haline getirmiştir. Ciddi bir medeniyet derinliğine sahip olan Çin ise 21. yüzyıl rekabet ortamında ve uluslararası konjonktüründe başat güç olmanın dünyadaki önemli ekonomi havzalarını ve pazarlarını denetlemek olduğunun farkındadır (Emiroğlu, 2006:467).

1949 da kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'nin geçici Anayasa olarak kabul ettiği Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı Ortak Programı ile dış politika ilkeleri şu şekilde belirlenmiştir; bağımsızlık, özgürlük, ülkenin bütünlüğü ve egemenliğin korunması ve kalıcı uluslararası barış ve iş birliği. Belirlediği bu ilkeler çerçevesinde Soğuk Savaşın sonuna kadar geçen iki kutuplu süre içinde dört defa dış politikasını değiştirmiştir. Bu da dış politika da pragmatizm unsurunun öne çıktığını göstermiştir (Ekrem, 2003).

Bu bağlamda dış politikası ve dış politika oluşum sürecinde etkili olan unsurların daha iyi anlaşılması için Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1976 yılına kadar ve 1977'den günümüze kadar olmak üzere 2 dönemden söz edilebilir. Bu ilk dönem ilk olarak kuruluş yıllarında tek tarafa yaslanma olarak adlandırılan Çin Halk Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dostludur. İkinci olarak da SSCB'den daha bağımsız ve Kültür Devrimi'nin etkin olduğu 1972 yılına kadar süren dönemi kapsar. Ayrıca bu dönemde 1955 Bandung Konferansı ile üçüncü dünya yanlısı bir politika izlenmiştir. Bu yaklaşım da Çin'in Ortadoğu ve Afrika'ya açılması için önemli bir zemin oluşturmuştur (Güneş, 2014). Yine bu ilk dönemde Kültür Devriminin radikal yaklaşımı terk edilmiş, dış politika da izolasyonizmden sıyrılarak Anti-Sovyet yaklaşımı ile daha yenilikçi bir dış politika benimsenmiş, 25 Ekim 1971 de Birleşmiş Milletler tarafından tanınmıştır (Ekrem, 2003:6). Diğer taraftan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile diplomatik ilişkiler kurulmuş ve 1977'den sonra ki dönem için zemin oluşturulmuştur.

1978 de Deng Xiaoping liderliğinde kontrollü pazar ekonomisine geçişle Çin yeni bir döneme geçmiştir. Bu dönem de Batı piyasalarına entegre olmaya imkân tanıyacak adımlar atılmıştır. 1980'lerin sonunda hızla artan büyüme hızı ile dünya ekonomisinin yeni yükselen yıldızı olarak görülmüştür (Güneş, 2014:499). Deng hem ekonomik kalkınmaya öncelik vermiş hem de Çin'in uluslararası alanda görünürlüğünü arttırmayı hedeflemiştir (Emiroğlu, 2006:472). Çin bu çerçevede 1990'lı yıllarda açık kapı politikası ile ekonomisini yabancı yatırımcılara açmıştır. 15 Aralık 2001 yılında da Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) üye olarak açık kapı politikasını daha da genişletmiştir (Ekrem, 2003). DTÖ'ne katılımı ile dış ticaretteki artışları geliştirmekte olan ülkelerin hammadde ve doğal kaynakları için pazar fırsatı sunarken, uluslararası ticaret de rekabet güçlerini de arttırmıştır (Güllü, 2009:36).

Soğuk Savaş sürecinde sömürge karşıtı ve üçüncü dünyacı bir yaklaşımla Çin dış politikasını belirleyen politikaya yapıcılar ABD karşısında güç dengelerini kendi lehine çevirmek adına hem bu yaklaşımları sorgulamış hem de ekonomik büyümesinin sürdürülebilirliği için var olduğu coğrafyalarda politika değişikliğine gitmiştir. Çünkü Batının uluslararası sistemde geldiği konuma aracı olan hammadde ve enerji yönünden önemli stratejik bölgeleri ve pazar imkanlarını kontrol etmek Soğuk Savaş sonrasında iki temel şart olarak Çin'in karşısına çıkmıştır (Emiroğlu, 2006:472).

Bu bağlamda *Çin Dış Politikasında Temel Parametreler* isimli bu bölümde tarih de uzun bir imparatorluk geçmişine sahip Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar temkinle yürüttüğü büyük güç olma arzusunu *Büyük güç olma* stratejisi başlığı altında ele alınacaktır. Hemen sonrasında yine bu strateji çerçevesinde uluslararası iş birliği ve alan kazanma adına bu ülkenin dış politika yapıcıları tarafından kavramsallaştırılan *Barış içinde bir arada yaşama* ilkesi ele alınacaktır. Diğer bir başlık olan *Çin dış politikasında kamu diplomasisi ve yumuşak güç* ile de yürütmekte olduğu büyük güç stratejisi temkinli olma ve uluslararası sistemde tehdit olarak algılanmadan yayılma bağlamında açıklanmaya çalışılacaktır. En son olarak da Çin Halk Cumhuriyeti'nin belirlemiş olduğu bu strateji ve hedefler doğrultusunda kullanılan araçlar *Çin'in dış politika araçları* başlığı altında ele alınacaktır. Bu zikredilen başlıkların açıklanması ile tezin konusu olan yeni sömürgecilik bağlamında borçlandırma diplomasisinin büyük güç olma stratejisi ve yumuşak güç yaklaşımı ile bir bütün olarak ortaya konulması için Çin'in dış politikasının parametreleri ortaya koyulmuş olacaktır.

2.1.1. Büyük Güç Stratejisi

Büyük güç olma arzusu hiç şüphesiz dünya tarihi boyunca imparatorluklardan ulus devletlere kadar hep vardır. Çünkü güç uluslararası sistemde aktör olarak var olan her devlet için ulaşılması gereken bir unsurdur (Demirtepe, Özertem, 2013:96). Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde devletlerin güç seviyesi büyük güç, orta ölçekli güç ve küçük güç sınıflandırması ile ele alınmaktadır (Yalçın, 2012:197). Büyük güç olmanın ölçütü ise bir devletin sistemde ki en büyük güce karşı meydan okuyabilme kapasitesine sahip olmasıdır (Mearsheimer, 2001). Ulusal gücü oluşturan bu kapasiteler Morgenthau tarafından nicel (tarih, coğrafya, endüstriyel kapasite, askeri güç ve nüfus) ve nitel (milli kimlik, diplomasi yönetimi ve hükümetin niteliği) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Arı, 2010:185). Güç arayışı ve rekabet ortamının olduğu bir uluslararası ortamda güçlerini arttırma çabasında olan iki veya daha fazla devletin arasında kurduğu ilişki ile bir güç dengesi ortamı meydana gelmektedir (Arı, 2004:43).

Çin'in mevcut uluslararası sisteme içerisindeki büyük güç olma durumu göz önüne alındığında ise kendisini hegemon güç olma şeklinde tanımlamak yerine yeni bir ekonomik ve politik düzen isteyen bir aktör olarak tanımlamıştır (Bijian, 2005). Soğuk Savaş sürecinde ideolojik saiklerle Sovyet yanlısı bir politika izlerken, Bandung Konferansı ile dış politikada bağımsızlık ilkesi için Üçüncü Dünya'nın önemini fark eden Mao yönetimi Konferansa katılan ülkelere anti-empyralist bir blok oluşturma teklifinde bulunmuştur. Deng Xioping ile anti-empyralist tutum terk edilerek Amerika ile yakınlaşıp, Batı'ya yanlısı bir siyaset izlense de iki süper gücün dışında üçüncü bir güç olma yolunda Mao'nun ortaya attığı üç dünya teorisine bağlı kalmıştır. Bu kapsamda Deng BM'de yaptığı konuşmasında ülkenin dış politikasını hegemonyaya karşı çıkmak, dünya barışını sağlamak ve üçüncü dünya ile dayanışma ve yardımlaşma içinde olmak şeklinde tanımlamıştır (Ekrem, 2003:4).

Soğuk Savaşın bitmesi ile artan büyüme oranları ve genişleyen dış politikası ile Amerika dış politikasında daha önemli bir konuma gelmiştir (Islam, 2006:25). John Mearsheimer devletlerin çıkarlarını maksimize etmek için güç arayışında olduklarını ve bunun için de askeri güç kullanmanın kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır. Bu kapsamda Çin'in ekonomik gücünü askeri bir güce dönüştürmek için kullanacağını ve ABD'nin dünyadaki çıkarlarını tehdit edeceği iddiasında bulunmuştur (Mearsheimer, 2004). Nitekim bu yaklaşımlar Amerika'nın sistemde hegemon güç olmaya başlamasıyla devam etmiştir. Bununla birlikte Deng yönetimi ideolojik yaklaşımlardan uzak durma, lider olmama ve kapasitesini daha düşük profilde sergileme stratejisi izleyerek pragmatist yaklaşımlarla uluslararası sistemle bütünleşmeyi tercih etmiştir (Emiroğlu, 2013; Mürsel, 2018:85). Çin 1990'lı yılların ortalarından itibaren uluslararası meselelere daha yakın durmuş, ikili ilişkilerindeki yoğunluğu arttırmış ve BM barış gücü faaliyetlerinin içinde bulunarak uluslararası meselelerde sorumlu bir aktör olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu girişimlerle uluslararası arenada pasif bir pozisyon tercih ederken, bu tarihlerden itibaren kendisine daha çok güvenen, uluslararası kurum ve kuralları çıkarları için kullanma aracı olarak görmeye başlamıştır (Medeiros, Fravel, 2003). Çin'in değişen bu dış politika yaklaşımları ile birlikte uluslararası siyasette yükselen bir güç olarak görülmeye başlamıştır.

Amerika ve Avrupa devletlerini ciddi manada sarsan 2008 ekonomik krizini Çin'in hafif atlatarak büyümeye devam etmesi güçlenmiş ve Amerika'ya karşı askeri rekabete

girmesi konusunda yeniden tehdit olarak görülmüştür (Wan, 2014). Yine büyük güç olarak yükselmeye devam ederken köklü tarihine dayandırdığı barış, uyum ve örnek liderlik temelli Çin istisnacılığı ile stratejik olarak söylem üretebilmiştir (Zhang, 2013:308). Bu ülke akademisyenleri ise Amerika'nın Asya-Pasifik bölgesinde iş birliği yaptığı devletlerle Çin'i çevreleme çabaları burasını realist politikalar uygulamaya iteceğini belirtmiştir (Tang, 2008:156). Amerika ve müttefiklerinin bu yaklaşımı Mayıs 2015 tarihinde yayınlanan Çin Ulusal Güvenlik Strateji belgesinde iç işlerine müdahale olarak belirtilmiş ve Çin'in yeni askeri stratejisinin aktif savunma yapmak olacağı vurgulanmıştır. Çin'in bu yeni askeri stratejisi ekonomik kaynaklarının gücünü yansıtacağı şüphesizdir (Oran, 2018:329). Daha da kritik olan ise bu tarihe kadar yayınlanan belgelerin hiçbirinde askeri unsurların bu denli aktif olacağı vurgulanmamıştır (Gady, 2015).

Değişen bu dış politika ve askeri stratejilerde Çin'in askeri unsurlarını sınırları dışında da çıkarlarını korumak için hazır beklettiği açıktır (Koç, 2016:117). Tüm bu değişen stratejilerin yansması olarak da büyük güç olmanın önemli parametrelerinden askeri gücü için savunma harcamaları otuz yıl içerisinde ciddi biçimde artmıştır. Stockholm International Peace Research Institute verilerine göre savunma harcamaları 1989 yılında 20 Milyar dolarken bu rakam 2018 yılında 250 milyar dolara ulaşmıştır. Büyük güçler için önemli güç mücadelelerine ve kaynak talanına şahitlik yapmış olan Afrika kıtası gerek büyüyen ekonomisinin enerji gereksinimlerini karşılamak adına gerekse büyük güç olma yolunda uluslararası siyasette çok yönlü var olma adına Çin için de büyük önem taşımaktadır. Ucuz üretim alanı, zengin enerji kaynakları ve BM de 53 ülke ile temsil edilmesi bakımından hem jeoekonomik hem de uluslararası siyaset açısından Afrika kıtası dünya siyasetinde kıymetli bir yere sahiptir. Çin hem büyük güç olma siyaseti adına yürüttüğü bu güç siyasetine yeni bir manevra alanı oluşturması adına, hem de kaynak ve pazar edinme adına Kıta ülkeleri ile yoğun ilişkiler oluşturmaktadır (Deniz, 2014:207).

2.1.2.Çin Dış Politikasında Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç

Stratejik anlatılar uluslararası sistemde nüfuz oluşturmak ve sistemi şekillendirmek için büyük güçlerin, özelliklede sistemin başat aktörüne meydan okuma sürecinde, kullandığı önemli araçlardan biridir (Antoniades, Miskimmon, O'Loughlin, 2010:1). Bu anlatılar uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde çokça ele alınan güç kavramını bir türü olan yumuşak güç kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Kavram literatüre Joseph Nye tarafından Soğuk Savaş sonrasında kazandırılmıştır. Nye'e göre yumuşak güç bir ülkenin sahip olduğu çekiciliği ile istediği çıkarları elde etme kapasitesidir (Nye, 2004:10). Bir ülkenin yumuşak güç kapasitesi ise kültür, siyaset ve dış politika bağlamında etkinliği üzerinden değerlendirilir (Nye, 2008:95). Bununla birlikte Nye bu bağlamda belirlenen ülke politikalarının diğer devletler tarafından benimsenmesini o ülkenin yumuşak güç kapasitesini güçlendiren bir faktör olarak belirtmiştir (Nye, 2004).

Güç üzerine literatürde ciddi çalışmaları olan İtalyan siyaset bilimci Giulio Gallarotti ise sert güç ve yumuşak güç arasında bir ilişkinin olduğunu, sert gücün yumuşak gücü yumuşak gücün de sert gücü arttırabileceğini vurgulamıştır. Güçlü bir orduya ya da güçlü bir ekonomiye sahip olan bir devlet elde ettiği bu görünümü sayesinde nüfuz oluşturmak istediği ülkeler için çekici bir hal alabilir (Gallarotti, 2011:33).

Bu başlık altında yumuşak güç ağırlıklı olarak dış politika bağlamında ele alınacaktır. Üye olduğu uluslararası kuruluşlar, açılım stratejileri ve dış yardım politikaları gibi yumuşak güç unsurları bir ülkenin dış politikası üzerinde etkili olmaktadır (Kabasakal, 2014:29). Yumuşak güç unsuru olarak ilk akla gelen araç dış yardımlar olsa da izlenen ekonomi politik temelli dış politikalarla sağlanan hibe ve düşük faizli kredilerde bu kapsamdadır (Kabasakal, 2014:32). Çünkü Nye güç elde etmenin diğer unsuru olan yumuşak gücü o ülkenin sahip olduğu refah ve fırsatların çekim gücü ile de tanımlamaktadır (Nye, 2004:5).

Çin'in sahip olduğu önemli ekonomik kaynaklarla birlikte bunları ne şekilde kullandığı da güç parametrelerinin belirlenmesinde önemli bir etkidir. Bu çerçevede özellikle 21. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası siyasette Çin'in artan profili ve güç yansımaları öne çıkmakla birlikte yakın coğrafyasının yanı sıra Afrika ve Latin

Amerika gibi uzak bölgelere uzanan güç siyaseti de dikkat çekmektedir (Demirtepe, Özertem, 2013:96).

Çin 21. yüzyılın başından itibaren yumuşak gücün önemini kavramıştır. Hu Jintao'nun 2002'de devlet başkanı olması ile birlikte yumuşak güç siyaseti ülkesinin politika yapıcılarının gündemine girmiştir. (Demirtepe, Özertem, 2013:101). Bununla birlikte 2007'de Çin Komünist Partisi 17. Kongresi'nde yaptığı konuşmada Çin'in yumuşak güç siyaseti kapsamında kullandığı araçlar için daha fazla kaynak ayıracağını duyurmuştur (Nye, 2012). Çin'in yumuşak güç siyasetinin araçları ise yatırımlar, karşılıksız dış yardımlar, insani yardımlar; uluslararası ve bölgesel kuruluşlara katılım ile iyi komşuluk politikası uygulamalarıdır (Zheng, 2009:3).

Yumuşak güç politikasına Çin'in bu yaklaşımı uluslararası siyasette etkinliğini arttırma ve pozisyonunu güçlendirme kapsamında bakıldığında genel olarak ekonomik kaynaklarını maksimize etme ve ABD etkisini zayıflatmaya yönelik bir strateji olarak görülmektedir. Hatta izlediği yumuşak güç siyaseti Afrika, Asya ve Latin Amerika gibi gelişmekte olan ve ABD'nin sıkıntı yaşadığı bölge ülkelerinde daha da aktiftir (Demirtepe ve Özertem, 2013:106). Çin yumuşak güç siyaseti bağlamında özellikle Afrika ülkeleri ile yakın ilişkiler geliştirmeye önem vermiştir çünkü Çin ekonomik yükselişinin sürdürülebilirliğini kıtada ki kaynaklara bağlı olduğunun farkındadır ve Afrika'yı küresel güç mücadelesinde kendisi için önemli bir manevra alanı olarak görmektedir (Vural, 2017:125).

Pekin hem küresel anlamda büyük güç olma hem de üçüncü dünyada nüfuz alanlarını genişletme siyaseti ile dış politikada iki boyutlu bir strateji izlemektedir. Bu stratejiyi izlerken de mevcut statükoyu tehdit etmediğini ve iş birliğine dayalı bir dış politika yürüttü konusunda da söylem üretmektedir. Bu yaklaşımı ile de çatışmadan uzak barışçıl bir yükseliş algısı oluşturma gayretindedir. Böylece de dış politikasını yumuşak güç temelli bir ilerleme stratejisi üzerinden yürütme çabasıdadır (Ding 2010: 266; Ramo, 2009:38). Soğuk Savaş'ın ardından uluslararası siyasette ki artan görünürlüğü ve büyüyen ekonomisi ile küresel güç mücadelesinde önemli bir aktör olacağını göstermektedir. Bununla birlikte askeri ve teknolojik alanda da ciddi ilerleme kaydetmesi Çin'in uluslararası ilişkilerde hegomonik bir güç arayışı içinde olma algısını da beraberinde getirmektedir. Tam da bu nokta da kendisine karşı oluşan

bu tehdit algısını kırmak ve yükselişinin sürdürülebilirliğini sağlamak adına yumuşak güç siyasetini devreye koymaktadır (Demirtepe ve Özertem, 2013).

2.1.3.Çin'in Dış Politika Araçları

Çin'in devam etmekte olan büyüme potansiyelinin ve küresel güç mücadelesinde yürüttüğü büyük güç olma stratejisinin devam ettirilmesinde özellikle Afrika kıtasında yürütülen Çin dış politikası için kullanılan araçlar; altyapı yatırımları, dış yardımlar ve borç diplomasisi şeklinde şeklin de sınıflandırılabilir.

2.1.3.1.Alt Yapı Yatırımları

Uluslararası arenada aktör olarak bir devlet çıkarlarını savunmak ve ilişkilerini daha bir üst noktaya taşımak için çeşitli yollara başvurabilir. Çin ise gerek çevresinde gerekse daha uzak alanlarda çıkarlar elde etmek ve oradaki devletlerden istediklerini alabilmek için cömertçe altyapı yatırımlarına kaynak ayırmaktadır (Bremmer, 2017). Özellikle Çin küresel siyasette manevra alanı olarak gördüğü Afrika'ya yönelik dış politikası bağlamında doğal kaynaklara rahatça ulaşmak ve yumuşak güç politikası çerçevesinde kullandığı yardım programlarının etkin bir şekilde ulaştırılması için altyapı yatırımlarına büyük önem vermektedir (Belder, Dipama ve Dal, 2015:405). Son yirmi yılda kıtanın maden kaynaklarına erişimi için takas stratejisi ile altyapı projelerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu kaynaklar Çinli şirketlerin altyapı projelerini üstlenmeleri karşılığında takas edilmektedir. Altyapı konusunda da yürütmüş olduğu projeler ve yoğun çaba kaynakların güvenliğini sağlama konusunda Amerikan özel birlikleri kadar etkin olabilmektedir (Habiyaremye, 2012:40). Altyapı yatırımlarının finansmanlığını da Çin Exim Bank üstlenmektedir. Banka aracılığı ile yapılan kredilerin geri ödemesi de doğal kaynaklarla yapılmaktadır (Foster, Butterfield, Chen ve Pushak, 2008:55).

Sömürgeci ülkelerin yatırım konusunda kıtada istekli davranmamaları ile altyapı sisteminin durma noktasına gelmesinden dolayı Çin'in altyapı projeleri büyük ilgi görmektedir. Bunlarla Doğu Afrika ve Sahraaltı Afrika'daki menfaatlerini birleştirmeye çalışan Çin, böylece hem Afrika pazarını kendisi için uygun hale

getirirken hem de geniş bir ticaret ağı kurdu (Yılmaz, 2019). Bununla birlikte kıtada gerçekleştirdiği altyapı yatırımları bölgede ABD karşısında etki alanını genişletmesine imkân sağlamıştı. Dahası ABD Çin arasında rekabet alanı haline getirmiştir. Ekonomik etkinliğini ve pazar payını arttırması, ABD'nin bölgedeki çıkralarını da olumsuz etkilemektedir (Keyvan, 2017). Afrika'daki kaynaklara erişim için onun da askeri ve siyasi kozlarını ortaya koymasına karşılık olarak, yerel kalkınma ve altyapı yatırımları kartına oynamaktadır. Bu da kıtadaki jeopolitik rekabeti daha da kızıştırılmaktadır (Kılıç, 2013:89; Brautigam, 2010).

Çin büyük güç olma stratejisi bağlamında özel ve kamu kuruluşlarının yatırımlarını arttırarak finansal etkinliğini genişletmek ve uluslararası kuruluşlarda karar alma süreçlerini etkilemeyi hedeflemektedir. Bu hedefler için de BM'de en büyük oy potansiyeline sahip Afrika ülkeleri önemli bir konumdadır. BM'de ki bu arzusuna olumlu karşılık veren ülkelerin ödülleri ise liman, demiryolu ve baraj gibi altyapı yatırımları olmaktadır (Nantulya, 2017; Schiere ve Rugamba, 2011:12).

2.1.3.2.Dış Yardımlar

Devletlerin bölgesel ve küresel dış politika aracı olarak ortaya çıkan dış yardımlar bu çerçevede uluslararası siyasette etkinliklerini arttırmak ve dış siyasette alan kazanmak için sınırları dışında kalkınma politikaları üretmektedirler (Belder, Dipama ve Dal, 2015:390). Tanım olarak;

“Dış yardım, bir ülke veya halkının yararına başka bir ülke veya uluslararası kuruluşan sermaye, mal veya hizmetlerin uluslararası transferidir. Yardım ekonomik, askeri veya acil insani yardım şeklinde olabilir.” (Williams 2014).

Ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler çerçevesinde uygulamaya konulan yardım politikalarını bu geniş tanımlamadan sıyrarak sınırlarını daha belirgin bir hale getirmek için OECD Kalkınma Yardımı Komitesi'nin (DAC-Development Aid Committe) Resmi Kalkınma Yardımı (Official Development Assistance) tanımlamasını kullanmak yerinde olacaktır;

“Donör ülkelerin merkezi ve yerel yönetimlerinin veya bu yönetimlere bağlı icracı kuruluşların, ekonomik kalkınmanın teşviki ve refah seviyesinin yükseltilmesi ana amaçları doğrultusunda, gelişmekte olan ülkelere veya söz konusu ülkelere bu amaçlar doğrultusunda

faaliyet gösteren uluslararası örgütlere yönelik gerçekleştirdiği kamu kaynaklı hibeler veya en az % 25 hibe unsuru içeren uzun vadeli ve düşük faizli krediler, resmi kalkınma yardımı (RKY) olarak tanımlanmaktadır.” (TİKA 2008).

Bakıldığı zaman bu tanıma göre askeri yardımlar resmi kalkınma yardımlarının dışında tutulmuştur. Ayrıca her ne kadar yürüttükleri bu programları buldukları ülke ile paralel olsa da STK’lar da resmi kalkınma ya yönelik olanlar kapsamında değildir. Yapacakları yardımları kendi ekonomi-politik stratejileri çerçevesinde yürütmek isteyen Çin gibi devletler kendilerine özel politikalarını oluşturmaktadır (Belder, Dipama, Dal, 2015:393).

Türkiye İş Birliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) gibi OECD normları ile kendi önceliklerini uyumlu bir şekilde yürütmeye çalışan merkezi bir yardım kurumuna sahip olmayan Çin, yardım programlarını dört aktör üzerinden yürütmektedir: Ticaret Bakanlığı (MOFCOM), Dışişleri Bakanlığı (MOFA), Çin İthalat- İhracat Bankası (China Eximbank) ve Çin Kalkınma Bankası. Çin’in yardım programları konusunda merkez konumda olan Çin Ticaret Bakanlığı, hem Eximbank’ın imtiyazlı kredilerinin koordinasyonunu sağlamakta hem de hibe ve sıfır faizli kredilerin dağıtılmasından sorumludur. 1994 yılında kurulan Çin Eximbank ise finans, ticaret ve deniz aşırı yatırım programlarını yürütmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda da Çinli firmalara ihracat kredileri sağlamakla birlikte imtiyazlı krediler programlarını da yürütmektedir. Ticaret Bakanlığı ve Çin Eximbank ile yakın iş birliği içinde çalışan Çin Dışişleri Bakanlığı ise dış politika hedefleriyle ilgili olarak yardım kararlarını denetler (Belder ve diğerleri, 2015; Brautigam, 2008). Çin Kalkınma Bankası ise Eximbank gibi kredi sağlamakla birlikte Çinli ürün ve firmaların dahil olduğu büyük çaplı projeleri fonlamaktadır (Belder ve diğerleri, 2015; Brautigam, 2008; Brautigam, 2011).

Çin yardım programları doğrudan finansal yardım olarak değil de daha çok altyapı projelerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte hibeler, sıfır faizli krediler, borç erteleme, hafifletilmesi, affı ve imtiyazlı krediler kalkınma yardımları kapsamına girmektedir (Belder ve diğerleri, 2015:395; Brautigam, 2008:15; Brautigam, 2011:205; Brautigam, 2010:27). Dekolonizasyon sonrasında Afrika ülkelerinin BM ‘de hatırı sayılır bir ağırlık kazanması ile uluslararası arenada tanınma çabası Çin’i bu dış yardım politikaları aracılığı ile Afrika’ya açılmaya mecbur etmiştir. Bununla birlikte “yeni sömürgeci” suçlamalarından kendini korumak için de karşılıklı fayda

söylemiyle ön plana çıkmaktadır (Belder ve diğerleri, 2015:396). Ayrıca Çin yaptığı yardımlar karşılığında Batılı ülkelere farklı olarak bazı ön koşullar dayatmadığını ve Afrikalı ülkelerin siyasal egemenliklerine saygı gösterdiğini belirtmektedir (Brautigam, 2011; Condon, 2012).

Her ne kadar Çin büyük güç olma arzusunu açıktan dile getirmese de bu yönde geliştirdiği ve uygulamaya koyduğu strateji çerçevesinde ekonomik büyümesini devam ettirme gayreti içerisinde. Bu bağlamda Afrika ülkeleri Çin'in hammadde kaynakları için potansiyel tedarikçi pozisyonundadır ve Çin'in kıta ülkeleri için sağladığı yardımların asıl hedefi doğal kaynak ihtiyacını gidermek olduğu görülmektedir (Alden, 2005; Dent 2011: 42; Tull, 2006; Zafar, 2007). Çin'in alt yapı yatırımlarının %70'i Angola, Nijerya, Etiyopya ve Sudan, kredilerin çoğu ise Angola, Kongo ve Sudan gibi petrol zengini ülkelere gitmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir (Lum, Fischer, Gomez-Granger ve Leland, 2009:10). Bununla birlikte kalkınma yardımları çerçevesinde ödenen kredilerin kaynaklar ile güvence altına alınmış (Belder ve diğerleri, 2015:403) olması yeni sömürgeci uygulamalar adına dikkat çekicidir.

2.1.3.3.Borç Diplomasisi

Borç diplomasisi literatürde Çin'in az kalkınmış veya kalkınmakta olan ülkelerle kurduğu ekonomik ilişkiler çerçevesinde cazip hale getirdiği borçlanmayı ödenemeyecek duruma getirmesi ile söz konusu ülkelerin kaynakları üzerinden çıkar elde etme yöntemi olarak görülmektedir (Akpaninye, 2019; Vural, Aydın, 2019:184). Ülkeleri bu uygulama ile borç almaya zorlamamaktadır. Bunun yerine az gelişmiş ülkelere ihtiyaç duydukları altyapıyı inşa ederek çarpık anlaşmalarla bunu kaçınılmaz hale getirmektedir (Akpaninye, 2019). Altyapı projeleri kapsamında verilen kredilerin geri ödeyemeyen ülkelerin borçları zaman zaman silinse de çoğunlukla borç alan ülkeler taviz vermeye zorlanarak kilit konumdaki limanları, hava alanları ve maden sahaları gibi kamu varlıklarını alıcı ülkeye bırakmak zorunda kalmaktadır (Shattuck, 2018:8).

Batılı ülkelerin ve Çin'in Afrika ülkelerine yönelik uyguladıkları talan siyasetinde yöntemler farklı olsa da zihniyet olarak Afrika da bulunma amaçları aynıdır. Batılı ülkeler kredi veya borç karşılığında ülkelere ön koşullar getirirken, Çin ülkelerin iç

işlerine müdahale edilmemesi görüşü ile ortaya çıkararak statükocu rejimler için daha cazip bir partner haline gelmektedir. Böylece Afrika ülkelerinin en büyük stratejik ortağı haline gelmiştir (Maggiorelli, 2017:33; Tandoğan, 2018; Vural ve Aydın, 2019:185). Bu da küresel siyasette büyük güç olma çabası adına ona alan kazanma noktasında geniş imkanlar sağlamaktadır.

Borç veya kredilerle sürdürülen altyapı projelerinden yatırım yapılan ülke fayda sağlıyor olsa da Çin daha büyük çıkarlar elde etmektedir. Öncelikle tamamlanmış olduğu altyapı projeleri ile kıtanın stratejik öneme sahip noktaları arasında bir ticaret ağı kurmaktadır (Yılmaz, 2019). Diğer taraftan Afrika ülkelerinin kalkınma hamlelerine destek olsa da borçlandırma yolu ile gelen bu destek kıtanın kendisine olan bağımlılığını dikkat çekici boyutlara ulaştırmıştır. Zira 2012-2017 yılları arasında ki beş yıllık süreçte Sahra altı Afrika ülkelerine sağladığı kredi miktarı 10 milyar doları aşmıştır (Dahir, 2018). Borcunu ödeyemez duruma gelen ülkelerin stratejik ve ekonomik varlıklarını ellerinden alan Çin kendisini emperyalist olarak tanımlamamasına rağmen emperyalist zihniyetle sömürgeciliğin yeni yöntemlerini uygulayarak kıtayı talan etme sürecini başlatmıştır.

Çin'in borç diplomasisi yaklaşımı sonuçları itibari ile endüstri devrimi ile başlayan sömürgecilik uygulamalarını akla getirmesi ona yeni sömürgeci sıfatı kazandırmıştır (Khodadadzadeh, 2017:14). Kapitalizmin daha da gelişmiş bir aşaması olan yeni sömürgecilik uygulamaları şirketler ve devletler aracılığı ile doğrudan kontrol yerine az gelişmiş ülkeleri dolaylı olarak kontrol etmektedir (Halperin, 2016).

21. yüzyılın başından itibaren Çin'in yeni sömürgecilik zihniyetle yürüttüğü borç diplomasisi başta Angola, Zambiya ve Cibuti olmak üzere Afrika ülkelerini etkisi altına almış durumdadır. Çin-Afrika Kalkınma Fonu (China-Africa Development Fund), Çin Halk Bankası (The People's Bank of China), Çin İhracat-İthalat Bankası (The Export-Import Bank of China) ve Çin Kalkınma Bankası'ndan (China Development Bank) aldığı krediler ile Angola kıtanın en büyük borç alan ülkesi olmasıyla ciddi bir borç riski altındadır (Khodadadzadeh, 2017:28). Ödenemez hale gelen borçlarından dolayı Çin'in Zambiya'nın Zesco (elektrik şirketi), ZNBC (Tv ve radyo istasyonu) ve Kenneth Kaunda Uluslararası Havaalanı gibi kamu alanlarını ele geçirmesi yankı uyandırmıştır (Ajetonmobi, 2018; Chiwanza, 2018; Laterza ve

Mususa, 2018; Vural, Aydın, 2019:188). Borç kıskacında olan diğerk bir ÷lke Cibuti ise Çin'den yatırım ve kalkınma projeleri kapsamında aldığı kredilerle y÷kl÷ miktarda borç y÷k÷ne sahip olmuştur. 2017 yılı sonu itibariyle 1,72 milyar dolara ulaşan ve büyük bir kısmı Çin'e ait olan bu borç milli gelirinin %88'ini oluşturmaktadır (Cheng, 2018; Tandoğan, 2018; Vural, Aydın, 2019:188).

2.2.Soğuk Savaş Dönemi Çin Dış Politikasında Afrika

Modern anlamda Çin ile Afrika ÷lkeleri arasında ki siyasi ve ekonomik ilişkilerin kökleri Soğuk Savaş yıllarına dayanmaktadır. Özellikle 1955 Bandung Konferansı'nda bir araya geldiğı kıta ÷lkeleri gerek Soğuk Savaş'ın ortaya çıkardığı konjonktür gereğı gerekse dekolonizasyon sonrası Afrika'da bağımsız aktör olma çabaları ikili ilişkilerin tesis edilmesinde önemli imkanlar sağlamıştır. (Bayram, 2018:141). Bandung sonrasında kıta ile diplomatik temaslarını yoğunlaştıran Çin, 1963-1964 yılları arasında Başbakan Zhou Enlai'nin 10 Afrika ÷lkesini ziyareti sırasında hem ideolojik eğilimini yansıtarak emperyalizm ile mücadele söylemi geliştirmiş hem de nüfus ve yüzölçümü üzerinden büyük güç vurgusu yapmıştır (Scalapino, 1964:3). 1960'ların başında SSCB ile ilişkilerin kopmasıyla uluslararası sahnede yalnızlaşan Çin, bu ziyaret vasıtasıyla ortak yönler üzerinden yeni bir manevra alanı kazanmıştır (Ekrem, 2003:87).

İlişkilerini yoğunlaştırdığı Afrika ÷lkeleri için Çin Barış İçinde Bir Arada Yaşama ilkesi çerçevesinde beş hedef belirlemiştir; Afrikalıları bağımsızlıklarını kazanma ve sömürgecilik, emperyalizm ve hegemonyaya karşı ulusal egemenliklerini koruma mücadelelerinde desteklemek; Eşitlik, karşılıklı yarar ve iş birliğı temelinde onlarla dostane ilişkiler kurmak ve geliştirmek ve Çin'in imkanları ölçüsünde onlara maddi ve teknik yardım sağlamak; barış, tarafsızlık ve bağlantısızlık politikası izleyen Afrika hükümetlerini desteklemek; barışçıl müzakereler onlarla arasındaki anlaşmazlıkların çözümünü savunmak ve yabancı güçlerin saldırganlık ve müdahalesine muhalefet; ulusal ekonomilerini geliştirme ve yeni bir ekonomik düzen arama çabalarında desteklemek (Jinyuan, 1984:248). Belirlenen bu hedef ilkelerle Çin, küresel siyasette Afrika ÷lkelerinin onay ve desteğıyle *emperyalist* ABD ve “revizyonist” (SSCB) ile eş zamanlı olarak rekabet etme imkânı elde etmiştir. Pekin bu siyaseti sonucunda 1971

yılında BM üyeliğine ilişkin yapılan oylamada 26 Afrika ülkesinin desteğini alabilmiştir (Sun, 2014:4).

Bununla birlikte 1975'e gelindiğinde kurulduğu yıldan beridir dış ilişkilerde hiçbir şekilde taviz vermediği Tek Çin Politikası çerçevesinde 8 ülke dışında 37 Afrika ülkesinin desteğini alarak kıtada Tayvan ile olan mücadelesini de kazanmıştır (Yu, 1988:855). Ayrıca Çin-Afrika ilişkilerinin güçlendirilmesi Çin'in siyasi ve stratejik amaçlarını karşılarken, aynı zamanda uzun yıllar sömürgecilere karşı mücadele eden Afrika uluslarının da emperyalizme ve hegemonizme karşı mücadelesi için faydalı olmuştur. Çin, mücadeleleri sırasında karşılıksız olarak onlara askeri yardım da dahil olmak üzere maddi yardım sağlayarak onları aktif olarak desteklemiştir (Looy, 2006:2; Jinyuan, 1984:249).

Çin Afrika ilişkilerinin 1970'li yıllarda 5 ana karakteristik özelliği vardır. İlk olarak Afrikalı ülkelerle diplomatik ilişkiler arttırılmıştır. 1967 de 13 olan diplomatik temsilcilik sayısı 1974'de 30'a ulaşmıştır. İkinci olarak Afrikalı ülkelerin desteği ile BM Güvenlik Konseyine katılarak Tayvan'ın yerini almıştır. Üçüncü olarak o zamana kadar ki en büyük yardım projesi olan Tanzania-Zambiya demir yolunu inşasını başlatarak kıtada büyük prestij kazandı. Dördüncü ise kendilerini hegemonik batıdan uzak tutma gerekliliğini Afrika'da ki milliyetçi hareketleri desteklemede gördüğü için çeşitli yollarla askeri destek yağlamıştır. Son olarak da Soğuk Savaş döneminde iki süper güç dışında üçüncü dünya olarak adlandırılan ulusları destekleyerek uluslararası sistemde hayatta kalmalarına yardımcı olmuştur (Looy, 2006:4; Yu, 1988:861-862).

1978 sonrası yeni dönemde Pekin dış politikasında temel olarak ekonomik modernizasyona ve ticari ilişkilerini arttırmaya odaklanmıştır. Mao sonrasında Deng Xiaoping liderliğinde piyasa ekonomisine ılımlı yaklaşım ve dışa açılma politikası ile Çin, dönemin iki süper gücü ile gerilimden uzak bir yaklaşım sergilemiştir. Yeni dönemde değişen dış politikasında Afrika'ya karşı ise ideolojik söylemlerden uzak ve ekonomik anlamda daha pragmatik bir yaklaşım benimserken Afrika ülkelerinden gelen yardım taleplerini de geri çevrilmiştir. Fakat Afrika ülkelerini (Zimbabve, Güney Afrika ve Namibya) dolaylıda olsa emperyalizme karşı mücadelelerinde desteklemiştir (Bayram, 2018:144; Cheng, Shi, 2009:90; Looy, 2006:4; Taylor, 2001:87).

Yeni ekonomi politik temelli dış politikası ile 20 yıl sonra 1982-1983 yılları arasında Başbakan Zhao Ziyang on bir Afrika ülkesini (Cezayir, Kongo, Mısır, Gabon, Gine, Kenya, Fas, Tanzanya, Zaire, Zambiya ve Zimbabve) ziyaret ederek, Afrika'nın Çin'in kalkınma ve küresel politikaları bağlamında önemli bir yeri olduğuna vurgu yaparak ideolojik söylemlerden uzak yeni ekonomi politik temelli Afrika siyasetine işaret etmiştir (Cheng, Shi, 2009:89; Segal, 1992:121; Yu, 1988:856).

Yine bu çerçevede Zhao Çin'in Afrika ile iş birliğinin yeni dört temel ilkesini ortaya koymuştur: eşitlik ve karşılıklı yarar, pratik sonuçlara vurgu, ilişki formlarındaki çeşitliliği artırma ve ekonomik kalkınma. Bu ilkelerle birlikte Çin Afrika'ya koşulsuz maliyetli yardımlar yapmaktan ve Bağlantısızlar Bloğu içerisinde yer alan Afrika uluslarının sözcülüğünü yapmaktan vazgeçmiştir (Looy, 2006:5). Değişen dış politika yaklaşımı ve girişimler sonucunda 1976-1988 yılları arasında ikili ticaret ilişkileri 300milyon dolardan 2,2 milyar dolara ulaşmıştır (Ermağan ve Fidan, 2014:55).

2.3. Soğuk Savaş Sonrası Hu Jintao Dönemine Kadar Çin'in Afrika Politikası

Tezin bir önceki bölümünde yani Soğuk Savaş döneminde Çin Afrika ilişkileri daha çok ideolojik ve yardım temelli geliştiği ortaya konulmuştur. Bu bölüm de ise Soğuk Savaş sonrasında Çin'in Afrika'ya yöneliminin daha çok çıkar ve ticaret odaklı olmaya başladığı konusunda ki gelişmeler ele alınacaktır.

Çin Soğuk Savaş konjonktürü içerisinde hem süper güçlere ve batı hegemonyasına karşı çıkmanın bir yolu olduğu için hem de Üçüncü Dünya bloğunda yer alan Afrika ile ortak bir kimlik paylaşması hasebiyle Afrika ile jeo-politik anlamda bir ilişki geliştirmiştir. Ancak 1990'larda Afrika'ya yönelik bu yaklaşım daha pragmatik hale gelmiştir (Looy, 2006:12).

Soğuk Savaş'ın bitiminde Deng Xiaoping Çin için çizmiş olduğu dış politika stratejisini, “gelişmeleri soğukkanlılıkla gözlemler, pozisyonunu ayarla, zorluklarla sakince mücadele et, kapasiteni gösterme, sabret, hırslardan arın ve asla lider olma” (*Tao Guang Yang Hui*) şeklinde ifade etmiştir (Alagöz, 2009:80).1990'lı yılların başında meydana gelen özelleşme ve liberalleşmeyle birlikte Çinli politika yapıcılarda

Afrika kıtasına yönelik uyguladıkları politikalar da değişikliğe gitmiştir. 1980'lerin başında kıtaya yönelik pragmatist yaklaşımların ilk adımlarını atan Pekin yönetimi, 1989 yılında meydana Tiananmen Meydanı olaylarının ardından Batı'dan gelen yoğun eleştiriler karşısında yeniden Üçüncü Dünya'nın desteğine ihtiyaç duymuştur. Artan bu baskılarla birlikte tekrardan Afrika'ya yönelmiştir (Cheng, Shi, 2009:89; Chun, 2013:11; Tull, 2006:461). Çin başlattığı ekonomi reformu ve değişen dış politika yaklaşımı ile kesilen Afrika yardımlarına 1992'de tekrar başlamış ve 1997 yılına kadar 35 ülkeye dış yardım yapmıştır. Yeniden devreye alınan bu yaklaşım yardımların özellikle dış politikada siyasi bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir (Ekrem, 2003:92).

Soğuk Savaş 1991 yılında SSCB'nin dağılması ile küresel düzen ABD hegemonyasına etkisi altında kalmıştır. Her platformda küresel siyasette hegemonizme karşı olduğunu vurgulayan Pekin yönetimi bu süreçte bir denge arayışına girmiştir. Bu durum Çin için Afrika'nın önemini daha da arttırmıştır. Afrika'ya olan bu yeni yönelimi daha çok ekonomik iş birliği odaklı geliştirmiştir. 1991 yılında 1.406 milyar dolar olan Çin-Afrika ticaret hacmi 1997 yılında 5,67 milyar dolara ulaşmıştır (Ekrem, 2003:88). Bu ekonomik ilişki üç bölüm üzerinden değerlendirilebilir: Çin'in petrol, mineraller ve gıda gibi kaynaklara yönelmesi; ürünleri için yeni ihracat pazarları arayışı ve Çinli şirketler için yeni yatırım fırsatları (Looy, 2006:14). Her istikrarlı büyük ekonomiler gibi Çin de Mao sonrası dönemde uyguladığı ekonomi reformları ekonomik büyüme ile hızla artan petrol arzını da beraberinde getirmiştir. 1993 yılına gelindiğinde Çin sanayisi için ihtiyaç duyduğu enerjiyi kendi kaynakları ile karşılayamamış ve bu tarihten itibaren net petrol ithalatçısı ülke konumuna yükselmiştir (Zhao, 2007:400). Uzun yıllar karşılıksız yardım ve kalkınma çabalarına verdiği desteğe dayanarak Afrika ile olan petrol ticaretinde kendisi meşru bir aktör olarak görmektedir. 2005 yılı sonuna kadar 14 Afrika ülkesinde 27 büyük petrol ve doğal gaz projesine yatırım yapmıştır. (Zhao, 2007:403).

Gerek artan enerji ihtiyacı gerekse yeni uluslararası düzen içerisinde ABD hegemonyasına karşı denge arayışı içerisinde olan Çin, 1990'ların ortasından itibaren Afrika ülkeleri ile yoğun bir ilişki içerisine girmiştir. Mayıs 1996 yılında Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin Kenya, Mısır, Etiyopya, Zambiya, Mali ve Zimbabve'yi kapsayan 6 Afrika ülkesine tarihi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Başkan Jiang bu gezi

ile Afrika ülkeleri ile 21. yüzyıla yönelik olarak uzun vadeli bir iş birliği tesis etmeyi amaçlamıştır. Bu hedef kapsamında beş prensip oluşturulmuştur: karşılıklı güvene dayalı samimi dostluğun tesis edilmesi; iki tarafın eşitliği temelinde egemenliğe saygı ve iç işlerine karışmama; karşılıklı fayda sağlamak, uluslararası arenada sıkı iş birliği mekanizmasını güçlendirmek; daha iyi bir dünya için beraber çalışmak. Bunun akabinde Mayıs 1997'de Başbakan Li Peng Zambiya, Mozambik, Gabon, Kamerun, Nijerya ve Tanzanya'yı ziyaret etmiş. Ocak 1999'da da Çin Dışişleri Bakanı Tang Jiaxuan Mısır, Kenya, Uganda, Tanzanya ve Zambiya'yı ziyaret ederken, aynı anda Çin Halk Cumhuriyeti Başkan Yardımcısı ve 2003 de başkanlık koltuğuna oturacak olan Hu Jintao Afrika ülkelerinden Madagaskar, Gana, Fildişi Sahilleri ve Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir (Ekrem, 2003:90).

21. Yüzyıla girmenin arifesinde yoğunlaşan bu diplomasi trafiğinin ürünü olarak da Pekin'de 53 Afrika ülkesinden 45'inin katılımı ile Ekim 2000'de Çin-Afrika İş Birliği Forumu (FOCAC) ilk toplantısını yaparak kurulmuştur. Çin-Afrika Forumu'nun kurulması ile Çin, uluslararası bir siyasi ve ekonomik düzenin inşası ve yeni Çin-Afrika iş birliğini tesis etmeyi amaçlamıştır. İkincisi, Afrika'daki Çin yatırımlarını, Afrika Kalkınma Bankası Grubu arasındaki mali iş birliğini, borçların iptalini, tarımsal iş birliğini ve doğal kaynaklar konusunda çok taraflı iş birliğini hedeflemiştir. Bu kapsamda konferans sonrasında iki önemli belge kabul edilmiştir. Birincisi, mevcut dünya düzeninin dünya barışına tehdit oluşturduğu ve Güney ülkelerinin ilerlemesine engel olduğunu belirten ve istikrarlı siyasi ve ekonomik bir düzenin tesisleriyle gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ilişkilerde karar verme sürecine dahil olabileceğini vurgulayan Pekin Beyannamesidir. İkincisi de finans iş birliğini, tarım iş birliğini, teknoloji ve kültür alanlarındaki iş birliğini kapsayan konuların yer aldığı Çin-Afrika Ekonomi ve Toplumsal Gelişmesinde İş Birliği İlkeleridir (Ekrem, 2003:95-96; Looy, 2006:11; Muekalia, 2004:8-9).

Çin Devlet Başkanı Jian Zeming forumun açılış konuşmasında Çin'in jeostratejik vizyonunu yeniden belirlediğini, her zamankinden daha güçlü bir ekonomi ile 21. yüzyılda ABD'yi dengeleme potansiyelinde olduğunu vurgulayarak Afrikalı ülkelere çok kutupluluk ve yeni bir ekonomik ve siyasi düzen için çağrıda bulunmuştur (Muekalia, 2004:8).

BÖLÜM III

3.HU JİNTAO DÖNEMİ YATIRIMLAR VE BORÇLANDIRMA DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA ÇİN AFRİKA İLİŞKİLERİ

3.1.Hu Jintao Dönemi Çin Dış Politikası ve Afrika

Uluslararası ilişkilerin birincil aktörleri olarak kabul edilen devletlerde lider değişimleri genellikle dış politika da yeni yönelimlere yol açmıştır. 1978 yılında Mao sonrası liderlik koltuğuna oturan Deng Xiaoping ile Çin dış politikası için geleneğin dışında bir yaklaşımla yeni stratejiler belirlenmiştir. SSCB de Mikhail Gorbachev yönetimi ile değişen dış politika yaklaşımı Soğuk Savaş'ın bitmesinde ki en büyük faktör olmuştur. George W. Bush'un başkanlık dönemi ile birlikte ABD dış politikasında neoliberalizm ve çok taraflılığın yerini neorealist yaklaşım temelli politikaların alması uluslararası ilişkilerde önemli süreçlerinde yaşanmasını beraberinde getirmiştir (Liu, 2003:101). Bunlara benzer olarak yeni bin yıla girerken Çin dış politikası Hu Jintao ve ardından Xi Jinping ile yeni kuşak liderlerin etki alanına girmiştir.

2002 yılının Kasım ayında 16. Ulusal Kongrede Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin Merkez Komitenin Genel Sekreteri seçilen Hu Jintao, Mart 2003 yılında yapılan 10. Ulusal Halk Kongresi toplantısında Çin Halk Cumhuriyeti'nin devlet başkanı olarak seçilmiştir (Liu, 2003:102). İktidara gelmesiyle birlikte dış politikada Deng Xiaoping'in 1990'ların başında uluslararası sistemde tehdit unsuru olarak görülmemek için öne sürdüğü düşük profil stratejisine bağlı kalmıştır (Pekcan, 2019:2875). Deng dönemi için Çin dış politikası Maocu ideolojik mücadeleye ara verip kaybedilen zamanı yeniden kazanma çabasıyken, Jiang Zemin ise kendi döneminde uluslararası sahnede güven ve cana yakınlık performansı sergileyerek ülkesinin uluslararası itibarını yeniden kazanma gayreti içine girmiştir (Kissenger, 2014:586).

İzlenen bu politikalarla 1990'ların ortasından itibaren birçok ülkede Çin'in güç ve küresel popülaritesi artmıştır. Dördüncü nesil kadroları Başkan Hu Jintao ve Başbakan Wen Jiabao ile birlikte bu popülaritesini Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki ülkelerle daha yakın ilişkiler kurmak için kullanmaya başlamıştır. Bundan dolayıdır ki yeni kuşak liderleri yeni bir diplomasi tarzına ihtiyaç duymuşlardır. Hu ve Wen geleneksel ideolojisinin dışına çıkarak ülkenin küresel rolünün tanımlanması konusunda görülmemiş bir yaklaşım sergilemişlerdir (Kissenger, 2014:584; Kurlantzick, 2007:222).

Mao'nun öğretileri dışında Hu ve Wen 21. yüzyıla girerken kadim Çin tarihine dönüş yaparak Konfüçyüs öğretilerinin popüler kültür arasında yer almasına önderlik etmişlerdir. Dünyanın farklı bölgelerinde Konfüçyüs Enstitüleri oluşturarak uluslararası siyasette yumuşak güç unsuru oluşturmuşlardır (Kissenger, 2014:587). Dünya çapında kurulan bu enstitüler Çin dili ve kültürünün küresel çapta tanınırlığını arttırmak amacıyla kültürel diplomasi aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda ilki 2004 yılında Güney Kore'nin Seul şehrinde olmak üzere toplamda 535 Konfüçyüs Enstitüsü kurulmuştur. Her ne kadar kültürel ve akademik bir görünüme sahip olsa da siyasi yönünün olduğu da bilinmektedir (Toprak, 2019).

Artan güç ve küresel popülariteyle Çin, 21. yüzyılın başında proaktif diplomasiye geçiş yaparak uluslararası politik ekonomiye daha aktif katılmaya başlamıştır. Bu bağlamda Başkan Hu Jintao ve Başbakan Wen Jiabao liderliğinde ki yeni yönetim *gerektiğinde öncülük et (take the lead if needed)* yaklaşımı ile küresel anlamda dış politikada daha aktif rol alacaklarının işaretini vermişlerdir (Zhu, 2016:7-8). Aktif dış politikası ile diğer ülkelerle etkileşimini arttıran Pekin yönetimi, bazı stratejilerle özellikle gelişmekte olan Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerine odaklanmıştır. Öncelikle Çin kazan-kazan siyaseti çerçevesinde adımlarını atarken, bu ülkelere karşı devletlerin iç işlerine müdahale edilmemesi yönünde söylemler üreterek Çin'in yükselişinden yararlanabilecekleri bir dünyayı vaat etmektedir. İkinci olarak Pekin yönetimi ideolojik yaklaşımlardan uzak durmakla birlikte yeni diplomasi stratejisi ile önceki dönemlere göre daha pragmatist tutumlar sergileyerek amaçları için gerekli olduğunu düşündüğü her siyasi aktörle ilgilenmektedir (Kurlantzick, 2007:224).

Genel olarak bakıldığında Çin'in yeni liderlerle birlikte dış politikada yeni yönelimlerinde dikkat çeken bazı noktalar vardır. İlk olarak dış politikada temel amaç her yönüyle iyi bir toplumun inşası için barışçıl bir ortam oluşturmak hedeflenmiştir (Liu, 2003:113). Bu amaç Hu Jintao döneminde dört ilke şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Bunlar; barışçıl yükseliş, barışçıl gelişim, uyumlu toplum ve uyumlu dünya. Yükselen bir güç olarak Çin'in gelişiminin mevcut uluslararası sisteme tabi olarak devam edeceğini ifade eden barışçıl yükselişin yerine, tehditkâr bir ilerleyiş öne çıkarılabileceğinden bunun yerine barışçıl gelişim kavramı tercih edilmeye başlanmıştır (Kissenger, 2014:586; Pekcan, 2019:2876).

Başkan Hu Jintao'nun dünyada barış arayışı, Tayvan ile uzlaşma ve Çin toplumundaki uyumu içeren Üç Armoni teorisiyle de tutarlı olarak barışçıl gelişme, ülkesinin kendi gelişimi ile dünya barışına katkı sağlama ve daha uyumlu bir dünya ile barışçıl bir uluslararası ortam oluşturma gayesini temsil etmektedir (Lam, 2006; Zhu, 2016:14). İkinci olarak yeni liderler karşılıklı güven, karşılıklı yarar ve eşitlik bağlamında yeni bir güvenlik konsepti benimseyerek barış ve kalkınmayı hedeflemişlerdir (2002, Ağustos). Bununla birlikte küresel terörle mücadele bağlamında gelişen Amerikan yayılmacılığına karşı ise Pekin uluslararası örgütlerdeki konumunu güçlendirmek için müttefik ilişkileri geliştirmeye başlamıştır (Kurlantzick, 2007:223). Son olarak da ideoloji Çin'in dış ilişkilerinde daha az öne çıkan bir unsur haline gelirken pragmatizm dış politikanın temelini oluşturmaya başlamıştır (Liu, 2003:114).

Tehditkâr görünmemek adına barışçıl yükseliş kavramının yerine barışçıl gelişim söyleminin tercih edilmesine rağmen ya da az gelişmiş/gelişmekte olan ülkeleri desteklemek adına uzun süre kapitalizm karşısında anti emperyalizm söylemleri kullanmasına rağmen Pekin yönetimi yeni sömürgeci olmakla eleştirilmiştir. Başta Afrika ülkeleri olmak üzere bu ülke gruplarının altyapı ve üst yapı ihtiyaçlarını karşılamak adına sağladığı krediler ve dış yardımlarla kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda ciddi karlar elde etmiştir (Alden ve Alves, 2009; Laurence, 2017; Vural ve Aydın, 2019:183; Watts, 2013). Finansal olarak güçlü olan Çin, sağladığı kredi ve yatırımlarla bu ülkeleri borçlandırarak altyapı ve üst yapı faaliyetlerini kontrolü altında tutma gayreti içerisine girmiştir (Tandoğan, 2018).

Çin 2003 yılında dünyanın en büyük ikinci petrol ithalatçısı olmasıyla yeni kaynak sahalarına daha fazla ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bununla birlikte büyük çoğunluğu Amerika'nın kontrolü altında olan dünya petrol ve gaz piyasalarına güvenmeyen Pekin yönetimi, petrol zengini ulusların petrol sahalarının, gaz sahalarının ve altyapı sistemlerinin kontrolünü sağlamaya kara vermiştir. Bu bağlamda Çin enerji güvenliği ve enerji sahalarının kontrolü adına Orta Doğu, Afrika ve Orta Asya'daki petrol üreticisi devletlerle ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir (Downs, 2004:32; Kurlantzick, 2007:223).

Çin'in kıta ülkeleri ile enerji-politik temelli bu ilişkinin amacı her ne kadar enerji ihtiyacını gidermek olsa da en başından beri sabır ve tutkuyla arzuladığı büyük güç olma hedefi için de stratejik öneme sahiptir (Tepeciklioğlu, 2012:4). Geliştirilen ilişkiler 2000'li yılların başından beri büyük güç olma çabalarının karşısındaki en büyük rakibi ABD ile kıtada karşı karşıya gelmesine yol açmıştır (Aydın, 2018:124). Bu çerçevede 2005 yılında Nijerya'nın petrol arama, çıkarma ve işletme haklarını Çin'e devretmesi ülkenin en büyük ihracat ortağı ve ikinci büyük ithalat ortağı olan ABD açısından büyük tehlike olarak görülmüştür. Bu tehdit karşısında Başkan Hu'nun 2007 yılında sekiz Afrika ülkesini kapsayan gezisinden kısa bir süre sonra ABD Başkanı George W. Bush'un Afrika'da kurmayı planladığı Birleşik Devletler Afrika Gücü (AFRICOM: United States Africa Command) için Benin, Tanzanya, Gana, Ruanda ve Liberya olmak üzere beş Afrika ülkesini kapsayan bir Afrika turuna çıkması oldukça manidardır (Tepeciklioğlu, 2012:4). 21. yüzyılın başında kıtada Amerika'nın sert güç unsuru olarak askeri yapılanması, kıtanın Çin-ABD arasındaki güç mücadelesi için yeni bir manevra alanı olacağını göstermesi adına önemlidir.

1990'ların ortalarından itibaren Çin ekonomisindeki muazzam büyüme ile uluslararası ilişkilerde büyük bir güç olarak varlık göstermeye başlamıştır. İdeolojik ve anti emperyalist söylemlerle yakın ilişki kurmayı başardığı Afrika ülkelerinin enerji kaynaklarına daha fazla ihtiyaç duymaya başlamasıyla geleneksel politikalarını pragmatik amaçlar doğrultusunda değiştirmiştir (Tepeciklioğlu, 2012:61). Çin'in Afrika'ya bir numaralı ilgisi, ekonomik büyümesini artırmak için petrol, doğal gaz ve diğer doğal kaynakları güvence altına almak olmuştur (Hanauer, ve Morris, 2014:6). Bununla birlikte Çin her ne kadar Afrika enerji kaynaklarına ihtiyaç duysa da kıtada varlık göstermesi sadece bu sebebe bağlanmamaktadır (Öztürk, 2018:241). Bu

çerçevede bakıldığında Çin'in Afrika ülkeleri üzerindeki çıkarıcı yaklaşımı politik, ekonomik ve güvenlik olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmiştir (Sun, 2014:3).

Çin'in Afrika'dan politik çıkar elde etmesi uzun vadeli bir diplomatik çabanın sonucudur. Soğuk Savaş döneminde Çin-SSCB arasındaki ittifak ilişkisinin bozulması sonucu Çin anti emperyalist ve anti revizyonist söylemlerle uluslararası sahnede kendisine alan açmak adına çeşitli araçlarla Afrika'ya yönelik politik anlamda ilk adımlarını atmıştır. Bu çabaların sonucunda Çin Halk Cumhuriyeti'nin Çin'in tek yasal temsilcisi olarak BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesinden biri olması Afrika ülkelerinin çabası ile elde edilmiştir (Arslan, 2018:128).

Bununla birlikte 1989'da Tiananmen Meydanı Olaylarında göstericilere sert müdahalede bulunması ile Batı'nın baskı ve ambargoları karşısında Çin, uluslararası sahada meşrutiyet zemini arayışları için politik anlamda Afrika ülkelerine ihtiyaç duymuştur (Arslan, 2018:129; Kılıç, 2019:76). Kıta ülkelerinden politik anlamda elde ettiği diğer bir avantaj ise BM gibi uluslararası kuruluşlarda kendi lehine olan oylamalarda önemli bir blok sahibi olmasıdır (Hanauer, ve Morris, 2014:7).

2000'li yıllarda ise BM İnsan Hakları Yüksek Komisyonu'nun Çin'in insan hakları ihlalleri karşısında almak istediği olumsuz kararlara karşı Afrikalı ülkelerin birçoğu Çin'in yanında yer almıştır (Lyman, 2014:3). Yine Hu Jintao döneminde gerek insan hakları konusunda Batı ülkelerinin baskısı karşısında gerekse Taiwan meselesinde Afrika ülkelerinin çoğunluk oylarından faydalanılmıştır. Önemli finansal kaynaklarla birlikte diplomatik çabalarını sürdüren Pekin, Tayvan'ı kademeli olarak Afrika'dan uzaklaştırmıştır. 1996, 2006 ve 2007'de Nijer, Çad ve Malavi, Çin ile resmi ilişkiler kurmak için Tayvan'la diplomatik ilişkilerini koparmıştır (Sun, 2014:5).

Çin'in kıta ile ilişkilerde uluslararası eleştirilere en çok maruz kaldığı taraf, Afrika ülkelerinden ekonomik anlamda sağladığı faydalardır. Afrika ile ekonomik ilişkileri 1949'dan 1979'a, 1979'dan 1990'a ve 1990'ların ortalarından günümüze kadar olan süreçleri kapsamaktadır. İlk dönem Çin Halk Cumhuriyeti'nin ve dekolonizasyon süreci yaşayan Afrika ülkelerinin uluslararası arenada meşrutiyet zemini aradıkları bir periyottur. Bu bağlamda desteğine ihtiyaç duyduğu kıta ülkelerine ideolojik saiklerle karşılıksız maddi kaynak aktarımı sağlamıştır. İkinci dönem ise Çin'in ekonomik reformlar ile kalkınma çabaları başlattığı bir süreçtir. Çin'in kıtaya karşılıksız

yardımları kestiği ve karşılıklı fayda çerçevesinde ilişkilerini yeniden inşa etmeye başladığı bu dönemde, gerçek manada onlardan ekonomik anlamda fayda sağlamaya başlamıştır. Dışa açılma siyasetiyle ve büyüyen ekonomisine sürdürülebilirlik kazandırabilmek adına Afrika kıtasının sahip olduğu doğal kaynaklar ve muazzam pazar potansiyeli üçüncü dönemde ikili ilişkiler için en kritik unsurlardır. Bu dönemde Afrika ülkelerinden en zirve şekilde ekonomik anlamda fayda sağlamıştır (Altın, 2011:29; Sun, 2014:5; Öztürk, 2018:243; Üngör, 2009: 32). Çin Afrika ticaret hacmi 2002'den 2003 yılına kadarki bir yılda iki kat artarak 18,5 milyar dolara ulaşmıştır. 2003-2005 yılları arasında tekrar iki kat artarak 32,17 milyar dolara ulaşan ticaret hacmi, 2009 yılında 100 milyar dolara ulaşması ile kıtanın üçüncü ticaret ortağı iken AB ve ABD'yi geçerek birinci sıraya yerleşmiştir. 2019 yılında ise 208,7 milyar doları bulmuştur.

Kıtada Çin yatırımlarının artması ile bir takım güvenlik tehditleri de ortaya çıkmıştır. Çinli işçilerin soyulması ve kaçırılması, Çinli firmalar tarafından yürütülen projelere ve Çin ticaret gemilerine karşı saldırılar özellikle Hu Jintao döneminde yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda Temmuz 2012'de Pekin'deki Çin-Afrika İş Birliği Forumu (FOCAC) 5. Bakanlar Toplantısı sırasında Başkan Hu Jintao, Çin-Afrika Barış ve Güvenlik İş Birliği Ortaklığı Girişimi'ni başlatmıştır. Çin yatırımlarının güvenliğini ve ticari faaliyetlerinin devamını sağlamak ve kıtadaki refah, güvenlik ve istikrar için Afrika Birliği'nin Afrika içindeki barışı koruma operasyonlarını desteklemenin yanı sıra, tüm kıtayı kapsayan bu yapıya mali destek sağlama ve güvenlik görevlilerini ve barışı koruma görevlilerini eğitme taahhüdünde bulunmuştur (Sun, 2014:11).

3.2.Hu Dönemi Yayınlanan Çin'in Afrika Politikası Belgeleri

3.2.1. 2006 Çin'in Birinci Afrika Politika Belgesi

Çin 2006 yılında ilk defa Afrika Politika Belgesi (White Paper on China's African Policy) adında bir belge yayınlamıştır. 21. yüzyılın başında yayınlanan bu belge Çin kıtaya yönelik yapacağı geniş çaplı ticaret ve yatırım faaliyetlerinin sinyalini vermesi bakımından önemlidir (Wu, 2012:1). Çin'in dünyanın en büyük gelişmekte olan ülkesi, Afrika'nın ise dünyada en fazla sayıda gelişmekte olan ülkeleri kapsadığı bir

kıta olarak tanımlandığı 2006'daki Afrika Politika Belgesi'nin amaç ve kapsamı şu şekildedir:

- Bu Afrika politika belgesi ile Çin hükümeti Afrika'ya yönelik politik hedeflerini ve bunlara ulaşmak için alınacak önlemleri ve istikrarlı büyümeyi desteklemek amacıyla gelecek yıllar için çeşitli alanlarda uzun vadede ve karşılıklı yarar sağlayacak iş birliği girişimlerini hedeflemiştir (White Paper on China's African Policy, 2006).
- Afrika'nın zengin doğal kaynaklara ve büyük bir gelişme potansiyeline sahip olduğuna dikkat çekilirken, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ve Afrika ülkelerinin bağımsızlığını kazanması ile ilişkilerde yeni bir çağın başladığı vurgulanmıştır (White Paper on China's African Policy, 2006). 21. yüzyılın başlangıcında tarihsel bağlara böylesine güçlü bir vurgunun yapılması kıtanın Çin'in vazgeçilmezleri arasında olduğunun göstergesidir.
- Samimiyet, eşitlik ve karşılıklı yarar Çin-Afrika değişim ve iş birliğini yönlendiren ilkeler olduğu ve Çin-Afrika ilişkilerinin kalıcılığı için itici güç olduğu belirtilmiştir.
- Çin'in Afrika halklarının temel çıkarlarından yola çıkarak, Afrika ile siyasi eşitlik ve karşılıklı güven, ekonomik kazanç sağlayan yeni bir tür stratejik ortaklık kuracağı ve geliştireceği açıkça beyan edilmiştir (White Paper on China's African Policy, 2006).
- Çin'in Afrika politikasının genel prensipleri; *samimiyet, dostluk ve eşitlik, karşılıklı yarar, karşılıklılık ve ortak refah ve karşılıklı destek ve yakın koordinasyon* şeklinde pragmatist çerçevede ortaya konmuştur. (White Paper on China's African Policy, 2006).
- Kıta ülkelerinden halen daha Taiwan hükümeti ile diplomatik ilişki halinde olan ülkelerin *Tek Çin* politikası kapsamında bu ülke ile ilişkilerini kesmeleri durumunda Çin'in diplomatik ilişki kurmak için adım atmaya hazır olduğu özellikle belirtilmiştir (White Paper on China's African Policy, 2006).
- Politik anlamda Çin, uluslararası arenada Afrika ülkeleriyle dayanışmayı ve iş birliğini güçlendirmeye devam edecek, düzenli görüş alışverişinde bulunacak, uluslararası ve bölgesel konulardaki pozisyonları koordine edecek ve devlet

egemenliği, toprak bütünlüğü, ulusal saygınlık ve insan hakları ile ilgili önemli konularda karşılıklı destek sunmaya devam edecektir (White Paper on China's African Policy, 2006).

- Ekonomik ve ticari anlamda Çin Hükümeti, Afrika ticaretinin Çin pazarına erişimini kolaylaştırmak için daha etkili önlemler alacak ve ikili ticareti genişletmek ve dengelemek ve ticaret yapısını optimize etmek amacıyla en az gelişmiş Afrika ülkelerinden bazı mallar için gümrük uygulamasını kaldıracağı vaadini yerine getirecek (White Paper on China's African Policy, 2006).
- Çin Hükümeti ulaşım, iletişim, su tasarrufu, elektrik ve diğer altyapılarda Çin-Afrika iş birliğini hızlandıracak. Çinli işletmeleri Afrika ülkelerinde altyapı inşasına katılmaya, sözleşmelerini büyütme ve sözleşmeli projelerde yavaş yavaş çok taraflı ve ikili mekanizmalar kurmaya şiddetle teşvik edecektir (White Paper on China's African Policy, 2006).
- Çin Hükümeti, yetkili Çinli işletmeleri, Afrika ülkelerine karşılıklı yarar ve ortak gelişme prensibi temelinde çeşitli şekillerde iş birliği yapmaya, Afrika ülkelerinin kaynaklarını avantaja çevirmeye ve bir bütün olarak kıtada sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeye yardımcı olacaktır (White Paper on China's African Policy, 2006).
- Çin'e olan borçların çözümü veya azaltılması amacıyla bazı Afrika ülkeleriyle dostane görüşmeye hazır oldukları belirtilmiştir. Ayrıca uluslararası toplumu, özellikle gelişmiş ülkeleri, Afrika devletleri için borç azaltma ve tahliye konusunda daha önemli adımlar atmaya teşvik edeceklerinin altını çizmişlerdir (White Paper on China's African Policy, 2006). Her ne kadar gelecek yıllar içerisinde Afrika ülkelerinin borçlarını silme veya yeniden yapınmaya yoluna gitse de Çin hükümetinin çeşitli projeler kapsamında kıta için sağladığı kredilerin tehlikeli boyutlara ulaştığı görülecektir (White Paper on China's African Policy, 2006).
- 2000 yılında yapılan birinci Çin-Afrika İş Birliği Forumu'nun, Çin ve Afrika arasındaki toplu diyalog ve çok taraflı iş birliği için etkili bir mekanizma haline geldi ve uzun vadeli istikrar, eşitlik ve karşılıklı yeni tip Çin-Afrika ortaklığı için önemli bir platform oluşturduğu vurgulanmıştır. Kurulan bu Forum

çerçevesinde Çin, karşılıklı siyasi güveni artırmak, pragmatik iş birliğinin kapsamlı gelişimini desteklemek, forumun mekanizmasını daha da geliştirmek için Afrika ülkeleriyle birlikte çalışacaktır (White Paper on China's African Policy, 2006).

Batılı ülkelerin şiddet, tahakküm ve sömürgeleştirme ile inşa edilen ekonomik genişleme ve endüstriyel yapılanmanın aksine, Çin kendisini mevcut endüstriyel ihtiyacını barışçıl bir şekilde yürüten ve taraflarında kalkınma hedeflerine katkıda bulunan sorumlu büyük ülke olarak gördüğünden, 2006 yılında ilk defa yayınladığı Afrika Politika Belgesi'ni karşılıklı yarar, karşılıklı eşitlik ve karşılıklı dayanışma ilkeleri üzerine oturtmuştur (Goetz, 2019:167). Tüm bunlarla birlikte Çin'in kıtadaki asıl hedefi ticaretini ve yatırım fırsatlarını arttıran kazan kazan yaklaşımını kökleştirmektir (Hanauer ve Morris, 2014:21). Ayrıca Afrika Politika Belgesi'nde Çin hükümetinin Afrika devletlerinin iç işlerine karışmama taahhütünü de bulunması da pragmatist yaklaşımın başka bir vechesi olarak okunabilir. Büyük çoğunluğu diktatör liderler tarafından yönetilen kıta ülkeleri ile yapılan ticaretin artması kıtadaki yoksulluğu pozitif yönde etkilemezken, yatırım ve projeler için sağlanan krediler ile ortaya çıkan borçlar kıta toplumlarını doğrudan etkilemektedir.

3.2.2. 2010 Çin-Afrika Ekonomik ve Ticaret İş Birliği Politika Belgesi

2010 yılında yayınlanan ilk olarak yayınlanan Çin-Afrika Ekonomik ve Ticaret İş Birliği Politikası Belgesi genel olarak bakıldığında Çin'in kıta ile 1950'den 2009'a kadar geliştirdiği ekonomik ve ticari ilişkilerin verisel anlamda karşılaştırılması olduğu söylenebilir. Politika Belgesi Çin'in Afrika'daki yatırımının 2000 yılından 2009 yılına kadar sektöre göre dağılımına ilişkin ilk resmi verileri de içermektedir. Yayınlanan bu belgenin ortaya koyduğu veriler 2000-2010 yılları arasında Çin-Afrika arasında ilklerin yaşanması bakımından ilişkilerin ne denli derinleştirildiği ve derinleşmeye de devam edeceğinin taahhüt edilmesi yönüyle oldukça önemlidir. Yedi başlık altında yayınlanan 2010 Çin-Afrika Ekonomik ve Ticaret İş Birliği Politika Belgesi'nde öne çıkan kısımlar şu şekildedir:

- Çin-Afrika ikili ticaret hacmi 1950'de sadece 12,14 milyon dolardı, 1960'ta 100 milyon dolara yükseldi ve 1980'de 1 milyar doları aştı. 2000 yılında 10 milyar dolara ulaştıktan sonra Çin-Afrika ticareti bir ivme kazandı. 2008 yılında, Çin-Afrika ikili ticaret hacmi 100 milyar doları aşmış. Çin ve Afrika ticareti 2000 ve 2008 yılları arasında, Çin'in toplam dış ticaret hacmindeki oranı %2,2'den %4,2'ye yükseldi ve Afrika'nın toplam dış ticaret hacmindeki oranı %3,8'den 10,4'e yükseldi.
- Çin-Afrika ticaret hacmi 2009 yılında uluslararası finansal kriz nedeniyle 91,07 milyar dolara düşmesine rağmen, Çin o yıl ilk kez Afrika'nın en büyük ticaret ortağı oldu. Küresel ekonomi iyileştikçe, Çin-Afrika ticareti de ivmesi sağlamıştır. 2010 yılı Ocak-Kasım döneminde Çin-Afrika ticaret hacmi yıllık %43,5 artışla 114,81 milyar dolara ulaştı.
- Çin için Afrika'nın ham petrol, mineraller, çelik ve tarım ürünleri ihracatı, Çin'in ekonomik kalkınmasının desteklenmesinde ve Çin halkının sosyo-ekonomik gereksinimlerinin iyileştirilmesinde aktif bir rol oynamaktadır. Afrika için Çin ürünleri ve teknolojisi Afrika'nın kalkınma ihtiyacını karşılarken, geniş Çin pazarı Afrika ürünleri için geniş alan sağlıyor.
- Çin'in 1980'ler de başlayan Afrika'ya doğrudan yatırımları 2003'ün sonunda 490 milyon dolara, 2009'un sonunda ise 9,33 milyar dolara ulaşmıştır. Bu süre içerisinde Çin doğrudan yatırım yaptığı ülke sayısını 49'a çıkarırken, yatırım alanlarını da genişletmiştir.
- Çin, Afrika'da denizaşırı ekonomik ve ticari iş birliği bölgelerinin inşasını ilerleterek, altyapısı inşası için 250 milyon dolar harcadığı altı ekonomik ve ticari iş birliği bölgesi kurmuştur. Zambiya-Çin ekonomik ve ticari iş birliği bölgesi ise bölgede Çin tarafından kurulan ilk deniz aşırı ekonomik ve ticaret bölgesi olmuştur.
- Çin-Afrika ticari ve ekonomik iş birliğinin diğer önemli bir kalemi ise altyapı yatırımlarıdır. 2009'un sonuna kadar 500'den fazla altyapı projesi Afrika kıtasında tamamlanmıştır. Bu kapsamda 2007-2009 yılları arasında Çin, Afrika'ya 5 milyar dolar kredi sağlamıştır. Ayrıca 2010-2012 yılları arasında Afrika'ya 10 milyar doları kredi vermeyi taahhüt etmiştir.

- Çin hükümeti, borçlarını azaltma çabası içinde ki Afrika ülkelerini her zaman desteklemiş, Çin'e olan borç yükünü hafifletmeye yardımcı olmuştur. 2000-2009 yılları arasında toplamda 18 milyar yuan borç silinmiştir.
- Çin Kalkınma Bankası, Çin İhracat-İthalat Bankası, Çin Sanayi ve Ticaret Bankası, Çin Bankası ve Çin İnşaat Bankası şu anda Afrika kıtasında yerleşim, ticaret ve finansman hizmetleri gibi hizmetler sunmaktadır.
- 2000 yılında ilki düzenlene Çin-Afrika İş Birliği Forumunun FOCAC siyasi karşılıklı güveni arttırdığı, özellikle ekonomik ve ticari iş birliğine çok ciddi katkılar sağladığı, Çin-Afrika ilişkilerini genişletip ve derinleştirdiği ve ilişkilerinin seviyesini yükselttiği vurgulanmıştır (China-Africa Economic and Trade Cooperation, 2010).

Verilen rakamlara ve ticaret oranlarına bakıldığında küresel bağlamda pazarını çeşitlendirme gayreti içerisinde olan Çin için Afrika küçük bir orana sahip olmuştur. Yayınlanan belge içerisinde detaylı şekilde ekonomik ve ticari veriler paylaşılırken, Pekin hükümetinin uluslararası alanda en çok eleştiri aldığı borçlandırma sorununa çok yüzeysel değinilmesi/değinilememesi dikkat çekicidir. 2000-2009 yılları arasında silinen borçların diğer verilerin aksine sadece ulusal para birimi yuan cinsinden açıklanmıştır. İlan edilen bu borç iptali ise Çin Eximbank tarafından sağlanan faizli kredilerden değil de eski, vadesi geçmiş, sıfır faizli dış yardım kredileriyle ilgili olduğu anlaşılmıştır (Brautigam, 2010).

Çin turizmden bankacılığa, sağlıktan eğitime ve altyapı yatırımlarına kadar kıta ile geliştirdiği ilişkilerde çok yönlü bir yaklaşım belirlediği şüphesizdir. Yayınlamış olduğu bu belde belirttiği üzere sağlamış olduğu krediler ve sürdürdüğü projelerle Afrika'nın çehresini değiştirme de önemli adımlar atmıştır. Bununla birlikte kıta ülkelerinin pazarları kalitesiz mallara boğmak ve petrol zengini Sudan ve elmas zengini Zimbabve gibi insan hakları ihlallerine de kendi büyümesini sürdürmek adına kulak tıkamakla suçlanmıştır (Smith, 2010).

Literatür de Çin'in Afrika ile olan bu yoğun ilişkisini tehdit olarak gören bazı akademisyenler mevcuttur. Alden (2005) ve Draper (2006)'ya göre Çin'e petrol ihracatı dışında bu ülke ile kıta arasındaki ticaretin lehine olduğunu görülmektedir. Ayrıca Alden (2005), Shelton (2001) ve Maswana (2007), enerji ve mallara yönelik

pazar ihtiyacının Çin'i Afrika'ya olan ilgisini artırmaya zorladığını savunmaktadırlar. Bunlar göz önüne alındığında, Afrika devletleri ile olan ilişkisi ülkenin doğal kaynaklar, hammaddeler, malları için pazar ve coğrafi konumlardaki önemine dayanmaktadır. Bu bağlamda Çin'in kıta ile olan ilişkisi siyasi ve ekonomik çıkarlarını buradaki ülkelerle entegre ederek ekonomik ve diplomatik olarak daha güçlü olmak arzusudur (Rutaiwa ve Mkwawa, 2011:426).

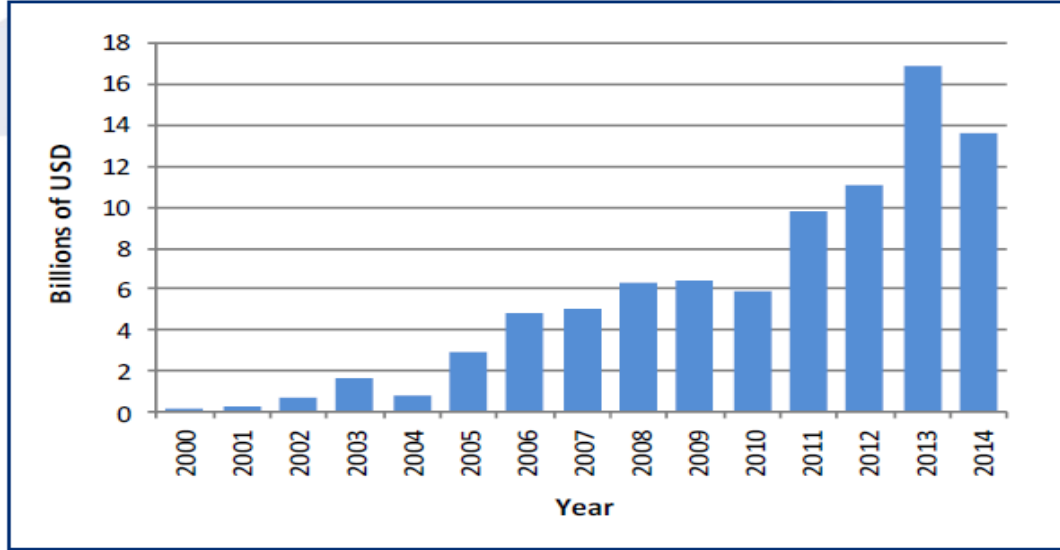
3.3.Çin Afrika Finansal ve Ticari İlişkiler Bağlamında FOCAC

3.3.1. Hu Dönemi Çin'in Afrika ile Finansal İlişkileri ve Krediler

1989 yılında Tiananmen Meydanı Olaylarının yaşanması ile Pekin yönetimi uygulanan baskı ve ambargolarla diplomatik yalnızlığa itilmiştir. Bu durumu fırsata çevirme gayesi içinde olan Tayvan yönetimi uluslararası meşruiyetini güçlendirmek adına kıtada diplomatik etkisini artırmaya başlamış ve Soğuk Savaş sonrasında birçok Afrika devleti tarafından tanınmıştır. Her platformda taviz vermediği “Tek Çin” politikasının tehlikeye girmesi karşısında, kıta ile ilişkilerinde köklü yenilikler yapmanın zarurietini fark etmiştir. Diğer taraftan Soğuk Savaş sonrasında Batı ülkelerinin baskılarının hafiflediği kıtada siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik kaynakların eksikliği çatışma ve iç savaşları beraberinde getirmiştir. Tam da bu dönemde yabancı yatırımcılar Afrika ülkelerinde ki yatırımlarını durdururken, doğal kaynak bakımından zengin ülkelere doğrudan yatırımlar, teknik destek, hibe ve krediler sağlayarak kıta ülkeleri ile ekonomik ortaklıklar kurmaya başlamıştır (Kılıç, 2019:76).

Çin'in Afrika'ya olan ilgisi doğal kaynaklar ve pazar potansiyelinin yönlendirmesi ile stratejik yatırımlar, ticaret ve ekonomik iş birliği kanalları ile gerçekleşmeye başlamıştır (Biggeri ve Sanfilippo, 2009:34). 21. yüzyılda serbest ticareti savunan Washington Konsensüsüne daha iyi bir alternatif olma hedefiyle ortaya çıkan Çin kalkınma modeli (Huang, 2010), doğrudan yabancı yatırım, ticaret ve yardım konularında iyi yönetim koşulları sağlayamadığından, Afrika ile ilişkisi her zaman ev sahibi ülkelerin çıkarına değil tamamen kâr amaçlı olmuştur (Asongu ve Aminkeng, 2013:8). Verilere göre Çin değişen Afrika politikası çerçevesinde ilişkilerin

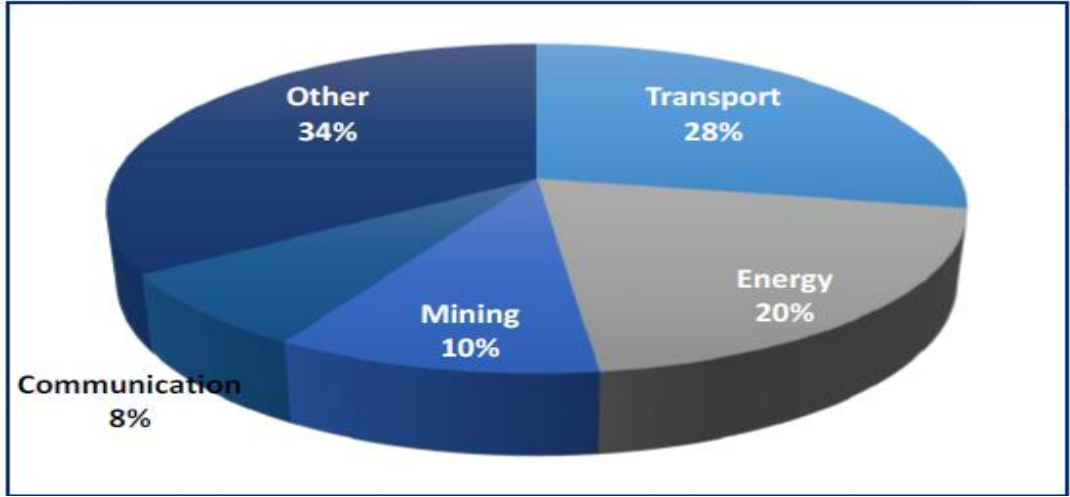
derinleştirilmesi adına kıta ülkelerine yüksek miktarlarda krediler sağlamıştır. 2000'den 2017'ye kadar, Pekin hükümeti bankalar ve müteahhitler aracılığıyla Afrika ülkelerine ve devlete ait işletmelere 143 milyar dolar kredi sağlamıştır (Chinese Loans to Africa, 2018).

Şekil 1. 2000-2014 Yılları Arası Çin'in Afrika Ülkelerine Yıllık Sağladığı Kredi

Finansmanını Gösteren Grafik (Hwang, J., Brautigam, D., ve Eom, J. (2016). How Chinese Money is Transforming Africa: It's Not What You Think. SAIS-CARI Policy Brief, 11, 1-4.)

Şekil 1. de ki grafik incelendiğinde Çin hükümeti ve bankaları tarafından Afrika ülkelerine 2000-2014 Hu Jintao dönemini de kapsayan yıllarda toplamda 86,3 milyar dolar kredi sağlanmıştır. Bu kredilerin yarısını Angola, Sudan, Etiyopya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti alırken, kalan %50'si de diğer Afrika ülkeleri tarafından kullanılmıştır. Afrika'da bu kapsamda Çin kredilerinden en fazla yararlanan ülke, bölgenin en büyük petrol üreticisi Angola olmuştur. Angola Çin'in kıtaya sağlamış olduğu bu kredilerden 21,2 milyar dolar almıştır. Angola'ya sağlanan bu kredilerin %50'sini devlete ait petrol şirketi Sonangal alırken, geri kalan yarısı da altyapı, ulaşım ve tarım projeleri için kullanılmıştır (Hwang, Brautigam ve Eom, 2016:1).

Şekil 2. Çin Kredilerinden Pay Alan Sektörler (Hwang, J., Brautigam, D., ve Eom, J. (2016). How Chinese Money is Transforming Africa: It's Not What You Think. SAIS-CARI Policy Brief, 11, 1-4.)

Çin'in kıtaya ülkelerine sağladığı kredilerin sektörel dağılımına baktığımız zaman şekil 2. de görüleceği üzere ulaşım, enerji, madenler ve iletişim alanında kullanımları başta gelmektedir. Karayolları, demiryolları, havaalanları ve limanların inşası veya yenilenmesi projelerini kapsayan ulaşım sektörüne bu süre içerisinde 24,2 milyar dolar kredi sağlanırken, enerji projeleri için 17,6 milyar dolar ve madencilik alanında yapılan projeler için de 9 milyar dolar kredi verilmiştir. Madencilik alanında verilen kredilerin %84'ü Angola da ki yatırımlar için kullanılmıştır (Hwang, Brautigam ve Eom, 2016:2). Kısa vadede Angola, sağlanan Çin kredileri ile yollar, hastaneler, okullar, oteller, futbol stadyumları, alışveriş merkezleri ve telekomünikasyon projelerinden faydalanmaktadır. Bununla birlikte, Angola değerli ve yenilenemeyen bir kaynak olan petrol üretimini ipotek ettirmiştir (Muslim, 2015:17).

Afrika ülkeleri ile krediler ve altyapı yatırımları çerçevesinden derinleşen Çin'in ekonomik ilişkilerinin altında yatan beş ana çıkar söz konusudur. İlk olarak ele alınması gereken hiç şüphesiz doğal kaynak ve enerji ihtiyacının sağlanmasıdır (Öztürk, 2018:244). İmalat sektöründeki hızlı büyüme, birçok Afrika ülkesinin bol miktarda sahip olduğu doğal kaynaklar olan alüminyum, bakır, nikel ve demir cevheri gibi değerli metallere ilgisi yoğunlaşmıştır (Hanson, 2008). Dünyanın ikinci petrol tüketicisi durumuna gelen Çin, enerji güvenliği için kaynak çeşitlendirme politikası çerçevesinde Afrika'ya da yönelmiştir (Alden, 2005:148). Enerji güvenliğini sağlamak

adına kullandığı ekonomik enstrümanlardan en bilinenlerinden bir ise *Angola Modeli*dir. Yapılan uygulama ile uluslararası finans kurumlarından kaynak sağlamada sıkıntı yaşayan Angola gibi zengin doğal kaynaklara sahip ülkelere Çin bankaları tarafından faizli krediler sağlanır ya da ülkenin altyapısı için yatırımlar gerçekleştirilir. Buna karşılık petrol ve maden sahaları için imtiyazlı anlaşmalar yapılır (Sun, 2014:8).

Çin'in Afrika'ya ekonomik ilgisinin ikinci sebebi ise Afrika'yı Çin ürünleri için büyük ölçüde kullanılmayan bir tüketici pazarı olarak görmesidir. Çin'in ekonomik büyümesi büyük ölçüde imalat sektörünün başarısına bağlı olduğu için Çin'in büyümedeki artışı sürdürmesi için yeni tüketici pazarlarına ihtiyacı vardır. Bunun için de Afrika ülkeleri ideal bir pazara sahiptir (Haroz, 2011:72).

Üçüncü olarak da Çinli şirketlerin yeni pazarlara yatırım yapması sağlanmalıydı ve Afrika sahip olduğu uygun yatırım zemini ile Çin'in ilgi odağı olmuştur (South African Institute of International Affairs SAIIA, 2009). Çin Eximbank kredileri ile finanse edilen Çinli inşaat şirketleri sadece 2008 yılında Afrika'da 20 milyar dolar gelir elde etmiş ve 39,4 milyar dolar değerinde sözleşme imzalamıştır (Brautigam, 2011:279).

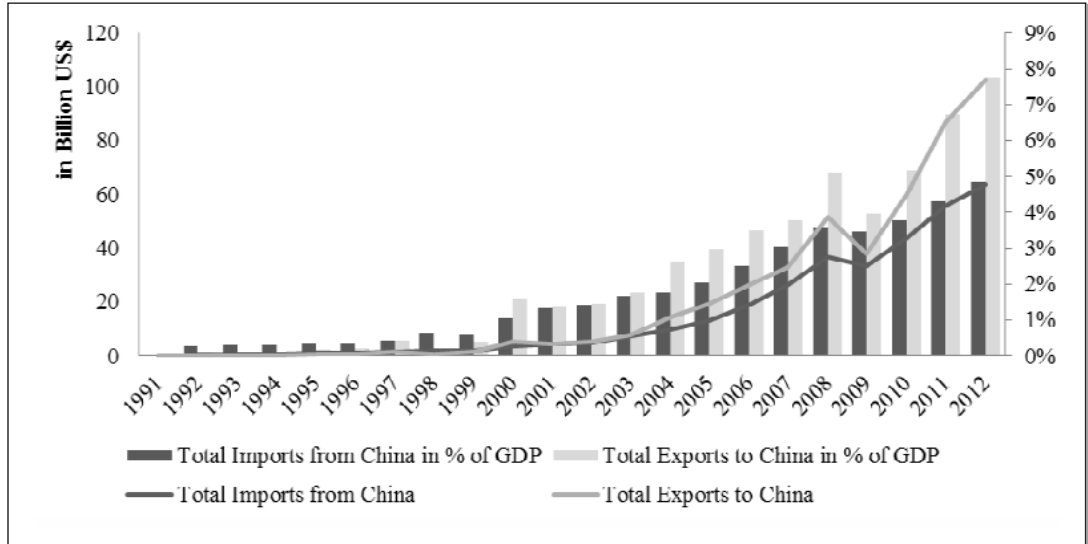
Ekonomik ilişkilerin derinleşmesinde ki dördüncü sebep ise Çin'in küresel siyasette büyük güç olma çabasından ileri gelmektedir. Sağlamış olduğu krediler ve desteklediği altyapı projeleri ile diğer büyük güçler karşısında rekabet gücünü arttırmak adına kıtayı arka bahçesine dönüştürmenin gayreti içerisinde. Bu faaliyetleri ile kıtada hayırsever bir süper güç olarak görünerek güvenilirliğini arttırmaktadır (Haroz, 2011: 72). Son olarak da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri taviz vermediği *Tek Çin* politikasına destek bulma çabasıdır. Yapmış olduğu yatırımlar ve verdiği krediler karşılığında kıta ülkelerinden uluslararası kuruluşlar da Tayvan'a karşı *Tek Çin* politikasının desteklenmesi şart koşulmuştur (Sidiropoulos, 2006:8).

Çin ve Afrika ülkeleri bu ekonomik ilişkilerinde çok şey kazanmakla birlikte, ortaklığın Afrika için önemli riskler taşıdığı göz ardı edilemez. Özellikle sürecin dikkatli yönetilmemesi Afrika'yı Çin sömürgeciliği ile karşı karşıya kalma riski barındırmaktadır (Haroz, 2011:71). En büyük risklerden biri de Afrika da borç krizinin tetiklenmesidir. Uzun yıllar süren harcamalar, maliyetli çatışmalar ve yetersiz büyümelere ek olarak finansal krediler de eklenince kıtada borç dağları oluşmuştur (Haroz, 2011:76). Her ne kadar birçok Çin finansmanlı krediler uzun vadeli ödeme

seçenekleri sunsa da ve vadeler içerisinde fiyat değişikliklerine izin verse de temerrüde düşmeye devam etmektedirler (Haroz, 2011:77). Çin ile borçlanma çerçevesinde ilişki geliştiren kıta ülkeleri eninde sonunda ekonomik olarak sıkıntıya düşmekte ve hükümeti ile şirketlerine çeşitli imtiyazlar vermeye mecbur kalmaktadırlar (Vural ve Aydın, 2019:184).

3.3.2.Çin-Afrika Ticareti ve FOCAC

Çin'in Afrika ülkeleri ile olan toplam ticaret hacmi Şekil 3. de belirtildiği üzere 2000 yılında 9 milyar dolarken 2012 yılında 166 milyar dolara yükselmesiyle Afrika Çin'in en büyük ticaret ortağı olmuştur (Busse, Erdogan ve Mühlen, 2016:1). 2013 yılında ise 200 milyar doları aşmıştır (Öztürk, 2018:244). Şekil 3. de gösterilen Afrika'nın 2012 yılında Çin'e yapmış olduğu 100 milyar dolarlık ihracatın %66'lık kısmını doğal kaynaklar oluşturmaktadır. Yapılan bu kaynak ihracatının başta gelen ülkeleri ise; Angola, Güney Afrika, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Zambiya'dır. Angola %42'lik oranla Çin-Afrika ticaretin de en büyük paya sahip kıta ülkesidir. Diğer taraftan Afrika Çin'den işlenmiş ürünler ithal etmektedir. Emek yoğun bu ürünlerin Afrika'nın toplam ithalatında ki payı %97'dir (Busse, Erdogan ve Mühlen, 2016:5).

Şekil 3. Afrika'nın Çin ile Ticareti 1991-2012 (Busse, M., Erdogan, C., ve Mühlen, H. (2016). China's Impact On Africa–The Role of Trade, FDI And Aid. *Kyklos*, 69(2), 228-262.)

2008 yılında yaşanan küresel mali kriz nedeniyle 2009 yılında ikili ticari ilişkilerde önceki yıla nispeten bir azalma yaşanırken, Şekil 3.'de de görüldüğü üzere Çin-Afrika ticareti 2010 yılında ivme kazanarak 126,9 milyar dolar ve 2012 yılında 170 milyar doları geçmiştir (Chun, 2013:11). 2008 yılında yaşanan küresel mali kriz Çin imalat sektörü için Afrika'nın iyi bir pazar olabileceğini daha iyi anlaşılmıştır. Yaşanan mali krizde Batı ülkelerinin Çin mallarına olan talebin düşmesi ve Afrika pazarının bu talep eksikliğini gidermesi, bu ülkenin imalat endüstrisi için kıtanın önemi artmıştır (Sun, 2014:6). Ayrıca Çin Afrika'da önemli madenlerin hem çıkarılmasında hem de işlenmesinde tekel konumuna gelmiştir. Bu kapsamda 2007 yılında Başbakan Hu Jintao'nun Afrika ziyareti sırasında Afrika Ekonomi ve Serbest Ticaret Bölgesi'nin açılışı yapılmıştır. Zambiya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde bakır madenleri, Angola ve Gabon da demir madenleri, Fildişi Sahili'nde manganez madenleri Moritanya'da fosfat madenleri Çin ortaklığı ile işletilmektedir (Altın, 2011:37).

Çin-Afrika ilişkilerinin en zirve dönemi 21. yüzyılda yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde Çin-Afrika İş Birliği Formu (Forum on China-Africa Cooperation-FOCAC) devreye konulmasıyla ilişkiler daha da derinleşmeye başlamıştır (Öztürk, 2018:240). Küresel aktörler arasında artarak devam eden güç mücadelesi bu aktörlerin kıta ülkeleri üzerinde nüfuz alanını genişletme arzuları doğrultusunda Afrika ülkeleri ile çeşitli başlıklarda zirvelerin düzenlenmesi önemli bir araç haline gelmiştir. 21. yüzyıl da özellikle Çin bu alanda yapmış olduğu girişimler nedeniyle ikili ilişkilerde muazzam bir ivme yakalamıştır.

Dönemin Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in girişimleri ile 2000 Çin-Afrika İş Birliği Formu Pekin'de kurulmuştur. İlk toplantı da ikili ilişkilerin ortak fayda sağlaması adına ekonomi, eğitim, bilim, teknoloji, sağlık, ticaret, insan kaynakları ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında iş birliğinin geliştirilmesine karar verilmiştir (Öztürk, 2018:253). Birinci FOCAC zirvesi sonrasında ikili ticaret hacmi 10,6 milyar dolardan 18,5 dolara çıkmış ve 31 Afrika ülkesinin toplamda 1,7 milyar dolar borcu silinmiştir (Anshan, Mengshui, Cheng'an, Changhui, Lin, Huaqiong ve Wazzani, 2013:32). 2003 yılında gerçekleştirilen *Pragmatik ve Hareket Odaklılık* temalı ikinci FOCAC zirvesinde; barış ve güvenlik, çok yönlü iş birliği, tarım, altyapı, ticaret, yatırımlar, doğal kaynaklar ve enerji alanlarında yol haritası belirlenmiş ve 1 milyar dolar değerinde 21 anlaşma imzalanmıştır (Taylor, 2010:49).

2006 yılında yapılan zirve de ise Çin Hükümeti, 2009 yılına kadar kıta ile iki yönlü ticaretini 40 milyar dolardan 100 milyara çıkarmayı, özel ekonomik bölge kurmayı ve yatırımları teşvik etmek için 5 milyar dolarlık bir kalkınma fonu kurma sözü verdi (Meidan, 2006:70). 2009'daki dördüncü FOCAC konferansında, Çin ile diplomatik ilişkileri olan en az gelişmiş Afrika ülkelerinden ithal edilen malların %95'ine kademesiz olarak tarife içermeyen uygulamalar yapılmasına karar verildi (Aiping ve Zhan, 2018:94). 2009 yılı sonuna gelindiğinde Çin, 2000 km'den fazla demiryolu, 3000 kilometreden fazla kara yolu, 11 köprü, düzinelerce hidroelektrik istasyonu ve limanlar dahil 500'den fazla altyapı projesini tamamladı (Meibo ve Xie, 2012:14).

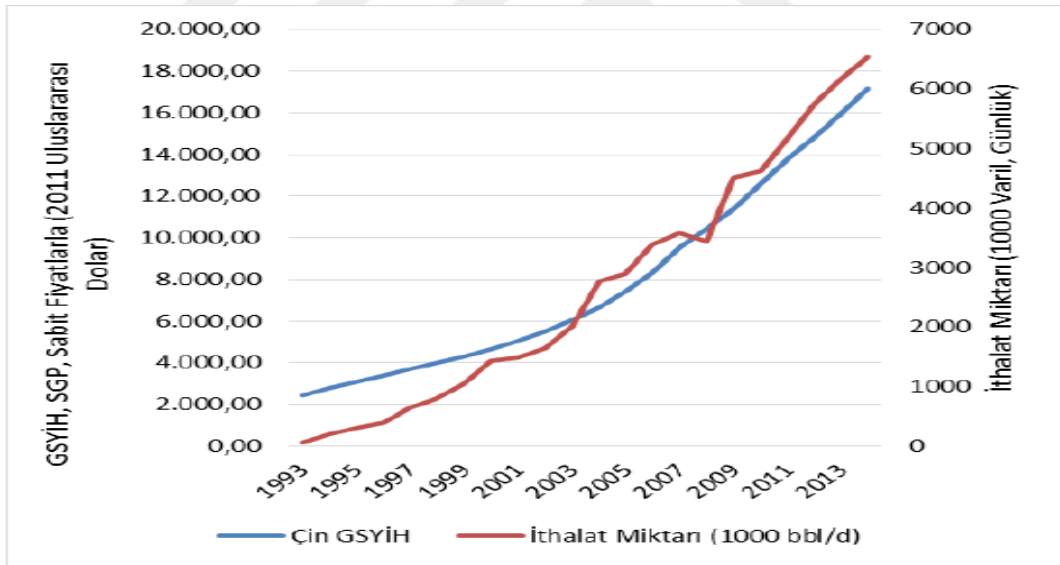
Çin Afrika İş Birliği Formu çerçevesinde yapılan toplantılar ile ikili ticari ilişkiler daha planlı ve sağlam bir zemine oturtularak derinleştirilmeye çalışılmıştır. Her üç yılda bir yapılan FOCAC zirvesi ile eylem planları (action plan) yayınlanarak gelecek dönem planlaması yapılmıştır. İlan edilen bu deklarasyonlarla Çin'in kıta ile ilişkileri daha kurumsal bir çerçeve üzerine inşa edilmeye başlanmış ve ilişkilere derinlik kazandırılmıştır. Diğer taraftan FOCAC çerçevesinde verilmesi kararlaştırılan hibe ve krediler ABD'nin önderliğinde neo-liberal politikaların dayatıldığı Washington Konsensüsüne karşı Çin'in iç işlerine karışmama prensibi ekseninde ileri sürdüğü Pekin Konsensüsünü bir alternatif olarak ortaya çıkarmıştır (Altın, 2011:40; Shelton, 2009). Düzenlenen bu iş birliği zirveleri ile ticaret alanında, Çin hükümeti Çin-Afrika ticaret ağını genişletmek için tarifeleri sıfıra indirdi, ihracat kredisi ve turizm teşvik tedbirleri sağladı. Yatırım alanında ise Çin hükümeti, işletmeleri *Ortak Girişimin Özel Fonları*, *Çin-Afrika Kalkınma Fonu* ve *Afrika'da KOBİ Geliştirme Özel Kredileri* sağlayarak Afrika'ya yatırım yapmaya teşvik etti (Meibo ve Xie, 2012:9).

Ampirik bir araştırma Çin'in kıta ülkelerinden sürekli olarak daha fazla ithalat yapmaya istekli olduğunu ortaya koymuştur. Bu ise büyüyen ekonomisinin daha fazla hammaddeye ihtiyaç duyması ile açıklanmaktadır. Dahası, Afrika'dan ithalatı Çin ürünleri için potansiyel bir pazar alanı oluşturması ithalat yapma isteğini daha iyi açıklayabilir. Kısacası Afrika ile bu şekilde gelişen ticari ilişkisinden iki yönden çıkar sağlamaktadır. İlk olarak sürdürülebilir büyümesi için ihtiyaç duyduğu hammaddeyi elde edebiliyor, ikinci olarak da yeni bir ihracat pazarı elde etmiş oluyor (De Grauwe, Houssa, ve Piccillo, 2012:17). Bununla birlikte yapılan bir araştırma, Çin ürünlerinin kullanım ömürlerinin Zimbabve ürünlerinden daha kısa olduğunu belirtmiştir

(Manyeruke, 2006:100). Bunların yanı sıra düşük fiyatlarla Güney Afrika'daki pazarlara giriş yapan Çin menşeli ürünler bu ülke imalat sektörünün çöküşünde bir etken olarak gösterilmektedir (Arslan, 2018:135).

3.4.Hu Dönemi Çin'in Afrika Enerji Politikası

Uluslararası sistemdeki herhangi bir devletin ana gayesi, güç olarak tanımlanan ulusal çıkarlara ulaşmaktır. Uluslararası sistem de büyük güç olma çabası içerisinde olan Çin, hızlı büyüyen sanayisini ve artan ekonomik büyümesini sürdürebilmek için küresel anlamda petrol ve diğer hammadde kaynaklarını bloke ederek gerekli olan uzun vadeli enerji ihtiyacını güvence altına almaya çalışmaktadır (Ertekin, 2017:191). Bu argümanlar göz önüne alındığında, Çin'in Afrika devletleri ile geliştirdiği ilişkiler temel dayanaklarından biri de hiç şüphesiz kıta ülkelerinin doğal kaynaklarıdır (Rutaiwa ve Mkwawa, 2011:426).

Şekil 4. Çin'de 1993-2014 GSYİH ve Ham Petrol İthalatı (Ertekin, M. S. (2017). Çin'in Büyüyen Enerji Talebinin Karşılmasında Afrika'nın Önemi. Iğdir University Journal of Social Sciences, 12, 189-222.)

Büyüyen devasa ekonomi motorunu döndürebilmek için Çin'in enerjiye olan ihtiyacı şiddetle artmıştır. Şekil 4. de görüldüğü üzere ekonomideki büyümeye bağlı olarak 1993-2014 yılları arasında GSYİH ile ham petrol ithalatı aynı doğrultuda artış göstermiştir. Bu yıllar arasında GSYİH yaklaşık 7 kat artarken petrol ithalatı 117

kattan fazla artmıştır. Özellikle 2003 yılında günlük 1,8 milyon varil petrol ithalatı yapmış, 2009 yılında bu rakamı iki katından fazla arttırarak günlük 4,1 milyon varil ithal etmiştir. 2014 yılına gelindiğinde ise günlük ham petrol ithalatı 6,1 milyon varil seviyesine ulaşmıştır (U.S. Energy Information Administration EIA, 2015).

Tablo 1. Çin'in Ham Petrol İthalatında Afrika ve Diğer Bölgeler (milyon ton) (Ertekin, M. S. (2017). Çin'in Büyüyen Enerji Talebinin Karşılanmasında Afrika'nın Önemi. Iğdir University Journal of Social Sciences, 12, 189-222.)

Yıllar	Afrika	Diğer	Toplam	Afrika'nın Payı (%)
2001	9,1	79,2	88,3	10,3
2002	16,2	84,2	100,4	16,1
2003	22,5	105,8	128,3	17,5
2004	35,4	133	168,4	21,0
2005	38,5	130,4	168,9	22,8
2006	46,0	145,7	191,7	24,0
2007	53,1	150	203,1	26,1
2008	53,9	163,9	217,8	24,7
2009	62,8	190,5	253,3	24,8
2010	66,5	228	294,5	22,6
2011	61,2	266,9	328,1	18,7
2012	65,6	288,6	354,2	18,5
2013	65,9	312,3	378,2	17,4
2014	68,8	304	372,8	18,5
2015	64,5	271,3	335,8	19,2

Çin'in ana petrol tedarikçisi olan Orta Doğu'da ki bölgesel istikrarsızlıklar Pekin yönetimini stratejik alternatifler aramaya itmiş, uzun yıllar ideolojik ve siyasi çıkarlar çerçevesinde yakın ilişkiler geliştirilen Afrika kıtası doğal olarak Çin'in ikinci büyük petrol tedarikçisi konumuna gelmiştir (SAIIA, 2009:31). Tablo 1. de görüleceği üzere kıtadan ithal ettiği petrolün enerji tüketimindeki payı artarak 1995'de Çin'in petrol ithalatında ki payı %9'dan 2005 yılında %22'e 2007 yılında ise %26'ya yükselmiştir (Austin, Bochkarev ve Van Der Geest, 2008:18). Pekin yönetimi, yatırımlar, üst düzey ziyaretler ve "iç meselelere karışmama" politikasıyla Afrika enerji tedarikçileriyle güçlü bağlarını korumaya ve geliştirmeye büyük önem vermiştir (Brookes ve Shin,

2006:2). 2003 yılında Başbakan Wen, Çinli petrol yöneticileri eşliğinde petrol üreten birkaç Afrika ülkesini ve Başkan Hu, Cezayir, Mısır ve Gabon'u ziyaret etmiştir. Bu kapsamda Gine Körfezi'ndeki Angola'dan Nijerya'ya ve Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo, Libya, Nijer ve Sudan ile birlikte birçok çalışma yürütmektedir (Zweig ve Jianhai, 2005:29). Angola ve Sudan'ın neredeyse tamamında ham petrol üretildiğinden Çin'in bu ülkelerle çok güçlü bağları bulunmaktadır. Angola tek başına 2011 yılında Çin'in Afrika'dan ithal ettiği günlük 1,2 milyon varillik petrolün yarısından fazlasını karşılamıştır. Bununla birlikte Angola, Sudan, Kongo, Libya, Cezayir ve Nijerya birlikte Çin'in Afrika'dan yaptığı petrol ithalatının yüzde 90'ını oluşturmaktadır (Hanauer ve Morris, 2014:31).

Çin'in Afrika ile geçmişe nazaran ilişkilerini çeşitlendirip daha stratejik ilişkiler kurarak doğal kaynakları koruma çabaları sıklıkla yeni sömürgecilik olarak adlandırılmaktadır (Frynas ve Paulo, 2007:236; Melber, 2008:400; Zweig ve Jianhai, 2005). Çin enerji ve doğal kaynaklar yönünden zengin olan Afrika ülkeleri ile ticaret, yardım ve yatırımlar çerçevesinde ilişkiler geliştirmiş, altyapı projeleri için düşük maliyetli finansman sağlayarak kendi ulusal çıkarları için stratejik öneme sahip enerji arzını güvence altına almaya çalışmıştır. Bununla birlikte Çin, uluslararası finans kuruluşları nezdinde düşük kredi derecelerine sahip olan ülkelere düşük faizli kredi sağlayarak petrol ve maden projelerini geliştirme konusunda elverişli haklar elde etmektedir (Alessi ve Xu, 2015).

Çin'in enerji güvenliği vizyonu, genellikle neomercantel olduğu söylenen bir strateji olarak tanımlanır. Bunun pratikte anlamı, ulusal petrol kaynakları üzerinde güçlü devlet kontrolü ve yalnızca piyasalara güvenmek yerine petrol üreticileriyle uzun vadeli siyasi bağlar oluşturmaktır. Bu vizyon ulusal petrol şirketlerini (NOC) *dışarı çıkmaya* ve uluslararası deneyimlerini geliştirmeye teşvik ediyor (Meidan, 2006:78). Bu kapsamda Pekin yönetimi, ülkenin petrol endüstrisini 1998 yılında revize ederek yeni bir merkezileştirme programını başlatmıştır. Bu çerçevede devlet kontrolündeki China National Petroleum Corporation (CNPC) ve China Petrochemical Corporation SINOPEC adı altında iki ayrı petrol şirketi kurulmuştur. CNPC daha çok petrol ve doğalgaz sahalarının keşfi ve üretime kazandırılması sürecinde faaliyet göstermekte ve ayrıca işleme sürecini kontrol etmektedir. Bununla birlikte Afrika'da Çin'in en büyük petrol yatırımlarını bünyesinde barındırmaktadır. SINOPEC ise petrol

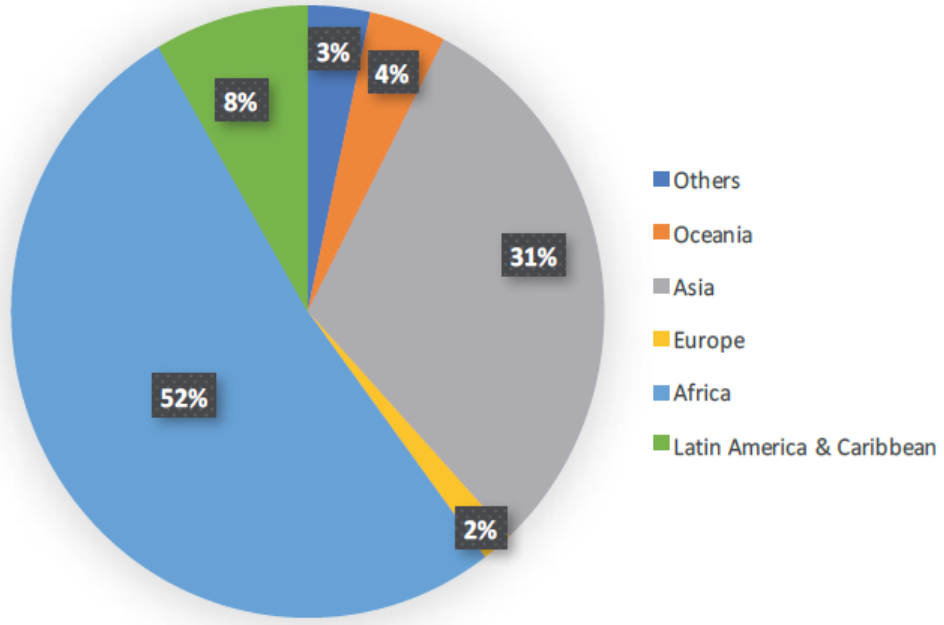
üretiminin yüzde 23'üne ve rafineri sürecinin de yüzde 52'sine sahiptir. Böylece rejimle uygun olarak hem ticari hem de siyasi girişimler, devlet merkezli ve tek elden yürütülerek koordinasyon sağlanmak istenmektedir (Taylor, 2006:441).

Kıta ülkelerinde Çin'in sistemli bir devlet politikasına bağlı petrol girişimleri, sadece özel şirketleri ile varlık gösteren Batılı rakiplerine göre daha avantajlı hale gelmiştir. Ulusal Petrol Şirketleri Afrika'da üretim yapmakla birlikte, mülkiyeti tercih ederek pahalı olmayan devlet sermayesini kullanmaktadırlar daha da önemlisi kıta petrolünün işletim lisanslarının kazanılmasıyla Pekin yönetimi küresel petrol fiyatlarında belirleyici bir konuma sahip olmaya başlamıştır (Ertekin,2017:208; Taylor, 2006:443).

3.5.Hu Dönemi Çin'in Dış Yardımları Bağlamında Afrika

Kalkınma yardımı olarak da adlandırılan dış yardım, hükümetler tarafından özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan beri dış politika hedeflerine ulaşmak için kullanılan en yaygın araçlardan biridir. En önemli dış politika önceliği ekonomik kalkınmayı sürdürebilmek olan Çin Halk Cumhuriyeti ise bu dış politika aracını en yaygın ve en etkili biçimde kullanan bağışçıların en önde gelenidir. Uluslararası toplum Çin'in dış yardım politikasını büyük ölçüde alıcı ülkeyi sömürmek için bir araç olarak görüyor. Çin'in dış yardımının örgütsel yapısı merkezi ajanslar veya özel departmanlar tarafından yönetilen OECD üyelerininkinden farklıdır. Dış yardım sürecinde Çin'in örgütsel yapısı ise Ticaret Bakanlığı (MOFCOM), Maliye Bakanlığı (MOF) ve Dışişleri Bakanlığı'nı (MFA) kapsayan karmaşık yukarıdan aşağıya bir yönetim sistemine göre yapılandırılmıştır. Bunların yanı sıra Çin İhracat-İthalat Bankası (Exim Bank) de bu sistemin bir parçasıdır (Lengauer, 2011:2). 2011 yılında yayımlanan dış yardım beyaz kitabına (White Paper on China's Foreign Aid) göre yardım için üç tür finansal kaynak vardır: hibeler, faizsiz krediler ve imtiyazlı krediler (State Council Information Office of the PRC, 2011).

Şekil 5. Çin Dış Yardımlarının Bölgesel Dağılımı (2014) (State Council Information Office of the People's Republic of China (SCIO) (2014), Chinese foreign aid (2014) white paper)

Şekil 5. de gösterildiği üzere Çin yardımının yaklaşık %80'i geliştirmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunun bulunduğu Asya ve Afrika'ya gitmektedir. Bunlar içerisinde ise yardım pastasının %52'lik payı Afrika ülkelerine gitmektedir. Çin'in geliştirmekte olan ülkelere yaptığı yardım, üç ana kategoriden oluşan çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır:

1. Ekonomik güdüler: petrol, gaz, aynı zamanda bakır ve diğer mineraller gibi doğal kaynakların güvence altına alınması, yeni tüketici pazarlarına girilmesi ve dolayısıyla ticaretin artması;
2. Politik güdüler: stratejik diplomasiinin kurulması;
3. İdeolojik nedenler: eskiden komünist idealleri yaymak, günümüzde Çin değerlerini yaymak ve dolayısıyla Çin'in yumuşak gücünü arttırmak (Brautigam, 2011:14).

The New York University Robert F. Wagner Graduate School of Public Service tarafından 2007-2008 yılları arasında Çin dış yardımlarının anlaşılması üzerine yapılan çalışmaya göre, ekonomik ve ticari çıkarlar Çin'in dış yardım faaliyetlerinin temel dayanağını oluşturmaktadırlar. Öncelikle, doğal kaynaklara ve hammaddelere duyulan

ihtiyaç bugün ülkenin dış yardımını yönlendirmektedir (Lum, Fischer, Gomez-Granger, ve Leland, 2009:5).

1990'ların başından beri karşılıklı yarar, ekonomik faydalar ve siyasi çıkarların bütünleşmesini vurgulayan ekonomik pragmatizm dönemine giren Çin, yardım hacmini önemli ölçüde artırdı ve alıcı ülkelerin kapsamını genişletti (Lengauer, 2011:52). Çin'in üç temel yatırım bölgesi olan Asya, Afrika ve Latin Amerika'ya Çin'in dış yardımı ve devlet destekli ekonomik projeleri 2002 yılında 1 milyar dolarından 2006 yılında 27,5 milyar dolara yükselmişti (Lum ve diğerleri, 2009).

Çin'in Afrika ile dış yardım ilişkisi 1960'larda Maoist ideolojik çizginin altında daha fazla yoğun gelişmiştir. Bununla birlikte 1970'lerin ve 1980'lerin sonlarında Pekin, kısmen iç ekonomik reformlar ve kalkınmaya odaklanmasının bir sonucu olarak, Afrika'ya yardım sağlamada öne çıkmadı. Çin 2006 yılına kadar Afrika ülkelerine 5,74 milyar dolar dış yardım sağladı (SAIIA, 2010). 2010 yılına gelindiğinde ise Afrika'ya yapılan yardım, toplam Çin yardımının yaklaşık üçte biriyken (de Haan, 2010). Şekil 5. de görüldüğü üzere 2014 yılında Çin'in toplam dış yardımları içerisinde ki payı %50'yi geçmiştir.

Afrika'ya Çin'in son zamanlardaki ilgisinin büyük ölçüde enerjiyi arzını çeşitlendirme ve büyüyen ekonomisi için diğer doğal kaynakları elde etme kapsamında arttığı aşıkardır. Bu kapsamda Çin devletinin petrol şirketleri, Sudan, Angola ve Gabon'daki ulusal petrol ortaklıklarına büyük yatırım yapmıştır (Alden, 2005:148). Örneğin 2005 Batılı ülkelerin Angola'ya sağlayacakları dış yardım mahiyetindeki IMF kredisinin, petrol gelirlerindeki hesapların yeterince şeffaf olmadığı ileri sürülerek iptal edildiğinde Çin Exim Bank herhangi bir ön koşul sunmadan Angola'ya faizsiz kredi sağlamıştır (Besada, Wang ve Whalley, 2011:15).

Böyle cömert yardımlar bir önceki bölümde de ele alındığı üzere Angola'nın Çin'in kıtada ki başat petrol tedarikçisi konumuna gelmesini sağlamıştır. Diğer taraftan Çin'in imalat sanayisi için Afrika pazarı büyük önem taşısa da buraya ilgisi sadece ticari yönlerle sınırlı değildir. Kıta ülkeleri ile dış yardım ilişkisinin temelinde siyasi çıkarlarda mevcuttur. Bu çıkarlar arasında *Tek Çin* politikası kapsamında Tayvan'ın izolasyonu gibi bölgesel siyasi meseleler ve aynı zamanda büyük güç olma çerçevesinde uluslararası sahnede küresel nüfuzu arttırma isteği yer alıyor (Lengauer,

2011:58). Son yıllarda büyük Çin yatırımları ve Afrika ülkelerine yardım sağlanması sayesinde, bugün 54 Afrika ülkesinden sadece Esvatini Taipei ile resmi ilişkilerini sürdürmektedir.

Batı yardımı giderek insan haklarına ve Batı'nın ekonomik reform kavramlarına bağlı olduğundan, Afrika Çin'in koşulsuz yardım yaklaşımını memnuniyetle karşıladı. Bu nedenle, Angola hükümeti petrol gelirleri muhasebesinde şeffaflığa bağlı bir IMF kredisini kabul etmekten çekinince, Çin İhracat-İthalat Bankası böyle bir hesaba gerek kalmadan faizsiz kredi kullandı.

3.6.ABD'nin Değişen Afrika Yaklaşımı ve Hu Dönemi Kıtada Çin- ABD Rekabeti

Soğuk Savaşın sona ermesi ile ideolojik mücadele ortadan kalkmış, Soğuk Savaş sürecinde tarafların ideolojik saiklerle nüfuz arttırma eğilimleri de sona ermiştir. Batı ve Doğu blokları dışında kalan ülkelerde ideolojik mücadeleler yerini ülkeler arasında ki ticari ilişkilere bırakmıştır. Başta Çin olmak üzere büyüyen ekonomiler enerji arz güvenliğini arttırmak ve yeni pazarlara açılmak için Afrika ülkeleri ile ekonomi ilişkilerini geliştirme yoluna gitmişlerdir. Ekonomik büyümesinin sürdürülebilirliği için Pekin yönetimi enerji arz güvenliği adına ciddi yatırımlar başlattı.

1990'ların ortalarından sonra Çin tarafından kontrol edilen enerji şirketlerinin artan küresel varlığı ve petrol tüketimindeki dünyadaki payı, Çin hükümetinin dünya enerji piyasaları üzerindeki etkisini artırdı (Austin, Bochkarev ve Van Der Geest, 2008:1). Diğer taraftan ABD hükümeti Ulusal Enerji Planını Mayıs 2001'de başlattı. Başkan Yardımcısı Dick Cheney tarafından yazılan ve aynı zamanda *Cheney Raporu* olarak da bilinen plan, 25 yıl için ABD'nin enerji gereksinimlerini ortaya koydu. Rapor, bunu başarmak için Beyaz Saray'ı petrol ithalatını ABD'nin ticaret ve dış politikasının önceliği haline getirmeye; yetkilileri Amerika'nın büyüyen petrol ihtiyaçlarını karşılamamanın yollarını bulmaya çağırmıştır (Frynas ve Paulo, 2007:236).

Bu kapsamda 2002'nin sonlarında, ABD başkanı George W. Bush benzeri görülmemiş bir adım attı ve çoğu petrol zengini 11 Afrika devlet başkanını Beyaz Saray'a davet ederken, diğer taraftan ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell da dahil olmak üzere diğer

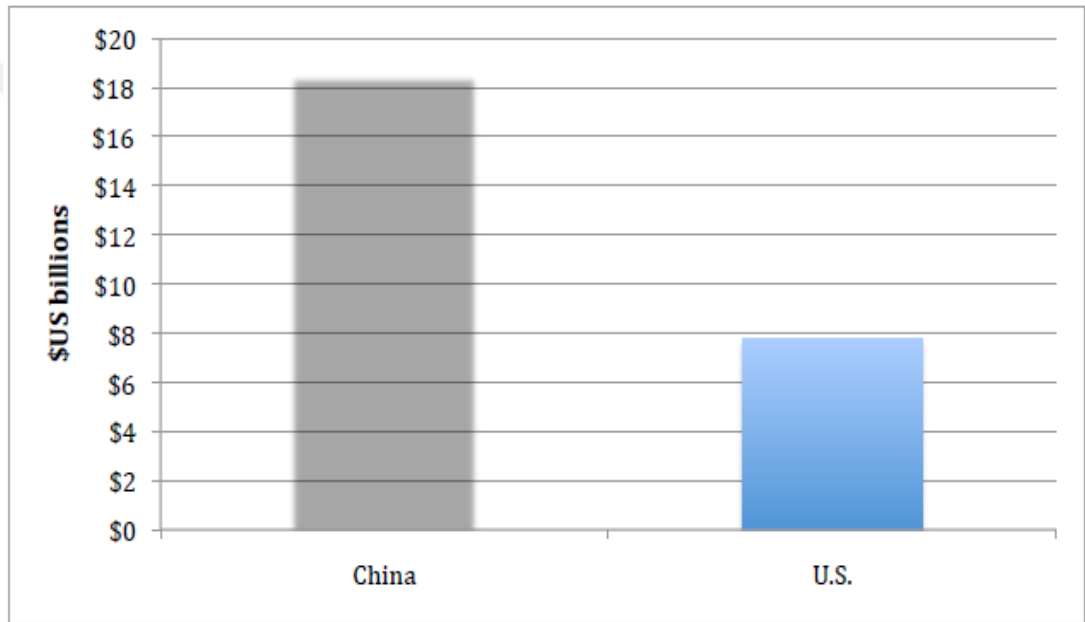
tarafından üst düzey ABD yetkilileri de Nijerya, Angola ve Gabon'u ziyaret etmiştir (Frynas ve Paulo, 2007:237). Bununla birlikte Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Hu Jintao'nun 2007 yılında sekiz Afrika ülkesini ziyaretinin ardından, 2008 yılında Başkan Bush, Benin, Tanzanya, Gana, Ruanda ve Liberya olmak üzere beş Afrika ülkesini kapsayan bir Afrika turuna çıkmıştır (Tepeciklioğlu, 2012:62)

21. yüzyıl ile birlikte Amerika'nın kıta ülkeleri ile ilişkilerini bu denli geliştirme isteğinin arkasında üç temel dayanağı vardır: Bunlardan en önemlisi, Birleşik Devletler Afrika Gücü (AFRICOM: United States Africa Command)'un kurarak, Afrika'nın doğal kaynaklarına özellikle de petrol sahalarına erişimin güvence altına alınması isteğidir. Yine Afrika ile yoğunlaşan politikasının ikinci hedefi, Çin'in kıtada etkinliğini artırma yolundaki girişimlerini durdurarak küresel güç mücadelesinde mevcut konumunu sarsacak bir güç bloğunun önüne geçme isteğidir. Üçüncü olarak ise, 11 Eylül sonrası girilen "terörizmle savaş" da kıtanın bir üs olarak kullanılması isteği gösterilmektedir (Issa ve Faraji, 2009:261-262).

Çin açısından bakıldığında ise bu dönemde Afrika ülkeleri ile derinleşmeye başlayan ilişkilerin birincil nedeni enerji arz güvenliğini sağlamaktır. Diğer bir neden ise diplomatik bir nüfuz elde etmektir. Elde ettiği bu nüfuz ile Tayvan'ın Afrika'daki diplomatik tanınma şansını azaltmanın yanı sıra uluslararası kuruluşlarda büyük bir oy bloğuna sahip olan Afrika ülkelerinin desteğini elde etmeyi hedeflemektedir (Alden, 2005:151). Üçüncü bir sebep de Afrika ile ikili ticari ilişkilerini geliştirerek malları için yeni pazarlar kazanmak çabasıdır. Önceki bölümlerde daha derinlemesine ele alındığı üzere Çin'in kıta ülkelerine yaklaşımı küresel siyasette büyük güçlerin dikkatinden kaçmamaktadır. Özellikle 21. yüzyılın başında Amerika'nın kıtaya yönelik ciddi politika değişikliği küresel güç mücadelelerinin burada gerçekleşeceğinin bir işareti olabilir.

Literatürde ulus ötesi şirketler, hükümetler ve yerel ticari çıkarlar aracılığı ile kaotik bir yatırım, yardım ve ticaret faaliyetleri sonucu *new scramble for Africa* (Afrika için yeni mücadele) kavramı ortaya atılmıştır. Çin fiziksel olarak işgal etmek, siyasi alanı kontrol etmek ve dini geleneklerini ve yaşam tarzlarını ihraç etmek yerine, Afrika ülkelerinin sosyal ve politik meselelerinde benimsediği müdahaleci olmama politikasının yanı sıra cömertçe sağladığı krediler, yardımlar ve yatırımlar Afrikalı

liderler nezdinde Çin'i Amerika ve Batılı devletler karşısında alternatif bir konuma taşımıştır (Cook, 2012:34). Koşulsuz finansal kaynakları, ucuz ürünleri ve teknik bilgisi Afrikalı liderler tarafından Batılı hükümetler, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlardan gelen politik ve ekonomik reform baskısını ortadan kaldırmak için önemli bir araç olarak görülmüştür (Petroleum Economist, 2006). Uluslararası ilişkilerde Çin gibi yeni ekonomik güçlerin ortaya çıkması, mali yardım karşılığında insan hakları, iyi yönetim ve liberal ekonomik reformlar dayatan Batı odaklı ekonomik modeli marjinalleştirmiştir (Frynas ve Paulo, 2007:239).

Şekil 6. Afrika'ya Çin ve ABD Yardımları (Milyar Dolar) (Cook, C. W. (2012). China and the US in Africa: Comparing Their Impacts on Development. Yüksek Lisans Tezi. University of Nevada.)

Şekil 6. da görüldüğü üzere Çin'in Afrika'ya yaptığı dış yardımın ABD'den daha büyük bir miktara sahip olması bölgede ciddi bir rakip olduğunu ve Afrika ülkeleriyle aktif olarak ilişki aradığını gösteriyor. Diğer taraftan finansal ve ticari ilişkilerin koşulsuz yapılması Çin'in ekonomik ve stratejik çıkarları söz konusu olduğunda iş birliğini çekici hale getirmek ve mümkünse etkinliği ve verimliliği maksimuma çıkarmak hedeflenmektedir (Cook, 2012:35).

BÖLÜM IV

4.Xİ JİNPİNG DÖNEMİ YATIRIMLAR VE BORÇLANDIRMA DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA ÇİN AFRİKA İLİŞKİLERİ

4.1. Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikası

2013 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanlığı görevine başlayan Xi Jinping'in görevde olduğu ilk yıllardan itibaren dış politikasına baktığımızda bir önceki döneme göre biraz daha farklı bir çizginin belirlendiği söylenebilir. Bir önceki dönemde uluslararası kurumlarla ilişkilerde, büyük güçler arasındaki güç mücadelelerinde ve bölgesel çatışmalar gibi zorlu konularda daha uzlaşmacı, müzakereci ve kısmen daha güçsüz bir aktör olarak görüldü (Temiz, 2016). Xi'nin dış politika ilkelerinde iki unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlar; Çin karakteristiği ile büyük güç diplomasisidir. Xi dönemi dış politikada öne çıkan ilk unsur Deng Xiaoping döneminde dış politikasının karakteristiğini yansıtan düşük bir profil izleme politikasının aksine *başarı için çabala* ilkesi benimsenmiştir. İkinci olarak ise *büyük güç diplomasisi* çerçevesinde artık gelişmekte olan bir ülke değil, sorumluluklarını yerine getirmeye hazır, büyük bir güç olduğu ifade edilmeye başlanmıştır.

Çin'in sorumluluklarını yerine getirmek konusunda somut adımlarının ise daha çok BM bünyesinde atmaktadır. Büyük güç ilişkileri için yeni model ise; Xi'nin 2012'de Washington ziyareti sırasında dile getirilmiştir. Xi'nin göreve gelmesinin hemen ardından ilk denizaşırı turunu yaparak Rusya ve Tanzanya'yı ziyaret etmiş ve Güney Afrika'daki BRICS Zirvesi'ne katılmıştır. Dış politikadaki bu yeni yaklaşımlar geçmiş liderlere kıyasla Xi Jinping'in çok daha aktif bir dış politika izlemekte olduğunun ve izleyeceğinin bir göstergesidir (Pekcan, 2019:2878).

Çin 21. yüzyılda özellikle 2013 sonrasında Xi Jinping liderliğinde dış politika da atmış olduğu adımlarla uluslararası ilişkileri kendi lehine yeniden şekillendirme gayreti içerisinde (Shattuck, 2018:4). Xi Jinping'nin yeni dış politika anlayışı rekabet

yerine iş birliğini vurgulayan ve hegemonya yerine bir arada bulunma ilkelerine dayanan yeni bir uluslararası yönetim sistemi kurma gerekliliğini vurgulamaktadır (Kallio, 2018:4). Dahası, Çin kendisini, diğer ülkelere kalkınma fırsatları sunan bir ülke olarak öne çıkmak için yoğun bir çaba göstermektedir. Bir yandan, Çin kamu diplomasisi uluslararası ticaret ve yatırımının rolü hakkında çok fazla bilgi yayarken, diğer taraftan Pekin, Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asian Infrastructure Investment Bank) AIIB ve resmi olarak Tek Kuşak ve Tek Yol Girişimi (One Belt and One Road Initiative) olarak bilinen yeni ipek yolu gibi somut girişimlere de öncülük etmektedir. Bu projelerle Xi, Çin'in diğer ülkelerin ekonomik kalkınmasına aktif olarak katkıda bulunduğunu ve gelişmekte olan birçok ülkenin en büyük sorunlarından biri olan altyapı eksikliğiyle başa çıkmak için mücadele ettiğini göstermeye çalışıyor (Esteban, 2017:4).

Çin, Kuşak ve Yol Girişimi yoluyla nüfuzunu genişlettikçe, Çin'in *borç tuzağı* diplomasisi yürüttüğü ve alt yapı gelişimi için mali durumu zayıf olan gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere yıkıcı kredileri sunduğu yönünde uluslararası baskılara maruz kalmaktadır. Bu girişimi ve kredi uygulamaları Çin'in dünyadaki etkisini, özellikle altyapı geliştirme projeleri için odaklandığı Güneydoğu Asya, Orta Asya ve Afrika'da artırmaktadır (Shattuck, 2018:3). Bu kapsamda bakıldığında Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'in yeni dış politika anlayışının bir tezahürüdür yani diplomasisinin yeni dönemde yeni stratejisi güçlü ülkelerin açık güç politikalarında olduğu gibi gücünü tüm boyutlarıyla inşa etme ve kendi çıkarlarını güvence altına alma çabalarıdır. Proaktif dış politikanın bir yansıması olarak ortaya koyulan bu proje tek taraflı olarak ve Çinliler tarafından başkalarıyla istişarede bulunulmaksızın tasarlanmıştır. Proje kapsamında yer alan farklı ülkelerde de girişimin nasıl ilerlediğine dair gerçek bilgiler mevcut değildir (Gupta, 2018:196).

Xi Jinping ile başlayan yeni dönem dış politikada Afrika ülkelerinin yeri hiç şüphesiz kritik önemini korumaya devam etmektedir. Başkan olmasının ardından Xi deniz aşırı ilk ziyaretini Afrika kıtasına yapmıştır. Bununla birlikte 21. yüzyılın başından itibaren bir gelenek haline gelen Afrika'ya yönelik strateji belgeleri bu dönemin başında da yayınlanmıştır. 2013 yılında Çin'in burası ile Ekonomik Ticari İş Birliği Belgesi yayınlanırken, 2015 yılında Çin Afrika Politika Belgesi yayınlanmıştır. Bu belgeler Afrika ile ilişkilerinin geleceği yönünde önemli sinyaller vermesi açısından önemlidir.

2006 yılında yayınlanan ilk belgeden sonraki 9 yıllık süreç büyük oranda bu belge kapsamında devam etmiştir. Ayrıca 2015 yılında yapılan FOCAC Johannesburg zirvesinde 2018 sonuna kadar Afrika için ticaret, yatırım, altyapı, finansman ve ekonomik yardım kapsamında 60 milyar dolar yatırım yapma sözü vermiştir (The Forum on China-Africa Cooperation Johannesburg Action Plan, 2015). Bir önceki dönemde olduğu gibi 2013 sonrasında da Pekin'in dış politikasında kurumsal araçlarla kıtaya yönelik yaklaşımlar devam etmiştir. Bu da büyük güç olma ya da küresel siyasette etkin bir nüfuzla sahip olma arzusunu yeri geldiğinde artık gizlemekten çekinmeyen Çin için, Afrika ülkeleri ile ilişkilerini daha sistemli bir şekilde derinleştireceğinin bir göstergesi niteliğindedir.

4.2.Xi Dönemi Yayınlanan Çin'in Dış Politika Belgeleri

4.2.1. 2013 Çin-Afrika Ekonomik Ticari İş Birliği Belgesi

2013'ün ağustos ayında Çin Halk Cumhuriyeti bilgilendirme ofisi tarafından ilan edilen bu iş birliği belgesi 2009-2012 yılları arasında gerçekleşen Çin-Afrika ticari ve ekonomik ilişkilerin bir muhasebesi şeklinde yayınlanmıştır. Belge içerisinde Başkan Hu Jintao döneminin son üç yılında Afrika ile olan ticaret, dış yardım ve ekonomik veriler yoğun olarak paylaşılmakla birlikte gelecek dönemler için de ikili ilişkilere yönelik yeni vizyonlar ortaya koyulmuştur. Mart 2013'te Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in gerçekleştirdiği Afrika ziyareti sırasında, Afrika'nın kalkınmasını desteklemek ve Çin-Afrika ekonomik ve ticari ilişkilerinin ilerlemesi için güçlü bir itici güç sağlayan yeni önlemler şöyle sıralanmıştır:

- Çin'e ihraç edilen Afrika ürünleri için sıfır tarife uygulaması kapsamını genişletecek ve Çin'in Afrika'dan ithalatını artıracak ve Çin'in marka oluşturma, pazarlama kanalları ve kalitesini iyileştirecek olan *Afrika ile Ticaret Özel Planı*'nin uygulamaya konulacak. Buna ek olarak Çin, ticaret için yardımı seferber ederek Afrika ülkelerine ticaretin kolaylaştırılmasını destekleyecek ve Afrika'daki ticaret gelişimini ilerletecek (China-Africa Economic and Trade Cooperation, 2013).

- Afrika entegrasyon sürecini desteklemek ve Afrika'nın genel kalkınma kapasitesini artırmasına yardımcı olacak alanlarda Afrika'yı desteklemek için Çin, bölgeler arası altyapı gelişimine odaklanan Afrika ile bir ortaklık kuracak, ilgili proje planlaması ve fizibilite çalışmalarını destekleyecek ve yerleşik Çinli şirketleri ve finans kurumlarını bu alanda yer almaya teşvik edecek (China-Africa Economic and Trade Cooperation, 2013).
- Çin, Afrika'da işleme ve üretim üslerinin kurulması konusunda işletmelerine rehberlik edecek ve iş hizmetleri, ulaşım, danışma yönetimi ve diğer hizmet endüstrilerine yatırımları artıracak. Çin ayrıca işletmelerini Afrika'da çok alanlı yatırım iş birliği yürütmeye teşvik edecek ve Afrika ülkelerinin dış ekonomik kalkınma ortamlarını geliştirmelerine yardımcı olacak. Afrika'da sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için yatırım ve finansman alanındaki iş birliğinin artırılmasını sağlayacak. Bu hedefe ulaşmak için Çin, Afrika ülkelerine altyapı, tarım, imalat ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi için harcanacak 20 milyar dolarlık bir kredi limiti sağlayacak (China-Africa Economic and Trade Cooperation, 2013).
- Altyapı inşaatı Afrika'nın daha fazla ekonomik ve sosyal gelişiminin önemli bir parçasıdır. Çin, insanların geçim kaynaklarını iyileştirmek için Afrika ile ulaşım, iletişim ve diğer altyapı alanlarında iş birliğini derinleştirecek. Altyapı inşaat ortaklıklarını sürekli olarak ileriye taşıyacak ve yardımcı olmak için bölgesel entegrasyon alanındaki değişimleri ve iş birliğini artıracak (China-Africa Economic and Trade Cooperation, 2013).
- Gelecekte Çin, Afrika'nın ekonomik entegrasyonunu desteklemek ve bölgesel örgütlerin kapasitelerini geliştirmek için Afrika Birliği ve Afrika alt bölgesel örgütleriyle daha yakın çalışacaktır. Bunu Afrika Kalkınma Bankası ve Afrika alt-bölgesel finansal kurumlarıyla iş birliğini güçlendirerek gerçekleştirecektir (China-Africa Economic and Trade Cooperation, 2013).
- Aynı zamanda Çin, Afrika barış ve istikrarını teşvik etmek ve Afrika ülkelerinin kalkınması için güvenli bir ortam yaratmak. Afrika kıtasında güvenliği arttırmak için Çin, *Barış ve Güvenlik için Çin-Afrika İş Birliği Ortaklığı Girişimi*'ni başlatacak, Afrika'da barış ve güvenlikle ilgili alanlarda Afrika Birliği ve Afrika ülkeleri ile iş birliğini derinleştirecek, Afrika Birliğine

finansal destek sağlayacaktır (China-Africa Economic and Trade Cooperation, 2013).

4.2.2. 2015 Çin'in İkinci Afrika Politika Belgesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH) kabul edildiği Addis Ababa'da ki Kalkınma için Finansman toplantısı, Dünya Ticaret Örgütü'nün Nairobi Bakanlar toplantısı, Paris'te düzenlenen Taraflar Konferansı ve 3-5 Aralık 2015'te Johannesburg da yapılan FOCAC liderler zirvesinin gerçekleşmesi Afrika için 2015 önemli bir yıl olmuştur (Mthembu, 2017:11). Diğer taraftan Çin, ilki 2006 yılında yayınlanan ikinci “Afrika Politika Belgesini” yayınlamış ve tıpkı ilkinde olduğu gibi yeni dönem için de uzun vadede ikili ilişkilerin boyutunu ortaya koymuştur. İkinci Afrika Politika Belgesinin ilkinden en temel farkı ikili ilişkilerin eskisine nazaran çok boyutlu ve daha derinlikli ilerleyeceğinin sinyallerinin verilmiş olmasıdır. İkili ilişkilerin geleceğine dair belgede öne çıkanlar şu şekildedir:

- Çin hükümeti, ikinci Afrika politika belgesinin yayınlanmasıyla birlikte, Çin'in Afrika ile dostane ve iş birliğine dayalı ilişkiler geliştirme kararlılığını ve iyi niyetini daha da açıklığa kavuşturmak ve önümüzdeki yıllarda Çin ve Afrika arasındaki çok yönlü alışverişi ve iş birliğini yönlendirmek amacıyla Çin'in Afrika politikasının yeni vizyonunu, yaklaşımını ve önlemlerini yeni koşullar altında ortaya koymak istemektedir (Second Africa Policy Paper, 2015).
- Tek Çin politikası, Çin'in Afrika ülkeleri ve bölgesel örgütlerle ilişkilerinin kurulması ve geliştirilmesi için politik önkoşul ve temeldir. Çin hükümeti, Afrika ülkelerinin tek Çin ilkesine uyması, Çin'in yeniden birleşmesini desteklemesi ve Tayvan ile resmi ilişkiler ve temasları reddetmeyi memnuniyetle karşılamaktadır. Bu çerçevede Çin, Barışçıl Bir Arada Yaşamın Beş Prensipleri temelinde tüm Afrika ülkeleriyle çok yönlü bir iş birliği geliştirmeye kararlıdır (Second Africa Policy Paper, 2015).
- Çin, uluslararası yönetim sistemindeki gelişmekte olan ülkelerin temsilini ve sesini artırma konusunda kesin destek vermektedir. Afrika'nın tarihsel olarak maruz kaldığı adaletsizlikleri gidermek için Afrika ülkelerinin BM Güvenlik

Konseyi ve diğer BM kurumlarında temsiliyetinin artırılmasına öncelik verilmesi gerektiğini savunuyor (Second Africa Policy Paper, 2015).

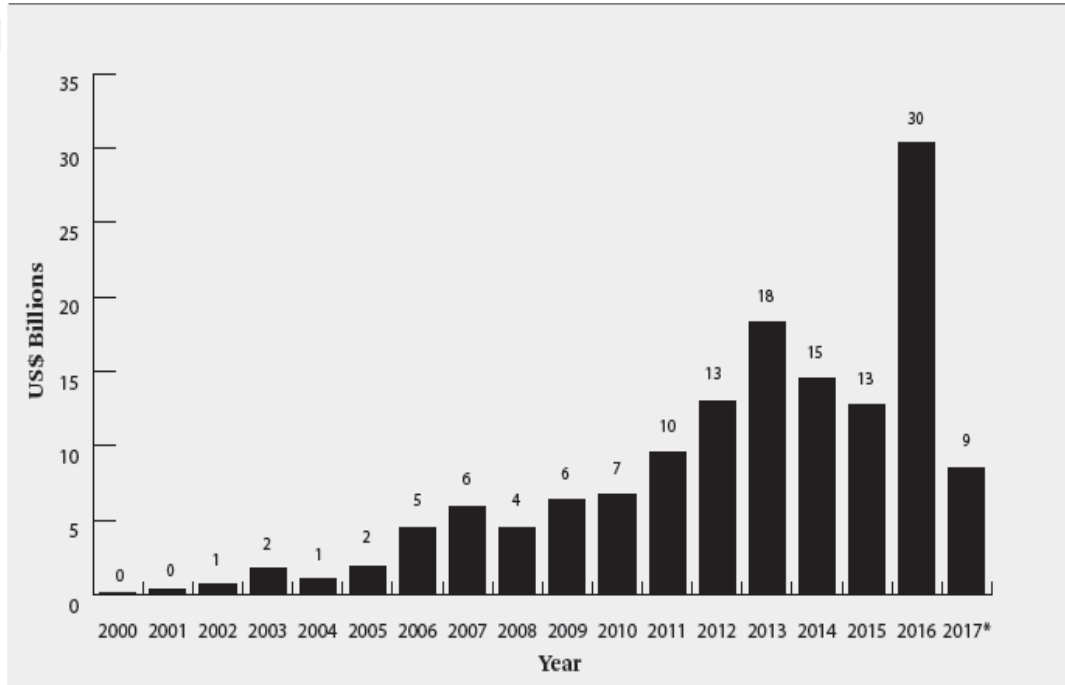
- Çin, Afrika ülkelerine yatırım çekmek için kıta ülkelerinin özel ekonomik bölgelerin, sanayi parklarının ve bilim ve teknoloji parklarının gelişimini desteklemektedir. Çin işletmelerinin, Çin-Afrika endüstriyel kapasite iş birliğini teşvik etmek ve daha fazla Çinli işletmeyi Afrika'ya yatırım yapmak, üretim ve işleme üsleri inşa etmek için rehberlik edecek, teşvik edecek ve destekleyecektir (Second Africa Policy Paper, 2015).
- Çin, Çinli işletmeleri ve finansal kurumların Afrika'daki altyapı gelişimine genişletilmiş katılımını teşvik edecek ve destekleyecek, finansal desteğini tam olarak oynayacak ve yatırım ve finansman iş birliği modellerinde yenilik yapacak (Second Africa Policy Paper, 2015).
- Kazan-kazan iş birliği, düşük karbon emisyonları ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde Çin, Afrika ülkeleri ile kaynaklarda ve enerjilerde karşılıklı yarar sağlayan iş birliğini genişletecek ve derinleştirecektir (Second Africa Policy Paper, 2015).
- Kendi mali kapasitesi ve ekonomik durumu ve Afrika ülkelerinin acil ihtiyaçları ışığında yardım sağlarken, Çin ülkelerin siyasi otoritelerinin meşru olup olmadığına bağlı değil, başkalarının içişlerine müdahale etmeme ilkesine bağlı kalacaktır (Second Africa Policy Paper, 2015).

İlk politika belgesi sıklıkla ikili ilişkilerin tarihine değinirken bu ikinci Afrika Politika Belgesinde ise 21. yüzyıl da artan ivme ile gerek FOCAC toplantıları ve gerekse 2013 yılında ilan edilen Kuşak ve Yol girişimi aracılığı ile ortaya koyulan somut adımların vermiş olduğu öz güvenle, geleceğe yönelik ilişkilerin daha da derinleştirileceği ifade edilmektedir. 2006'nın *yeni stratejik ortaklık türü* statüsünden, bir adım daha ileri gidilerek ilişkiler *kapsamlı stratejik iş birliğine dayalı ortaklık* statüsüne ulaşmıştır. Ayrıca ikinci Çin Afrika Politika Belgesinde çokça kıta ülkelerinin sanayileşmesine, Çinli firmaların bunun için teşvik edileceğine dikkat çekilmiştir. Bu da Çin'in aşırı kapasite üretiminin bir kısmını Afrika'ya taşıma niyetinden olup olmadığı şüphesi uyandırabilir.

4.3.Çin'in Afrika Finansal ve Ticari İlişkileri ve FOCAC

4.3.1. Xi Dönemi Çin'in Afrika ile Finansal İlişkileri ve Krediler

Çin'in pragmatik ilişkiler çerçevesinde Afrika ülkeleri ile gelişen finansal ilişkileri, kıtada sürdürülen alt yapı ve yatırım projeleri çerçevesinde sağlanan krediler üzerinden sürdürülmekte ve derinleşmeye devam etmektedir. Özellikle Şekil 7. de görüldüğü üzere Xi Jinping yönetiminden itibaren her ne kadar düşüşler olsa da önceki dönemlere göre kıtaya yüklü miktarda krediler sağlanmıştır.

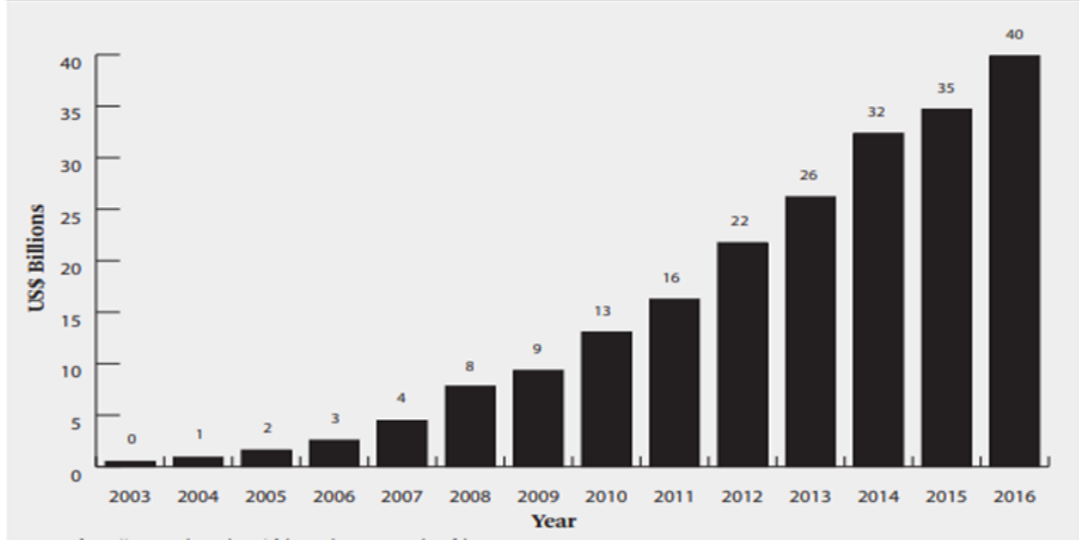
Şekil 7. Çin'in Afrika'ya Sağladığı Krediler (2000-2017) (Eom, J., Brautigam, D., ve Benabdallah, L. (2018). The Path Ahead: The 7th Forum on China-Africa Cooperation. The SAIS China-Africa Research Initiative, 1, 1-10)

Çin'in Afrika'ya verdiği bu kredilerin 86 milyar dolardan fazlası 2000-2014 yılları arasında Afrika hükümetleri ve devlete ait kuruluşlara ait 3000'den fazla altyapı projesinin finansmanı için yönlendirilmiştir. Ayrıca 2015 yılında Çin-Afrika İş Birliği altıncı Forumunda Çin Devlet Başkanı Xi Jinping bölgeye 60 milyar dolarlık ek finansman sözü vermiştir. Böylece Çin, bölgedeki en büyük alacaklı olarak Batılı kreditorlerin yerini almış ve Sahra Afrika'sının toplam borç stokunun %14'ünü kontrol

etmeye başlamıştır (Schneidman ve Wiegert, 2018). Bu durum hem Afrika hükümetlerinin altyapı gelişimine hem de Çin'in kıtaya borç vermeye istekli olmasını beraberinde getirmiştir (Were, 2018:3).

Borç kapsamında sağlanacak kredilere olan isteğin artmasında üç ana faktör vardır (Were, 2018:3). Bu durumun talep tarafını oluşturan ilk faktör şöyledir; 2008 küresel mali kriziyle birlikte kıta ülkelerinin ihracat gelirleri azaldıkça ve ekonomik büyüme yavaşladıkça, Afrika hükümetleri bütçelerindeki açığı kapatmak için daha fazla borçlanmaya gitmişlerdir (The Economist, 2018). Arz tarafını oluşturan faktörde ise, önceki yıllara nazaran 2016 yılında kıta ülkelerinin yükselen büyüme rakamları, kendi ekonomileri yavaş büyüyen gelişmiş ülkelerdeki alacaklıların ilgisini çekmiştir. Bu yüksek getiri arayan uluslararası yatırımcıların Afrika'ya arttırılmış harcama gücüne sahip yeni bir orta sınıfın varlığına ve etkin bir şekilde yatırımların devam ettirilmesi için ihtiyaç duyulan kredilere bağlı olarak iştahını açmıştır (Sow, 2018). Son olarak da Afrika'nın yıllık 93 milyar dolarlık altyapı finansman açığı olduğu göz önüne alındığında bu durum Afrika'nın borçlanmaya devam etmesi için itici bir güç olacaktır (Foster ve Briceño-Garmendia, 2009:43).

Bu faktörler beraber düşünüldüğünde kıtadaki tecrübeli ilişkileri ve yüksek miktardaki dolar rezervleri ile Çin önem kazanmaktadır. Şekil 7. den anlaşılacağı üzere 2012'den sonra kıta ile yoğunlaşan ilişkiler çerçevesinde toplamda 84 milyar dolarlık kredi sağlanmıştır. Bu rakam 2000-2012 yılları arası verilen kredilerin toplamının 1,5 katından fazladır. Bununla birlikte 2018 FOCAC zirvesinde, Afrika için 60 milyar dolarlık bir finansal destek paketi ilan edilmiştir. Bunun 35 milyar dolarlık kısmı tercihli krediler ve ihracat kredileri için, 5 milyar dolarlık kısmı hibeler için, 15 milyar dolarlık kısmı Çin-Afrika Kalkınma Fonu için ve 5 milyar doları Afrikalı küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimi için sağlanacak krediyi öngörmektedir (Moore, 2018).

Şekil 8. Çin'in Afrika'ya Doğrudan Yatırımları (FDI) (Eom, J., Brautigam, D., ve Benabdallah, L. (2018). The Path Ahead: The 7th Forum on China-Africa Cooperation. The SAIS China-Africa Research Initiative, 1, 1-10)

Ayrıca, Çin'in toplam doğrudan yabancı yatırım stoku Şekil 8.'e göre Afrika'da her yıl büyümektedir. 2003'te sadece 491 milyon dolar olan Çin yatırımları 2016 yılında 40 milyar dolara ulaşmıştır. Bununla birlikte Çin'in İngiliz Virgin Adaları'na doğrudan yatırımı 88 milyar dolarken, Cayman Adaları'na 104,2 milyar dolardır. Bu da Çin'in Afrika'ya doğrudan yatırımların gelmesine pek de istekli olmadığına bir göstergesidir. Basitçe söylemek gerekirse, Afrika ile Çin iş birliği gerçek yatırım akışlarını içeren değil, kıtayı bir hammadde kaynağı ve düşük kaliteli nihai mal ve hizmetler için boşaltma yeri olarak kullanılan bir süreçtir. 2013-2016 yılları arasında yaptığı yatırımların 36 milyar doları inşaat sektörüne giderken, 35 milyar doları ise madencilik sektörüne harcanmıştır. Bilgisayar ve bilgi teknolojilerini kapsayan sektörler ise 6 milyar dolarlık yatırım gerçekleştirmiştir (Kinyondo, 2019:19). Her fırsatta uzun ve ortak geçmiş vurgusu yapılan ve özellikle 21. yüzyılın başından itibaren ilişkilerin pragmatik çerçevede geliştirilip derinleştirilmesi adına çeşitli argümanlar geliştirilip, yoğun diplomasi yürütülmesine rağmen doğrudan yatırımlar konusunda ki rakamlarda ki dengesizlik Çin'in kıta ile ilişkisinde ki yeni sömürgecilik söylemlerini haklı çıkarır türdendir.

Tüm bu sağlanan krediler ve göreceli olarak artan yatırımlar uluslararası ilişkiler literatüründe Çin'in az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri çeşitli araçlarla

borçlarını ödeyemeyecek duruma gelecek şekilde borçlandırması ve bu ülkeler üzerinde borçlandırma siyaseti ile nüfuzunu artırma girişimi olarak adlandırılmaktadır (Akpaninye, 2019; Kinyondo, 2019; Tandoğan, 2018). Çin'in Sahra altı Afrika'nın toplam borç stokunun %14'ünü oluşturması ve Çin borcuna daha fazla maruz kalması tesadüf değildir. Bu gerçeğin ortaya çıkmasında çeşitli faktörler vardır. Bunlardan birisi Çin'in Afrika ülkelerine geleneksel borç veren kreditorlerden farklı bir kredi verme anlayışı vardır (Were, 2018:5). Batılı ülkeler IMF ve Dünya Bankası gibi finansal araçların yanı sıra siyasi şartlarla birlikte kredi almak ya da yatırım çekme arayışında olan ülkelere yönelik bazı dayatmalar getirmektedir (Yaling, 2015: 289). Çin hükümeti ise Afrika hükümetleri ile etkileşime girdiğinde, kendisini Afrika sorunlarına çözüm ve uzman olarak sunmaz. Aksine pragmatik ilişkiler geliştireceğini açıktan söyleyerek Güney-Güney iş birliği ve BM gibi organlarla çok taraflı katılım bağlamında etkileşimlerini artırma ve gelişmekte olan ülke statüsünü vurgulamaktadır (Were, 2018:5). Kıta ülkelerinde ki siyasi yozlaşmanın ve darbeci rejimlerin varlığı Çin hükümetinin bu yaklaşımını cazip hale getirmektedir. Bununla birlikte borcunu ödeyemeyecek duruma gelen borçlu ülkenin liman, havaalanı, telekomünikasyon şirketi gibi stratejik noktalarının kullanım haklarını veya bu yerlerin gelirlerini alacağı karşılığında 49 veya 99 yıllığına ele geçiren Çin, ekonomi odaklı emperyalizm anlayışını, kurumları kendi inisiyatifine bağlama odaklı fiili emperyalizm anlayışına çevirebilmektedir (Aydın, 2019:184; Shattuck, 2018:6).

Bu uygulamanın gerçekleştiği en somut örnek Sri Lanka'dır. 2009 yılında bir liman ve hava alanı inşaatı için aldığı 1,9 milyarlık kredi, 2017 yılına gelindiğinde devam eden borçlanmalardan dolayı 8 milyar dolara ulaşmıştır. Pekin yönetimi ise borca karşılık Hambantota limanının %85'ni devralmıştır (Parker ve Chefitz, 2018:3-4). Bununla birlikte Angola Çin'e yaklaşık yirmi yılı aşkın bir süredir borçlarını biriktirerek yaklaşık 60 milyar dolar borçlanmıştır. Bu borç tuzağı diplomasisi Angola'nın açık piyasada petrol satmasına izin vermiyor. Aksine, petrolün kendisi borcu ödemek için kullanılır. Bu, Angola'nın en büyük kazancı Çin tarafından "tuzağa düşürüldüğünden" likidite eksikliği anlamına geliyor. Böylece Angola, daha da fazla borç almak için Pekin ile yeni kredi anlaşmaları imzalar ve bu süreçte kendisi için içinden çıkılmaz bir döngü haline gelmektedir (Olander, Staden ve Alves, 2018). Bir diğer benzer durum Kenya da mevcuttur. Çin'den Nairobi Mombasa demiryolu inşası için alına kredinin

ödenememektedir. Buna karşılık Çin'in kredi karşılığı olarak Mombasa Limanı verilmesini teklif ettiği iddia edilmektedir (Masiga, 2018). Diğer bir endişe ise Tanzanya'da. Çin'in 10 milyar dolarlık bir yatırım olan Bagamoyo Megaport'u inşa etmeyi planladığı Tanzanya'da benzer endişeler mevcuttur (Chellaney 2017). Korku, hükümetin zaten Mtwara-Dar es Salaam gaz boru hattının inşasından Çin'e milyarlarca dolar borçlu olduğu için, Çin sonunda Angola modeline başvurabilir ve Bagamoyo Limanı'nı veya aslında boru hattının kendisini devralabilir (Kinyondo, 2019:25). Çin'in kıtada ideolojik saiklerle emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı mücadele söylemleri ile başlayan siyasi girişimleri, değişen dış politika ve ekonomi reformları ile emperyalist araçlarla kıtada yeni sömürgeci bir güç olarak varlık göstermektedir.

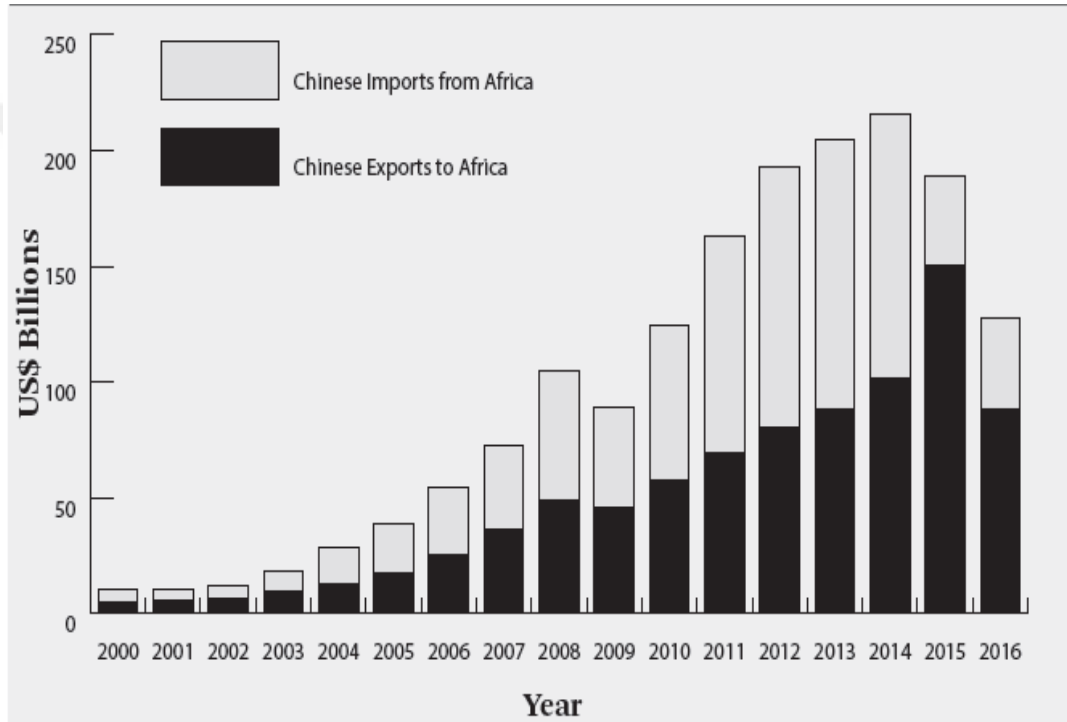
4.3.2. Xi Dönemi Çin Afrika Ticari İlişkileri; Kuşak-Yol Projesi ve FOCAC

Yeni dönemde ikili ticari ilişkilere geçmeden önce hem bir önceki bölümde ele alınan krediler hem de bu bölümde üzerinde duracağımız ticari faaliyetlerle bağlantılı olarak ortaya çıkan Kuşak Yol Girişimi (BRI)'ni ele almak yerinde olacaktır. Çin, yeni sömürgeciliğin araçlarından biri olan sermaye ihracatçısı konumuna geçiş yaptığından beri küresel iktisadi düzende hızla büyüyen bir güç haline gelmiştir. Pekin yönetimi küresel anlamda güç nüfuzunu arttırmak adına stratejisini genişletme çalışmalarına yönelmiştir. Bu bağlamda devlet başkanı Xi Jinping 2013 sonbaharında Kuşak Yol Projesini ilan etmiştir (Wang ve Miao, 2016: 172). Avrupa'ya ve Afrika'ya uzanan bir ağ kurmayı hedefleyen bir adım olan bu proje, özellikle belirtilen rota üzerinde ki ülkelerde altyapı yatırımlarını arttırarak yeni bir ticaret yolu oluşturacaktır. Böylelikle ihraç edilen Çin sermayesi hem yol üzerindeki ülkelerin gelişmesine katkıda bulunacak hem de kendine yeni yatırım alanları açarak, ticareti için pazar ağını genişletecektir. Çin'in ulusal stratejisi olarak benimsenen bu projenin uygulamaya konulması Çin dış ticareti için yeni bir aşama anlamına gelmektedir (EY Global, 2015:21; Şimşek, 2018:189). Kuşak Yol Girişimi kapsamında yürütülecek olan projelerin fonlarının ödenmesinden devlete ait İpek Yolu Fonu, Çin Kalkınma Bankası ve Çin İhracat-İthalat Bankası sorumludur. Ayrıca, Çin liderliğindeki iki çok taraflı kurum olan Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asian Infrastructure Investment Bank)

(AIIB) ve Şangay merkezli Yeni Kalkınma Bankası da başlıca finansörlerdir (White and Case, 2018).

Kıta ile temelde finans, ticaret, yatırım ve kalkınma yardımları üzerine bir ilişkiye sahip olan Çin, 2009'dan beri Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Bununla birlikte Çin, 2020 yılına kadar 400 milyar dolarlık ikili ticaret için bir hedef belirlemiştir (Renwick, Gu ve Gong, 2018:14). İki ortak arasındaki ikili ticaret 2014-2015 yılları arasında yirmi kat büyüyerek ticaret değeri bu dönemde 220 milyar dolara yükselmiştir (Schwab, 2016:1).

Şekil 9. Çin Afrika Ticareti 2000-2016 (Eom, J., Brautigam, D., ve Benabdallah, L. (2018).

The Path Ahead: The 7th Forum on China-Africa Cooperation. The SAIS China-Africa Research Initiative, 1, 1-10)

Şekil 9. da görüldüğü gibi Çin'in Afrika'ya artan ihracatı ile birlikte bir ticaret dengesizliği ortaya çıkmıştır. 2014-2015 yılları arasında Çin'in Afrika'dan ithalatı 2014 yılında 114 milyar dolardan 2015 yılında 39 milyar dolara önemli ölçüde düşerken, Çin'in Afrika'ya ihracatı 2014 yılında 100 milyar dolardan 2015 yılında 150 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir. 2016 yılında kıtadan yaptığı ithalattaki düşüş, Çin'in buradan yaptığı en yüksek ithalat olan petrolün düşen fiyatına bağlanmaktadır

(Eom, Brautigam ve Benabdallah, 2018:4-5). Çünkü Çin, mamul değil Afrika'dan temel hammaddeleri ithal etmektedir (Kinyondo, 2019:16).

Diğer taraftan Çin Afrika ticaretinin en önemli bileşeni olan alt yapı yatırımları Çin'in kıtada ki pazar ağını genişletmesi açısından büyük öneme sahiptir. Bir Afrika ülkesinde yol, demiryolu, stadyum, gökdelen veya Çinliler tarafından inşa edilen bir dizi altyapıya rastlamamak mümkün değildir. Bu çerçevede Çin, Afrika'nın alt yapı inşasında kilit bir ortak haline gelmiştir (Kinyondo, 2019:3).

Çin'in Afrika ile ilişkilerinde yeni dönemde bir araç olarak ortaya çıkan Kuşak Yol Girişiminin altyapıya odaklanması FOCAC süreci ve stratejik eylem planlarıyla iç içedir. Bu kapsamda 2015 yılı Johannesburg FOCAC Zirvesi'nde Çin, Afrika Birliği ile geliştirilen Çin-Afrika altyapı iş birliği planına odaklanan bir altyapı bağlantı girişimi başlatacağını duyurdu. Çin Hükümeti, Çinli şirketlerin enerji, ulaştırma, bilgi, telekomünikasyon ve sınır ötesi su kaynakları üzerindeki iş birliğini güçlendirmeyi ve temel bağlantı projelerine odaklanmayı amaçlayan yatırım inşaat operasyonu yoluyla Afrika'nın altyapı gelişimine katılmalarını destekleyeceğini belirtti (Renwick, Gu ve Gong, 2018:15). 2013'ten beri FOCAC, liman, demiryolu hattı ve Asya, Avrupa ve Afrika'daki diğer projelerin fiziksel altyapısının finanse edilmesine odaklanan Kuşak ve Yol Girişimini kullanmaktadır (Koran, 2018). Bu strateji sayesinde Çin pazar tabanını genişletmeyi, doğal kaynaklara erişimi ve süper güç statüsünü kazanmayı hedeflemektedir (Chellaney 2017; Koran 2018). Ancak uzmanlar, programın gelişmekte olan ülkeleri sakatlayan borçlarla Çin'e bağımlılıklarını artırdığını savunuyor (Kinyondo, 2019).

Afrika'dan borçlar için artan bir iştah, Çin kredileri ve Kuşak Yol Girişimi aracılığıyla Afrika'ya sunulan altyapı finansmanı için ortaya çıkan fırsatların birleşimi, Afrika hükümetlerinin borçlanmayı azaltmaya veya artırmaya karar vermelerinde belirleyici etkenlerdir. Ancak açık olması gereken şey, borç talebinin Afrika ülkelerinden kaynaklandığı ve bu konuda Çin Afrika ülkeleri için oldukça çekicidir. Bunun sonucunda, büyük bir Çin borcuna maruz kalan Afrika ülkeleri için bazı endişe verici sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadır (Were, 2018:4):

- Afrika'nın sahip olduğu borçlar Çinli yükleniciler için iş fırsatları sağlamaktadır. Çin'in altyapı altyapısına bağlı yardımı genellikle Çin

şirketlerini destekliyor ve Çin için uluslararası fırsatlar yaratarak Çin'in Dışarı Çıkma stratejisini güçlendiriyor. Çinli şirketler de Çinli personel için istihdam sağlıyor (Sun, 2014). Bu süreç Afrika'nın işsizlik sorunu için endişe verici durumdadır.

- Genellikle düşük kredi notlarına sahip oldukları için uluslararası finans kurumlarından fon elde etmek de zorlanan kıta ülkeleri, Çin'in kaynak destekli kredilerinin ve sağlanan altyapı yatırımlarının geri ödemelerini doğal kaynak biçiminde yapmaktadırlar (Were, 2018:7). Böylece Çin borç diplomasisi aracılığı ile kıtada kaynakları güvence altına almaktadır.
- Çin'in altyapı finansmanına verdiği destek Afrika'daki doğal kaynakların ana karaya daha hızlı ve daha ucuz taşınmasını sağlayabileceği gibi, Afrika'da daha iyi bir altyapının Çin mallarının kıtanın daha derinlerine nüfuz etmesini kolaylaştıracağı da söylenebilir (Su, 2017).

4.4. Xi Dönemi Çin'in Afrika Enerji Politikası

Çin, artan enerji ihtiyacı ile birlikte petrol ve doğal gaz tüketim ihtiyaçlarının kontrolünü ele geçirme girişiminde bulunmanın yanısıra hidrokarbon alım hedefleri olarak Afrika ülkelerine odaklanmıştır. Çin, petrol ithalatı, yatırım, üst düzey ziyaretler ve *iç meselelere müdahalede bulunmama* konusundaki sıkı bir politika ile Afrika'daki enerji tedarikçileriyle güçlü bağlar kurmay çabasını sürdürmektedir (Brookes and Shin, 2006: 2). Günümüzde Çin, dünya rezervlerinin yaklaşık %62'sine sahip olan Orta Doğu'dan ham petrolün yarısından fazlasını ithal etmektedir. İthalatının %19'unu karşıladığı Afrika kıtası ise Çin'in en büyük ikinci ham petrol kaynağıdır (BP, 2016: 18). Afrika'da en büyük petrol tedarikçiler ise Angola, Ekvator Ginesi, Nijerya, Kongo ve Sudan'dır. Daha küçük ihracatçılar arasında Cezayir, Çad, Gabon, Kenya, Liberya ve Libya yer almaktadır (Alessi ve Xu, 2015).

Daha önceki bölümlerde de ayrıntılı olarak ele alındığı gibi Pekin, kaynak zengini ülkelere sık sık yapılan seyahatlerle büyük ticaret, yardım ve yatırım anlaşmaları düzenliyor ve altyapı projeleri için düşük maliyetli finansman ve ucuz iş gücü sağlama konusunda neredeyse benzersiz ortak. Uzmanlara göre Çin'in bu finansman stratejisini, Pekin'in kredi notu düşük olan ülkelere düşük faizli krediler sağladığı ve buna karşılık

petrol ve madencilik projeleri geliştirmek için elverişli haklar aldığı “Angola modeli” olarak adlandırıyor. Bu kapsam da Çin 2014 yılında Afrika için toplamda 12 milyar dolarlık ekstra bir finansman paketi açmakla birlikte, Çin merkezi hükümeti, 2025 yılına kadar Afrika'ya 1 trilyon dolarlık finansman sağlayacağını da ilan etmiştir (Alessi ve Xu, 2015).

Bağımsızlıktan yarım yüzyıl sonra Afrika, hammadde ihracat tuzağına sıkışmış durumdadır. Yüksek emtia fiyatlarına bağlı olarak 2014 yılında Afrika ülkeleri Çin'e petrol ve çeşitli madenler ihraç ederek 144 milyar dolar kazanmıştır. Ancak emtia fiyatlarında ki düşüşe bağlı olarak 2016 yılında Afrika'nın Çin'e ihracatı 40 milyar dolara gerilemiştir. Bu da beraberinde ekonomik büyümeyi azaltmış ve birçok ülkeyi ekonomik sıkıntıya sokmuştur (Bräutigam, 2018).

4.5.Xi Dönemi Çin'in Dış Yardımlar Bağlamında Afrika

Dış yardımlar, küresel siyasette devletler arası ilişkileri kolaylaştırmak için bir pazarlık aracı olarak kullanılabilereği bir gerçektir. Örneğin, II. Dünya Savaşı sonrası Marshall Planı, ABD hükümetinin karşılıksız fayda sağlama hislerinden ziyade Batı Avrupa'da komünizmin yayılmasına bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde, Çin'in Afrika kıtasına yardım kapsamında para ve kaynak sağlama istekliliği, insanlara karşı bir çeşit samimiyetten dolayı değil, kendi gündemini ve algısını kıtada daha da derinleştirme çabasından gelmektedir (Agleke, 2018).

Afrika'ya Çin'in yaptığı yardım harcamaları son yirmi yılda hızla büyüdü ve 2018'de 15 milyar dolara yükselmiştir. Çin'den Afrika'ya yapılan dış yardımın, yerel düzeyde, dar kesitsel çıkarlarla tanımlanan ve devlet kayırmacılığını yansıtan bir siyasi yaklaşım olduğu kanıtlanmıştır. Journal of Development Economics dergisinde yayınlanan bir çalışmaya göre 2000-2012 yılları arasında Kenya, Gana, Mısır, Etiyopya, Güney Afrika ve Nijerya dahil 49 ülkede 117 Afrika liderinin doğum yerine dayalı 1650 kalkınma projesini incelenmiştir. Ele alınan toplam proje sayısının 83,3 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Araştırmacılar, Afrika cumhurbaşkanlarının doğum yerlerinin, bu liderlerin diğer dönemlere kıyasla iktidarda olduğu yıllarda Pekin'den neredeyse üç kat daha fazla yardım aldığını ortaya koymuştur. Bu görevliler ayrıca, *iktidarda kalma şanslarını artırmak* amacıyla rekabetçi seçimlerden önceki yıl kendi

arka bahçelerine önemli yardımlar tahsis etmişlerdir. Yapılan bu çalışma ile elde edilen veriler, Çin'in yardım paketlerinin *talep üzerine* niteliğine ve Afrikalı liderlerin bunları kendi siyasi kazanımları için nasıl kötüye kullanabileceğine ışık tutması bakımından önemlidir (Dahir, 2018).

Çin'in Afrika'da dış yardım sağlayıcısı olarak artan önemine rağmen, Çin'in dış yardım politikası hâlâ geniş ölçüde anlaşılammıştır ve kıtanın kalkınması üzerindeki etkisi tartışmalıdır. Çin, resmi kalkınma yardımı çerçevesinde kurulan uluslararası yardım rejimine katılmak yerine, çoğu zaman bu ülkeler ikili ortaklık anlaşmaları yoluyla yardım ve yatırım sağlama yoluna gitmektedir. Bu yardım politikasına karşı öne sürülen en büyük eleştiri, kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarını, alıcıların ekonomik kalkınma önceliklerinin önüne geçiren bir niteliğe sahip olmasıdır (Zheng, 2016:2). Büyük güç olma mücadelesinde özellikle bu yeni dönemde Çin, kurulmuş olan uluslararası yardım rejimine meydan okumakta ve ona alternatif bir yardım modeli oluşturma gayretindedir (Reilly 2013). Afrika'daki ülkeler de dahil olmak üzere gelişmekte olan tüm ülkelere yaptığı dış yardım gerçekten fedakârca yapılmış olarak görülmemektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin kalıcı bir üyesi ve büyük bir ekonomik gücü olan Çin, dış yardım planını geleneksel olarak siyasi dostlukları güçlendirmek ve çok taraflı forumlarda siyasi gündemini kolaylaştırmak için bir politika aracı olarak görmektedir. 2015 yılında yaptığı bir konuşmasında Xi, dar ve acil ekonomik hesaplamalardan ziyade siyasi ve stratejik faydalara odaklanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu da ekonomik olarak, Çin dış yardımının ihracatını ve hizmet sözleşmelerini desteklemesine yardımcı olacağına bir göstergesidir (Sun, 2015).

Çin dış yardımını 2000 yılında Çin ve Afrika ortakları arasındaki Çin-Afrika İş Birliği Forumu ile uluslararası alanda ilgi çekmeye başladı. Bazı gözlemciler Pekin'i, uluslararası yardım kuruluşlarından farklı olarak devam ettirdiği dış yardım faaliyetlerinden dolayı haydut bir bağışçı, neokolonyal bir anlayışı ve borç tuzağı diplomasisini uyguladığını öne sürmüştür. Şeffaflık sorununun ötesinde, bu eleştirilerin bir başka nedeni, bu finansal akışların, diğer ülkelerdeki gelişmeleri denetlemeyen ticaret ve yatırımı teşvik etmek amacıyla Ticaret Bakanlığı tarafından kontrol edilmesi ve izlenmesidir. Hızla Çin'in genel dış politikasının öncü bir parçası haline gelen Kuşak ve Yol Girişimi ülkenin dış yardım programlarında bir dizi reformlar başlatmıştır. Bununla birlikte bu yeni proje Çin'in yardımla ilgili

operasyonlarını daha da karmaşık hale getirdi ve eski yardım koordinasyon sisteminin verimliliklerini geliştiremedi. 2015'in sonundan bu yana, Çin merkezi hükümeti, çeşitli yeni düzenlemeler ve yolsuzlukla mücadele önlemleri çıkararak ve aynı zamanda denizaşırı yardım projeleri için gerekli titizlik şartlarını uygulayarak ülkenin yardım portföyünün izleme ve yönetim mekanizmalarını pekiştirmeye başladı. Bu kapsamda 2015'in sonundan bu yana, Çin merkezi hükümeti, çeşitli yeni düzenlemeler ile denizaşırı yardım projeleri için gerekli titizlik şartlarını uygulayarak Nisan 2018'de Çin Uluslararası Kalkınma İş Birliği Ajansı'nı (CIDCA) kurmuş ve ülkenin kalkınma yardım modelinde kurumsallaşmaya gitmiştir (Cheng, 2019).

4.6.Xi Dönemi Çin-ABD Rekabeti

Ekonomi reformları ve dışa açılma sürecinden 2000'lere kadar Çin, küreselleşmenin üretim merkezi konumundayken küreselleşme stratejisinin benimsenmesi ile birlikte, dev kapitalist şirketlere dönüşen devlet şirketlerinin öncülüğünde ulus aşırı yatırımları hız kazanmıştır. Özellikle 2010'lu yıllardan sonra ABD gibi gelişmiş ülkelere yönelmiştir. Bununla birlikte, küresel kapitalizmde iktisadi ve siyasi nüfuzunu artırma bağlamında Çin, stratejik yönelimlerini de arttırmıştır. Bunların en göze çarpanı ise Kuşak Yol Girişimidir. Bu yeni adım ile beraber ülkelerin bir kalkınma sürecine girmeleri sağlanarak Asya'dan Avrupa'ya yeni bir küresel üretim ağı üretilip, küresel kapitalizminin merkezini Avrasya'ya taşımak hedeflenmektedir. Küresel bir güç olma hedefindeki Çin hem küresel düzendeki rolünü artırmak hem de kendi küreselleşmesini yaratmak istegindedir. Yeni dönemde Kuşak ve Yol Girişimi üzerinden yeni bir üretim zinciri ile kuracağı bu ağ ABD hegemonyasındaki küreselleşmenin yön değiştirmesini sağlamak hedefindedir. (Şimşek, 2018:192).

ABD-Afrika ticareti 2017 yılında 39 milyar dolara düşerken aynı yıl 148 milyar dolarla Çin Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olmuştur. ABD-Afrika ticaretindeki düşüşün temel nedeni, tıpkı kıta ile ticaretinde olduğu gibi Amerikan enerji talebindeki düşüşten kaynaklanmıştır. ABD 2008 yılında kıtadan 99,5 milyar dolar petrol ve gaz ithal etmişken, 2018'de bu rakam sadece 17,6 milyar dolara düşmüştür. Diğer taraftan Xi döneminin en önemli çıkışı olan Kuşak Yol Girişimi kapsamında Çin 2018 yılında Afrika için 60 milyar dolarlık paket açıklamıştır (Smith, 2019). Buna karşılık ABD,

Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'un Trump yönetimine *Yeni Afrika Stratejisi*'ni sunmasından altı ay sonra Afrika'ya odaklanarak düşük ve orta gelirli ülkelere 60 milyar dolarlık bir yatırım paketi açıkladı. Bu belgede açık bir şekilde ABD'nin küresel güç rakiplerinden biri olan Çin hedef alınarak, bölgeye yatırımların kıtada avantaj kazanmak adına yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Pekin yönetimi defalarca ABD'nin *borç diplomasisi* eleştirilerine maruz kalmıştır (Maru, 2019).

Trump yönetimi ile birlikte Çin'e karşı küresel anlamda yoğun bir mücadele başlamıştır. Bu iki güç arasında ki mücadele uzun yıllar boyunca devletler arasında ki güç mücadelesine sahne olan Afrika kıtasında devam etmektedir. ABD 21. yüzyılda Çin'in kıtaya yoğunlaştırdığı diplomasisi karşısında alan kaybetmeye başlamıştır. Özellikle iç işlerine karışmama ve ön koşulsuz sağladığı kredilerle borçlandırma diplomasi yürüterek ABD'ye karşı ciddi bir alternatif durumuna gelmiştir (Aydın, 2019). Böylece yürüttüğü borçlandırma diplomasisi ile bir taraftan Afrika ülkeleri üzerinde nüfuzunu arttırarak küresel siyasette ciddi bir konum elde ederken diğer taraftan da büyük güç mücadelesinde en büyük rakibi olan ABD'nin tesirini kıtada kırmayı başarmıştır.

Bu bağlamda ABD ve Çin arasındaki artan gerilim, kıtanın güvenliği için de tehdit barındırmaktadır. Her iki ülke de Afrika'da askeri olarak yer alıyor. Kıtada artan askeri varlık ve artan diplomatik gerilimler yeni bir soğuk savaşın belirtileri olarak yorumlanmaktadır. Son 15 yılda, Çin Halk Kurtuluş Ordusu Sudan, Güney Sudan, Liberya, Mali ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki barışı koruma operasyonlarına mütevazı bir birlik katkısı yaptı. Ayrıca Somali'deki Afrika Birliği Misyonuna milyonlarca dolarlık askeri ekipman sağladı ve Güney Sudan'daki arabuluculuk için önemli fon sağlamış. Bunlarla birlikte Çin'in Afrika'daki askeri varlığı, ABD'ninkine kıyasla oldukça zayıftır. Son birkaç yıldır, ABD Afrika Komutanlığı Burkina Faso, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kenya, Libya, Mali, Moritanya, Nijer, Somali, Güney Sudan ve Tunus 7000'den fazla asker konumlandırmıştır. Askeri anlamdaki bu girişimler iki güç arasında doğrudan bir çatışma oluşturmaya da kıtanın istikrarsızlaşmasında önemli bir faktör haline geliyor. (Maru, 2019).

Kıta ülkelerine ister batının araçları ile ön koşullar eşliğinde sağlanan krediler olsun isterse de Çin'in koşulsuz sağladığı kredi ve geniş imkanlar olsun her ikisi de emperyalist düzenin yeni araçlarla devamından başka bir şey değildir. Bu iki güç arasında ki mücadele önceki dönemlerde olduğu gibi Afrika'yı harap etmeye, savaşları körüklemeye ve Afrika hükümetlerini kendi çıkarları için değil ekonomik seçimler yapmaya zorlamaya namzettir.

SONUÇ

Çin'in Afrika ülkeleri ile ilişkileri kuruluşundan Mao'nun ölümüne kadar geçen sürede daha çok ideolojik temeller üzerine kurulmuştur. Başkan Deng ile başlayan ekonomi reformları ve dışa açılma sürecinde ikili ilişkiler en düşük dönemini yaşamıştır. İlişkiler tekrardan canlanmaya Soğuk Savaş'ın hemen ardından pragmatist bir dış politika çerçevesinde başlamıştır. Sömürgeciliğin II. Dünya Savaşı'ndan sonra erdirilmesi başta Batılı ülkeler olmak üzere uluslararası sistemin büyük aktörlerini kıta ülkeleri ile çıkar ilişkilerinin kesilmesini engelleyememiştir. Kıta üzerinde ki kaynakların talan edilmesi sömürgeciliğin yeni araçları ile devam ettirilmiştir. Eski dönemde açıktan sürdürülen bu talan süreci, yeni dönemde kurulan uluslararası kurumlarla ve dayatılan yapısal reformlarla daha dolambaçlı ve kurumsal bir şekilde devam ettirilmiştir. Ortaya koyulan bu çalışma da özellikle 21. yüzyılın başından itibaren Çin'in de kıtada yeni sömürgecilik yarışı içerisinde etkin bir şekilde yerini aldığına dikkat çekilmiştir.

Kıtada devam eden bu yeni sömürgecilik mücadelesinde şüphesiz Çin tek başına değildir. Afrika kıtası değerli doğal kaynaklarının yanı sıra, günümüz dünyasında daralan ticaret pazarları için de mümbit bir zemindir. Bununla birlikte Çin'in kıta ile mevcut durumunda Batılı ülkelere nazaran ciddi avantajlara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Öncelikle kıta ile tarihi münasebetlerinde bu sömürgeci sicilinin olmaması ve buna mukabil anti emperyalist söylemler çerçevesinde kıta ülkeleri ile ilişkilerini tesis etmesi mevcuttur durumun oluşmasında en büyük etkenlerden biri olarak görülmüştür. İkinci olarak Batılı ülkeler kıtada ikili ilişkileri bir takım ekonomik ve siyasi reform ön koşulları dayatarak tesis etmeye çalışmaktadırlar.

Buna karşılık Çin, kıtaya sağladığı; kredi, yardım ve alt yapı projelerinde Tek Çin politikası bağlamında Tayvan ile diplomatik ilişkilerin kesilmesi dışında herhangi bir ön koşul sunmamıştır. Bu durum Çin'in Batılı rakiplerini oldukça rahatsız ederken, Afrika ülkeleri ile ilişkilerin tesis edilmesinde diğer önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak kıtada bu denli güçlü bir nüfuza sahip olmasında ki diğer önemli bir etken ise devlet destekli ya da doğrudan devlet şirketlerinin kıtada etkin bir

şekilde varlık göstermesidir. Bu şirketlerin büyük miktarlarda döviz rezervine sahip devlet bankaları tarafından finanse edilmesi, Batı şirketlerinin dolayısıyla Batılı devletlerin Çin karşısında rekabet gücünü zayıflatmıştır. Çin'in ekonomi ağırlıklı bu uygulamaları Batı kaynaklı akademik literatürde yeni sömürgeci bir anlayışla ülkeleri borç tuzağına çekmekle eleştirilmiştir. Sağlanan kredi ve alt yapı projelerinin geri ödemelerinin ya doğal kaynaklarla ödenmeye ya da bazı stratejik yerlerin işletmelerinin devredilmesine mecbur bırakıldığı ortaya konulmuştur.

Afrika ile Çin'in ilişkileri 2000'li yılların başında yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda 2000 yılında Çin Afrika İş Birliği Formu oluşturularak ilişkilerin daha kurumsal bir zemin üzerine oturtulması sağlanmıştır. Bununla birlikte 2006 yılında Hu Jintao döneminde ilk Afrika Politika belgesi yayınlanarak kıtaya yönelik gelecek planlaması yapılmıştır. Bununla birlikte 2010 yılında Çin Afrika Ekonomi ve Ticaret İş Birliği Belgesi ilan edilerek hem önceki dönemlerin ekonomik anlamda bir değerlendirilmesi yapılmış hem de yine finansal ilişkilerin geleceğine yönelik planlamalar ortaya koyulmuştur. Yine bu dönemde Çin'in kıtada ki borçlandırma diplomasisi bağlamında geliştirdiği finansal ilişkiler küresel siyasette dikkat çeken boyutlara ulaşmıştır. 11 Eylül saldırılarının hemen akabinde ABD, küresel terörle mücadele kapsamında kıtaya olan ilgisini arttırmıştır. 2007 yılında AFRICOM'u kurarak, Çin'in kıtada ki sessiz ilerleyişine askeri unsurları ile cevap vermiştir.

Hu Jintao'ya nazaran daha güçlü ve aktif bir liderlik profili çizmesi beklenen Xi Jinping, Başkanlık görevine başlamasından bir süre sonra küresel anlamda büyük bir ticaret ağı kurmayı öngören Kuşak Yol Girişimi'ni ilan etmesi ile beklentileri boşa çıkarmamıştır. Proje kapsamında yer alan ülkeler de inşa edilecek alt yapı ve üst yapı projeleri için yaklaşık 4-6 trilyon dolarlık bir harcama yapılacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte geçtiği güzergahlar üzerinde ki gelişmekte olan ülkelere sağladığı kredilerle yeni bir borçlandırma siyaseti izlediği vurgulanmıştır. Diğer taraftan projenin deniz ayağı üzerinde yer alan Afrika kıtasında da limanlarla doğal kaynak zengini iç kesimlerin bağlantısının sağlanması için demir yolları ve yeni kara yolları inşa edilmiştir. Böylece proje üzerinden sağlanan krediler dolaylı yollarla kaynaklara ulaşımı kolaylaştırmıştır.

Bu tezin bütününde Çin'in Afrika kıtasında ideolojik saiklerle kurduğu ilişkilerin ekonomide gerçekleşen reform hareketleri sorucu kapitalist sistemin bir gereği olarak pragmatist bir yaklaşım benimsediği ve yeni sömürgecilik araçlarından biri olan borç diplomasisi aracılığı ile başta kıtanın finansal kaynakları olmak üzere doğal kaynaklarını ve müdahale etmeme politikası adı altında desteklediği darbeci rejimler aracılığı ile siyasal rejimlerini ipotek altına aldığı savı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Her ne kadar Çin'in Afrika'ya sağladığı bu alt yapı yatırımları ve krediler ulaşımdan iletişime ve sosyal yaşam alanlarına kadar bir dizi iyileştirmeler sağlayarak kıtanın eksiklerini gideriyor gibi görünse de üretime dayalı yatırımların düşük kalmasına bağlı olarak borçlanmadan ve en önemli ihraç kalemi olan enerji ve madenlerin ipotek ettirilmesinin ötesinden bir şey değildir. Son olarak, Çin borçlarından doğrudan olarak yararlanamasa bile, kredi anlaşmaları geniş çapta devlet desteğine sahip Çin özel sektörüne Afrika'daki ticari girişimler yoluyla yatırım yapma ve kâr elde etme imtiyazları sağlamıştır. Bu bağlamda Çin hükümeti, büyük bir alacaklı olarak hareket ederek özel sektörüne uzun bir süre daha Afrika ile ilişki kurmaya yönlendireceği öngörülmektedir. Bu da göstermektedir ki Çin, gelecekte Afrika'daki herhangi bir ekonomik gelişmede, borç geri ödemesinden çok daha fazla fayda sağlayacaktır. Bu durum ise sömürge döneminden kalma yoksulluk ve siyasi yozlaşmaların devamından başka bir şey getirmeyecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Nkrumah, K. (1965). *Emperyalizmin Son Aşaması Yeni Sömürgecilik*. (Çev. A. Sarıca). İstanbul: Gerçek Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1965).
- Vahruşev, V. (1978). *Yöntem ve Manevralarıyla Yeni Sömürgecilik*. (Çev. C. Aslan). İstanbul: Konuk Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1973).
- Bayram, M. (2018). *Güç ve Kimlik Perspektifinden Çin-Afrika İlişkileri*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1991). *20. Yüzyıl Siyasal Tarihi*. Cilt II, Ankara. Kronik Kitap.
- Ekrem, N. H. (2003). *Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası, 1950-2000*. ASAM.
- Nikitin, P. (1990). *Ekonomi Politik*, (çev. Hamdi Konur). Ankara: Sol Yayınları.
- Arı, T. (2002). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. WW Norton ve Company.
- Arı, T. (2004). *Irak, İran ve ABD önleyici savaş, petrol ve hegemonya*. Alfa/Aktüel Kitabevi.
- Sun, Y. (2014). *Africa in China's Foreign Policy*. Washington, DC: Brookings.
- Zhu, Z. (2016). *China's new diplomacy: Rationale, strategies and significance*. Routledge.
- Kissinger, H. (2014). *Çin: dünden bugüne yeni Çin*. (Çev. N. Ş. Çeper). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 2012).
- Sun, Y. (2014). *Africa in China's Foreign Policy* (pp. 26-27). Washington, DC: Brookings
- Hanauer, L., ve Morris, L. J. (2014). *Chinese Engagement in Africa: Drivers, Reactions, and Implications for US Policy*. Rand Corporation.
- Goetz, A. (2019). *Land Grabbing and Home Country Development: Chinese and British Land Acquisitions in Comparative Perspective* (Vol. 61). Transcript Verlag.
- Muslim, K. (2015). *China- Africa Economic relations: China- Africa relations*. AU: Africa Economic Forum.
- Brautigam, D. (2011). *The dragon's gift: the real story of China in Africa*. OUP Oxford.

- Taylor, I. (2010). *The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC)*. Routledge.
- Foster, V. ve Briceño-Garmendia, C. M. (Eds.). (2009). *Africa's Infrastructure: a Time For Transformation*. The World Bank.
- Wang, H., ve Miao, L. (2016). *China Goes Global: How China's Overseas Investment is Transforming its Business Enterprises*. Palgrave Macmillan.
- Belder, F., Dipama, S., ve Dal, E. P. (2015). Afrika'ya Kalkınma Yardımı Politikalarını Anlamak: Türkiye ve Çin Örnekleri. *Dünya Siyasetinde Afrika 2*, İsmail Ermağan (Editör), s. 389-415. Ankara: Nobel Yayınları.
- Myrdal, G. (1970). *The Challenge of World Poverty. A World Anti-Poverty Programme in Outline*. Random House Trade Paperbacks.
- Nye Jr, J. S. (2004). *Soft Power: The Means To Success in World Politics*. Public Affairs.
- Öztürk, M. (2018). Soğuk Savaştan Günümüze Çin'in Afrika'daki Ulusal Çıkarları ve Faaliyetleri. *Uluslararası Siyasetin Odağındaki Kıta Afrika*. A. Kavas ve M. Tandoğan (Editörler). (Birinci Baskı), s. 238-268. İstanbul: Alelmas Yayınları.
- Bayram, M., Gül, M. (2018). Afrika Kıtası'nın Uluslararası Ekonomi-Politik Konumundaki Değişime Tarihsel Bir Bakış. *Afrika Ekonomi Politikası Kalkınma, Potansiyel ve Fırsatlar*. M. Çetinkaya (Editör). s. 35-72. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Brautigam, D. (2011). *Chinese Development Aid in Africa : What, Where, Why, and How Much?*. *Rising China: Global Challenges and Opportunities*, Jane Golley and Ligang Song (Editörler). s. 203-223. Canberra: Australia National University Press.
- De Haan, A. (2010). *Will Emerging Powers Change International Cooperation? Implications of China's Foreign Aid For Dutch And Other Donors*. *The Netherlands Yearbook on International Cooperation*, Paul Hoebink (Editör). s. 209-224. Netherlands: Royal Van Gorcum Press.
- Emiroğlu, H. (2006). *Soğuk Savaş Sonrası Çin'in Ortadoğu'ya Yönelik Dış Politikası*. *Ortadoğu Yıllığı*, Kemal İnat ve Muhittin Ataman (Editörler). s. 461-480. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ermağan, İ. ve Fidan, G. (2014). *Çin'in Afrika Politikası. Dünya Siyasetinde Afrika I* İsmail Ermağan (Editör). s. 49-65. Ankara: Nobel Kitap.
- Güneş, H. (2014). *Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası: Dönemler ve Dinamikler*. *Dış Politika; Karşılaştırmalı Bir Bakış*. F. Sönmezoglu ve Ö.E. Bayır (Editörler). s. 487-512. İstanbul: Der Yayınları.
- Koç, E. (2016). *Çin'in 2015 Savunma Stratejisi Bağlamında Uluslararası İlişkilerde Yeni Denge Arayışları*. VII. Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferansı

- Uluslararası sistemde Yeni Denge Arayışları. T. Arı ve B. Özdal (Editörler). s. 104-122. Bursa: Dora Yayınevi.
- Scalapino, R. A. (1964). *On the Trail of Chou En-lai in Africa. Random Corporation Research Memorandum*, Unites States Air Force Projecct,
- Şimşek, O. (2018). *Çin Dış Yatırımlarında Artan Çeşitlilik ve Yeni İpek Yolu Ekonomik Kuşağı*. Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları. M. Sert, A. A. Eren (Editörler). s. 183-201. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Tüfekçi, Ö. (2016). *Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar*. Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar. Erman Akıllı (Editör). s. 101-119. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Wan, M. (2014). *The China Model And Global Political Economy: Comparison, Impact, And İnteraction*. New York. Routledge Press.
- Kavas, A., (2009). *Sömürgecilik. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde* (1. bs., Cilt 37,394-397. ss.). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Makaleler

- Aiping, Z., ve Zhan, S. (2018). Origin, Achievements, and the Prospects of the Forum on China-Africa Cooperation. *China International Studies*, 72, 88-108.
- Alagöz, E. A. (2019). İç İstikrar, Refah ve Güç Hedefleri Ekseninde Çin’in Orta Doğu Politikası. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(29), 79-113.
- Alden, C. (2005). China in Africa. *Survival*, 47(3), 147-164.
- Alden, C. (2005). Red Star, Black Gold. *Review of African Political Economy*, 32(104/105), 415-419.
- Alden, C. ve Alves, C. (Eylül, 2009), China and Africa’s Natural Resources: The Challenges and Implications for Development and Governance”
- Altınbaş, D. İnsanlığa Karşı Suçlar ve Yeni-Sömürgecilik. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, (11), 33-76.
- Anshan, L., Mengshui, X., Cheng'an, W., Changhui, Z., Lin, L., Huaqiong, P., ... ve Wazzani, H. (2013). The Forum on China-Africa Cooperation: From a Sustainable Perspective. *China and Africa in a Global Context (Volume II)*.
- Antoniades, A., Miskimmon, A., ve O'Loughlin, B. (2010). Great Power Politics and Strategic Narratives, Centre for Global Political Econom, University of Sussex, Working Paper No. 7.
- Anwaruddin, S. M. (2014). Educational Neocolonialism and the World Bank: A Rancièrean Reading. *Journal for Critical Education Policy Studies (JCEPS)*, 12(2), 143-174.

- Ardant, P. (1965). Le Néo-Colonialisme: Thème, Mythe Et Réalité. *Revue française de science politique*, 837-855.
- Arslan, İ. (2018). Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 16(31), 125-142.
- Asongu, S. A., ve Aminkeng, G. A. (2013). The Economic Consequences of China–Africa Relations: Debunking Myths in The Debate. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 11(4), 261-277.
- Atılgan, S. (2007). Küreselleşme Aldatmacası. *Marmara İletişim Dergisi*, 12(12), 37-44.
- Austin, A., Bochkarev, D., ve Van Der Geest, W. (2008). Energy Interests and Alliances: China, America, and Africa. *Policy Paper*, 7.
- Besada, H., Wang, Y., ve Whalley, J. (2011). China's Growing Economic Activity in Africa. *NBER Working Paper Series*, 14024, s. 221-254.
- Biggeri, M., ve Sanfilippo, M. (2009). Understanding China's Move Into Africa: An Empirical Analysis. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 7(1), 31-54.
- Boztaş, A. (2018). Birinci Dünyanın Üçüncü Dünya Ekonomileri Üzerindeki Küresel Savaşı. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7(1), 177-188.
- Brautigam, D. (2008). China's African Aid: Transatlantic Challenges. *German Marshall Fund Of The United States Policy Paper*, 1-32.
- Brautigam, D. (2010). China, Africa and The International Aid Architecture. *African Development Bank Group Working Paper*, (107), 1-49.
- Braveman, P. A. (2001). Epidemiology and (Neo-) Colonialism. *Journal of Epidemiology ve Community Health*, 55(3), 160-161.
- Busse, M., Erdogan, C., ve Mühlen, H. (2016). China's Impact On Africa–The Role of Trade, FDI And Aid. *Kyklos*, 69(2), 228-262.
- Cheng, J. Y., ve Shi, H. (2009). China's African Policy in The Post-Cold War Era. *Journal of Contemporary Asia*, 39(1), 87-115.
- Condon, M. (2012). China in Africa: What The Policy of Nonintervention Adds to The Western Development Dilemma. *PRAXIS: The Fletcher Journal of Human Security*, 27. 5-25.
- De Grauwe, P., Houssa, R., ve Piccillo, G. (2012). African Trade Dynamics: Is China a Different Trading Partner? *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 10(1), 15-45.

- Demirtepe, M., ve Özertem, H. (2013). Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’In Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları (China’s Soft Power Strategy vis-a-vis Increasing Threat Perceptions: Policies and Limitations). *Bilig Dergisi*, 65, 95-118.
- Deniz, T. (2014). Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri. *Electronic Journal of Social Sciences*, 13(50), 188-212.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70568>
- Dent, C. M. (2010). Africa And China: A New Kind Of Development Partnership. *In China and Africa Development Relations*, 32(2), 297-304.
- Ding, S. (2010). Analyzing Rising Power From The Perspective of Soft Power: a New Look at China's Rise to The Status Quo Power. *Journal of Contemporary China*, 19(64), 255-272.
- Downs, E. S. (2004). The Chinese Energy Security Debate. *The China Quarterly*, 177, 21-41.
- Eom, J., Brautigam, D., ve Benabdallah, L. (2018). The Path Ahead: The 7th Forum on China-Africa Cooperation. *The SAIS China-Africa Research Initiative*, 1, 1-10
- Ertekin, M. S. (2017). Çin'in Büyüyen Enerji Talebinin Karşılanmasında Afrika'nın Önemi. *Iğdir University Journal of Social Sciences*, 12, 189-222.
- Ferro, M. (2015). Histoire Des Colonisations. *Des conquêtes aux indépendances (XIIIe-XXe siècle)*. Le Seuil.
- Frynas, J. G., ve Paulo, M. (2007). A New Scramble For African Oil? Historical, Political, And Business Perspectives. *African Affairs*, 106(423), 229-251.
- Frynas, J. G., ve Paulo, M. (2007). A new scramble for African oil? Historical, political, and business perspectives. *African affairs*, 106(423), 229-251.
- Gallarotti, G. M. (2011). Soft Power: What it is, Why It’s Important, and The Conditions For Its Effective Use. *Journal of Political Power*, 4(1), 25-47.
- Gupta, A. (2018). Understanding China's Foreign Policy in Xi Jinping’s “New Era”. *National Security* 1(2), 192-198.
- Güllü, İ. (2009). Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları. *Stratejik Öngörü*, 5(13), 30-40.
- Haag, D. (2012). Mechanisms of Neo-colonialism: Current French and British Influence in Cameroon and Ghana. *International Catalan Institute for Peace, Working Paper*, (6), 1-52.

- Habiyaremye, A. (2012). Afrika'nın Dogal Kaynakları ve Sino-Amerikan Jeostrateji Rekabeti. *Middle Eastern Analysis/Ortadogu Analiz*, 4(46), 39-51.
- Haroz, D. (2011). China in Africa: Symbiosis of exploitation. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 35(2), 65-88
- Huang, Y. (2010). Debating China's Economic Growth: The Beijing Consensus or The Washington Consensus. *Academy of Management Perspectives*, 24(2), 31-47.
- Hwang, J., Brautigam, D., ve Eom, J. (2016). How Chinese Money is Transforming Africa: It's Not What You Think. *SAIS-CARI Policy Brief*, 11, 1-4.
- Islam, K. (2006). The Post-Cold War US-China Relations: Win-Win or Zero-Sum Game. *Asian Affairs*, 28(2), 24-45.
- Issa, J., ve Faraji, S. (2009). The Obama Administration: Revisiting and Reconsidering AFRICOM. *The Journal of Pan African Studies*, 2(9), 260-263.
- İrge, N. F. (2005). Gelişmiş Kapitalizm Eşliğinde Yeni Sömürgecilik. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 59-88.
- Jinyuan, G. (1984). China and Africa: The Development of Relations Over Many Centuries. *African Affairs*, 83(331), 241-250.
- Junbo, J., ve Frasher, D. (2014). Neo-colonialism or De-colonialism? Chinas economic engagement in Africa and the Implications For World Order. *African Journal of Political Science and International Relations*, 8(7), 185-201.
- Kallio, J. (2018). Xi Jinping Thought And China's Future Foreign Policy: Multipolarity With Chinese Characteristics. FIIA Briefing Paper, 243, 1-7.
- Kazgan, G. (2012). Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri. *Türkiye Ekonomi Kurumu*, (53). 1-22.
- Kılıç, F. (2019). Küresel İlişkiler Bağlamında Çin'in Afrika'daki Ekonomi Politikası: Nijerya, Angola, Sudan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti Örnekleri. *International Journal of Politics and Security*, 1(1), 71-96.
- Kılıç, S. (2013). Çin-Afrika İlişkilerinin Gelişmesinde Baraj İnşaatlarının Rolü. *Ortadoğu Analiz*, 5(52), 88-94.
- Kinyondo, A. (2019). Is China Recolonizing Africa? Some Views from Tanzania. *World Affairs*, 182(2), 128-164.
- Kurlantzick, J. (2007). China's New Diplomacy and Its Impact on The World. *The Brown Journal of World Affairs*, 14(1), 221-235.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1980). "Dış Politika" Nedir? Türkiye'deki Dünyü ve Bugünü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(01). 309-335.

- Lengauer, S. (2011). China's Foreign Aid Policy: Motive and Method. *Culture Mandala*, 9(2), 35-81.
- Liu, G. (2003). Leadership Transition and Chinese Foreign Polic. *Journal of Chinese Political Science*, 8(1-2), 101-117.
- Looy, J. V. D. (2006). Africa and China: A Strategic Partnership?. *ASC working paper*, 67, 1-28.
- Lum, T., Fischer, H., Gomez-Granger, J., ve Leland, A. (2009). China's Foreign Aid Activities in Africa, Latin America, and Southeast Asia. *Congressional Research Service* 25(2), 1-21.
- Maggiorelli, L. (2017). Chinese Aid to Latin America and the Caribbean: Evolution and Prospects. *Revista Internacional de Cooperación y Desarrollo*, 4(2), 28-50.
- Manyeruke, C. (2006). The Impact of Chinese Products on Zimbabwean Women. *Eastern Africa Social Science Research Review*, 22(2), 85-106.
- Martin, G. (1985). The Historical, Economic, and Political Bases of France's African Policy. *The Journal of Modern African Studies*, 23(2), 189-208.
- Maswana, J. C. (2007). China-Africa's Emerging Economic Links: A Review Under The Core-Periphery Perspective. *Munich Personal RePEc Archive*, 1-18.
- Mearsheimer, J. (2004). Why China's Rise Will Not Be Peaceful. *University of Chicago*, 160-162.
- Medeiros, E. S., ve Fravel, M. T. (2003). China's New Diplomacy. *Foreign Affairs.*, 82(6), 22- 35.
- Meibo, H., ve Xie, Q. I. (2012). Forum On China-Africa Cooperation: Development and Prospects. *African East-Asian Affairs*, 74, 10-20.
- Meidan, M. (2006). China's Africa Policy: Business Now, Politics Later. *Asian Perspective*, 30(4), 69-93.
- Melber, H. (2008). China in Africa: a New Partner or Another Imperialist Power? *Africa Spectrum*, 43(3), 393-402.
- Moss, T., ve Rose, S. (2006). China Exim Bank And Africa: New Lending, New Challenges. *Center for Global Developmen Notes*, 1-3.
- Mthembu, P. (2017). Self-Reliance or Dependency? The Role of China's Development Finance in Enhancing African Agency. *Global Dialogue*, 11-14.
- Muekalia, D. J. (2004). Africa and China's Strategic Partnership. *African Security Studies*, 13(1), 5-11.

- Nye Jr, J. S. (2008). Public Diplomacy And Soft Power. *The Annals Of The American Academy of Political And Social Science*, 616(1), 94-109.
- Oran, F. Ç. (2018). Post-Amerikan Dünya Düzeninde Kimlik Politikaları: Yeni Çin Kimliğine Karşı 'Büyük Amerika'. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi International Journal Of Social Sciences*, 3(2), 317 – 340.
- Pekcan, C. (2019). Yeni-liberal Kurumsalcılık Çerçevesinde Çin'in Komşuluk Diplomasisi: Hu Jintao ve Xi Jinping Dönemlerine Karşılaştırmalı Bir Bakış. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2867-2892.
- Rahaman, S., Yeazdani, R., ve Mahmud, R. (2017). The Untold History of Neocolonialism in Africa (1960–2011). *History Research*, 5(1), 9-16.
- Ramo, J. C. (2009). The Beijing Consensus (London: Foreign Policy Centre, 2004). *The term "Beijing Consensus" refers to a policy of economic liberalization that is strictly controlled by an authoritarian government. According to the "Washington Consensus," political and economic liberalization goes hand in hand.*
- Reilly, J. (2013). China's Economic Statecraft: Turning Wealth into Power, *Sydney: the Lowy Institute for International Policy*, 2-20.
- Rutaihwa, J. L., ve Mkwawa, A. R. (2011). Empirical Analysis of China-Africa Economic and Trade Cooperation for Good or Bad: A Case of Tanzania. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 1(3), 419-435.
- Rutaihwa, J. L., ve Mkwawa, A. R. (2011). Empirical Analysis of China-Africa Economic and Trade Cooperation for Good or Bad: A Case of Tanzania. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 1(3), 419-435.
- Segal, G. (1992). China and Africa. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 519(1), 115-126.
- Shattuck, T. J. (2018). How China Dictates the Rules of the Game. *Foreign Policy Research Institute*, 1-10.
- Shelton, G. (2001). China And Africa: Building an Economic Partnership. *South African Journal of International Affairs*, 8(2), 111-119.
- Sidiropoulos, E. (2006). Into Africa. *The World Today*, 62(10), 7-8.
- Tang, S. (2008). From Offensive To Defensive Realism: A Social Evolutionary Interpretation Of China's Security Strategy. *China's Ascent: Power, Security, And The Future of International Politics*, 141-162.
- Taylor, I. (2001). China's Relations With Sub-Saharan Africa in The Post-Maoist Era, 1978–1999. *Politics and economics of Africa*, 1, 83-106.

- Taylor, I. (2006). China's Oil Diplomacy in Africa. *International affairs*, 82(5), 937-959.
- Tepeciklioğlu, E. E. (2012). Afrika Kıtasının Dñya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri. *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 59-92.
- Tull, D. M. (2006). China's Engagement in Africa: Scope, Significance and Consequences. *The Journal of Modern African Studies*, 44(3), 459-479.
- Tull, D. M. (2006). China's Engagement in Africa: Scope, Significance and Consequences. *The Journal of Modern African Studies*, 44(3), 459-479.
- Üngör, Ç. (2009). Çin ve 3. Dünya. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 41, 27-38.
- Vural, A. (2017). Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası. *Avrasya Etüdleri*, 51(1), 123-152.
- Vural, Ç, Aydın, H. (2019). Dolar Diplomasisi ve Borç Tuzağı Diplomasisi: ABD Ve Çin Örneklerinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 174-194.
- Were, A. (2018). Debt Trap? Chinese Loans And Áfricas Development Options. *South African Institute of International Affairs*, (66), 1-12.
- Weston, J., Campbell, C., ve Koleski, K. (2011). China's Foreign Assistance in Review: Implications for the United States. *US-China Economic and Security Review Commission*, 1-14.
- Wood, R. E. (1980). Foreign Aid and The Capitalist State in Underdeveloped Countries. *Politics ve Society*, 10(1), 1-34.
- Wu, C. H. (2012). 6. Beyond European Conditionality and Chinese Non-Interference: Articulating EU-China-Africa Trilateral Relations. *China, the European Union and the Restructuring of Global Governance*, 106-121.
- Yalçın, H. B. (2012). The Concept of "Middle Power" And The Recent Turkish Foreign Policy Activism. *Afro Eurasian Studies*, 1(1), 195-216.
- Yaling, P. (2015). China's Foreign Assistance and Its Implications for the International Aid Architecture. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 1(02), 283-304.
- Yu, G. T. (1988). Africa in Chinese Foreign Policy. *Asian Survey*, 28(8), 849-862.
- Zafar, A. (2007). The Growing Relationship Between China And Sub-Saharan Africa: Macroeconomic, Trade, Investment, And Aid Links. *The World Bank Research Observer*, 22(1), 103-130.
- Zhang, F. (2013). The Rise of Chinese Exceptionalism in International Relations. *European Journal of International Relations*, 19(2), 305-328.

- Zhang, Q., ve Kangombe, A. (2016). Chinese Investment in Africa: How The New Normal Can Leverage Agenda 2063 For Sustainable Economic Co-Operation. *African East-Asian Affairs*, (3), 62-95.
- Zhao, H. (2007). China's Oil Venture in Africa. *East Asia*, 24(4), 399-415.
- Zheng, Y. (2016). China's Aid and Investment in Africa: A Viable Solution to International Development? 1-29.
- Zweig, D., ve Jianhai, B. (2005). China's Global Hunt for Energy. *Foreign Affairs*, 84(5), 25-38.
- Parker, S. ve Chefitz, G. (2018). Debtbook Diplomacy: China's Strategic Leveraging of Its Newfound Economic Influence and the Consequences for US Foreign Policy. *Belfer Center for Science and International Affairs*, 1-46.

Akademik Çalışmalar (Tez)

- Maimaiti, Z. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Yumuşak Güç ve Çin'in Yumuşak Gücü*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Kabasakal, M. (2014). *Afrika'daki Küresel Rekabette Yumuşak Güç Kullanımı: Çin Örneği*. Uzmanlı Tezi. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Khodadadzadeh, O. (2017). *China In Africa: A Modern Story Of Colonization? A Case Study Of China's Engagement in Angola*.
- Altın, A. S. (2011). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Küresel Güç Mücadelelerinde Afrika*. Uzmanlık Tezi. Ankara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Aydın, H. (2018). *ABD'nin Afrika'ya Yönelik Dış Politikasında Temel Yaklaşımlar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- Cook, C. W. (2012). *China and the US in Africa: Comparing Their Impacts on Development*. Yüksek Lisans Tezi. University of Nevada.
- Michael, F. H. (2018). *Africa-China Relations: Neocolonialism Or Strategic Partnership?: Ethiopia as a Case Analysis*. Yüksek Lisans Tezi. Atlantic University.

Raporlar

- Babatola, J. (2013). *Seminar Paper On Neo-Colonialism In Africa*. https://www.academia.edu/33159263/African_Elites_and_the_Perpetuation_of_Neo-Colonialism_in_Africa, [Erişim: 15.02.2020].
- BP Statistical Review of World Energy. (2016). <http://oilproduction.net/files/especial-BP/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>, [Erişim: 14.02.2020].

- Brookes, P., ve Shin, J. H. (2006). *China's Influence in Africa: Implications For The United States*. Backgrounder, <https://www.heritage.org/asia/report/chinas-influence-africa-implications-the-united-states>, [Erişim: 15.02.2020].
- China-Africa Economic and Trade Cooperation. (2010). *The Information Office of the State Council*. <http://bw.china-embassy.org/eng/jmwl/t785012.htm>, [Erişim: 26.01.2020].
- China-Africa Economic and Trade Cooperation. (2013). *Information Office of the State Council, the People's Republic of China*. http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986536.htm, [Erişim: 02.02.2020]
- China's African Policy. (2006). *Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China*. <https://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/zgdfzcc/t463748.htm>, [Erişim: 25.01.2020].
- Chun, Z. (2013). *The Sino-Africa relationship: Towards a new strategic partnership, LSE Idea*, http://infoboxdaily.com/wp-content/uploads/2015/02/www.lse.ac.uk_IDEAS_publications_reports_pdf_SR016_SR-016-Chun.pdf. [Erişim:15.02.2020].
- Foster V., Butterfield, W., Chen, C., ve Pushak, N. (2008)., *Building Bridges: China's Growing Role as Infrastructure Financier for Sub-Saharan Africa*. Washington, DC: PPIAF/World Bank. [file:///D:/Downloads/Building_Bridges_Chinas_Growing_Role_as_Infrastru%20\(2\).pdf](file:///D:/Downloads/Building_Bridges_Chinas_Growing_Role_as_Infrastru%20(2).pdf), [Erişim: 02.01.2020].
- Ismi, A. (2004). *Impoverishing a continent: The World Bank and the IMF in Africa*. Canadian Centre for Policy Alternatives, https://www.policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/National_Office_Pubs/africa.pdf, [Erişim: 15.02.2020].
- Lum, T., Fischer, H. Gomez-Granger, J. ve Leland, A. (2009). *China's Foreign Aid Activities in Africa, Latin America, and Southeast Asia*. United States: Congressional Research Service. <https://fas.org/sgp/crs/row/R40361.pdf>, [Erişim: 03.02.2020].
- Lyman, P. (2014). *China and US in Africa: a Strategic Competition or an Opportunity For Cooperation*. Council on Foreign Relations, https://www.cfr.org/content/thinktank/ChinaandUS_Africa.pdf, [Erişim: 15.02.2020].
- Öztürk, H., ve Öztürk, S. (2012). *Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi: Sorunlar ve Öneriler*. BİLGESAM Yayınları Rapor, (54), 18. H., ve Öztürk, S. (2012). Türkiye'nin dış yardım stratejisi: sorunlar ve öneriler. BİLGESAM Yayınları Rapor, (54), 18. <http://www.bilgesam.org/incele/280/-turkiye'nin-dis-yardim-stratejisi--sorunlar-ve-oneriler/#.XfVQHmQzBIU>, [Erişim: 22.11.2019].
- Renwick, N., Gu, J., ve Gong, S. (2018). *The Impact Of Bri Investment İn Infrastructure On Achieving The Sustainable Development Goals*. UK: K4D Emerging Issues Report,

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5be9560ced915d6a166edb35/K4D_Helpdesk_BRI_REPORT_2018_final.pdf, [Erişim: 15.02.2020].

Schiere, R., ve Rugamba, A. (2011). *Chinese infrastructure investments and African integration*. African Development Bank Group. Working Paper No. 127 <https://pdfs.semanticscholar.org/eb00/2a356ed74d92e0ab76057c090df30fd22419.pdf?ga=2.235734082.212443855.1577908405-1256833073.1571256302>, [Erişim: 02.01.2020].

Schwab, B. (2016). *China and Africa Continuing an Unequal Relationship*. A Fiedrich Ebert Stiftung Briefing Paper. https://www.fes-tanzania.org/fileadmin/user_upload/pdf/FES_Briefing_Paper_China_and_Africa_-_Continuing_an_Unequal_Relationship_Benjamin_Schwab_.pdf, [Erişim: 13.02.2020].

Second Africa Policy Paper. (2015). *China Daily*, https://www.chinadaily.com.cn/world/XiattendsParisclimateconference/2015-12/05/content_22632874.htm, [Erişim: 02.02.2015].

South African Institute of International Affairs (2009). *The China in Africa Toolkit: A Resource For African Policymakers*, China in Africa Project Working Paper. https://saiia.org.za/wp-content/uploads/2015/02/China-Africa_toolkit_200909.pdf, [Erişim: 28.01.2020].

Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. (2013). *Dış Yardımların Düzenlenmesi 2011 / 2012 Seçilmiş Ülke Uygulamaları*. <https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/D%C4%B1%C5%9F%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1n%20D%C3%BCzenlenmesi%202011-2012.pdf>, [Erişim: 14.12.2019].

U.S. Energy Information Administration. (2015). *China International Energy Data and Analysis*. https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/China/china.pdf, [Erişim: 02.02.2020].

Zheng, D. E. (2009). *China's Use Of Soft Power in The Developing World: Strategic Intentions And Implications For The United States*. *Chinese Soft Power and Its Implications for the US*, ed. Carola McGiffert, 1-9. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/090403_mcgiffert_chinesesoftwarepower_web.pdf, [Erişim: 15.02.2020].

İnternet Kaynakları

- Agbleke, E. (2018). "Behind the Goodwill Aid: China's Neo-Colonialism in Africa", International Policy Digest, <https://intpolicydigest.org/2018/05/08/behind-the-goodwill-aid-china-s-neo-colonialism-in-africa/>, [Erişim: 14.02.2020].
- Ajetunmobi, W. (Eylül 2017), "Zambia's Power Company Reportedly Taken Over By China After Loan Default", African Liberty, <https://www.africanliberty.org/2018/09/07/zambias-power-company-reportedly-taken-over-by-china-after-loan-default/>, [Erişim: 03.01.2020].
- Akdağ, Y. (2019). "Küreselleşme" kapitalizmin "çatışmasız yeni aşaması" mı?, <https://teoriveeylem.net/2019/09/kuresellesme-kapitalizmin-catismasiz-yeni-asamasi-mi%EF%BB%BF/>, [Erişim: 9.12.2019].
- Akpaninye, M. (Mart 2019), "China's 'Debt Diplomacy' Is a Misnomer. Call It Crony Diplomacy", The Diplomat, <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-debt-diplomacy-is-a-misnomer-call-it-crony-diplomacy/>, [Erişim: 11.02.2020].
- Akpaninye, M. (Mart 2019). "China's 'Debt Diplomacy' Is a Misnomer. Call It 'Crony Diplomacy'", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-debt-diplomacy-is-a-misnomer-call-it-crony-diplomacy/>, [Erişim: 02.01.2020].
- Alden, C (2005). "Leveraging the Dragon: Toward "An Africa That Can Say No"", YaleGlobal Online, <https://yaleglobal.yale.edu/content/leveraging-dragon-toward-africa-can-say-no>, [Erişim: 24.01.2020].
- Alessi, C. ve Xu, B. (2015). "Council On Foreign Relations, "CFR Backgrounders: China In Africa,"", US-China Institute, <https://china.usc.edu/council-foreign-relations-cfr-backgrounders-china-africa-april-27-2015>, [Erişim: 02.02.2020].
- Aydın, H. (2019). "Küresel Güçlerin Nüfuz Mücadelesi Afrika'ya Yıkım Getiriyor", Anadolu Haber Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/kuresel-guclerin-nufuz-mucadelesi-afrika-ya-yikim-getiriyor/1358906>, [Erişim: 16.02.2020].
- Bijian, Z. (Septenber 2005). "China's "Peaceful Rise" to Great-Power Status", Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2005-09-01/chinas-peaceful-rise-great-power-status>, [Erişim: 25.12.2019].
- Bosco, D. (2011). International organizations and the shadow of colonialism, <https://foreignpolicy.com/2011/04/11/international-organizations-and-the-shadow-of-colonialism/>, [Erişim: 11.12.2019].
- Bräutigam, D. (2018). "Xi Jinping is Visiting Africa This Week. Here's Why China is Such a Popular Development Partner.", Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/07/24/xi-jinping-is-visiting-africa-this-week-heres-why-china-is-such-a-popular-development-partner/>, [Erişim: 14.02.2020].

- Brautigam, D. (Aralık, 2010), "China-Africa Economic and Trade Cooperation White Paper", China in Afrika The Real Story, <http://www.chinaafricarealstory.com/2010/12/china-africa-economic-and-trade.html>, [Erişim: 23.01.2020].
- Brautigam, D. (Ocak 2010). "Africa's Eastern Promise What the West Can Learn From Chinese Investment in Africa", Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/africa/2010-01-05/africa-s-eastern-promise>, [Erişim: 02.01.2020].
- Bremmer, I. (Kasım 2017). "Çin Yatırım Kozunu Nasıl Kullanıyor?", Capital, <https://www.capital.com.tr/yazarlar/ian-bremmer/cin-yatirim-kozunu-nasil-kullaniyor>, [Erişim: 02.01.2020].
- Chellaney, B. (2017). "China's Debt-Trap Diplomacy.", New Vision, https://www.newvision.co.ug/new_vision/news/1445287/china-debt-trap-diplomacy, [Erişim: 12.02.2020].
- Cheng, A. (Temmuz 2018), "Will Djibouti Become Latest Country to Fall Into China's Debt Trap?", Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2018/07/31/will-djibouti-become-latest-country-to-fall-into-chinas-debt-trap/>, [Erişim: 03.01.2020].
- Cheng, C. (2019). "The Logic Behind China's Foreign Aid Agency", Carnegie Endowment For International Peace, <https://carnegieendowment.org/2019/05/21/logic-behind-china-s-foreign-aid-agency-pub-79154>, [Erişim: 14.02.2020].
- Chiwanza, T. H. (Eylül 2018), "China To Take Over Zambia's National Power Utility ZESCO - How Zambia is Becoming Chinese Property", The African Exponent, <https://www.africanexponent.com/post/9124-zambia-is-slowly-becoming-chinese-property-due-to-accumulating-debts>, [Erişim: 03.01.2020].
- China's Position Paper on the New Security Concept. (Ağustos, 2002). Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, <https://www.fmprc.gov.cn/ce/ceun/eng/xw/t27742.htm>, [Erişim: 12.01.2020].
- Chinese Loans to Africa. (Ağustos, 2018). China Africa Research Initiative. <http://www.sais-cari.org/data-chinese-loans-to-africa>, [Erişim: 27.01.2020].
- Dahir, A. L. (2019). "China's Aid to African Leaders' Home Regions Nearly Tripled After They Assumed Power", Quartz Africa, <https://qz.com/africa/1639750/chinas-aid-to-africa-favors-political-leaders-home-regions/>, [Erişim: 14.02.2020].
- Dahir, A. L. (Kasım 2018). "Chinese Lending To African Countries Jumped Tenfold In The Last Five Years", Quartz Africa, <https://qz.com/africa/1463948/chinese-lending-to-african-countries-jumped-tenfold-in-the-last-five-years/>, [Erişim: 03.01.2020].
- Ekodialog. (2002). "Sömürgecilik ve Kapitalizmden Küreselleşmeye", <https://www.ekodialog.com/Makaleler/somurgecilik-kapitalizm-kuresellesme.html>, [Erişim 09.12.2019].

- Esteban, M. (2017). "The Foreign Policy of Xi Jinping after the 19th Congress: China Strives for a Central Role on the World Stage", Elcano Royal Institute, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari87-2017-esteban-foreign-policy-xi-jinping-19th-congress-china-central-role-world-stage, [14.02.2020].
- Forward, with China, (2006). "Petroleum Economist", <https://www.petroleum-economist.com/articles/politics-economics/africa/2006/forward-with-china>, [Erişim: 05.02.2020].
- Gady, F. S. (May 2015). "China to Embrace New 'Active Defense' Strategy", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2015/05/china-to-embrace-new-active-defense-strategy/>, [Erişim: 25.12.2019].
- Halperin, S. (2016). "Neocolonialism", Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/neocolonialism>, [Erişim: 03.01.2020].
- Hanson, S. (2008). "China, Africa, and oil. *Council on Foreign Relations*", Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/06/09/AR2008060900714.html>, [Erişim: 28.01.2020].
- Henock, M. (2005). "China's Global Hunt For Oil", BBC News Online, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4191683.stm>, [Erişim: 02.02.2020].
- Kavas, A. (2019). "Geleceğin Kavgası Afrika'da Yaşanacak", Anadolu Haber Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gelecegin-kavgasi-afrikada-yasanacak/1366026>, [Erişim: 15.03.2020].
- Keyvan, Ö. Z. (Nisan 2017). "Çin Dünyanın Her Yerinde: Afrika'nın En Uzun Demiryolu Hattı", Ankara Kriz Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM), <https://ankasam.org/cin-dunyanin-her-yerinde-afrikanin-en-uzun-demiryolu-hatti/>, [Erişim: 02.01.2020].
- Kleven, A. (2019). Belt and Road: colonialism with Chinese characteristics, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpretor/belt-and-road-colonialism-chinese-characteristics>, [Erişim: 13.12.2019].
- Koran, L. (2018). "Why China's Footprint in Africa Worries the US.", CNN, <https://edition.cnn.com/2018/03/10/politics/china-africa-footprint-tillerson/index.html>, [Erişim: 13.02.2020].
- Korkut, M. (2019). "Afrika Düşüncesi ve Dekolonizasyon Çelişkisi", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51349/afrika-dusuncesi-ve-dekolonizasyon-celiskisi>, [Erişim: 17.12.2019].
- Lam, W. (2006). "Hu Jintao's Theory of the Three Harmonies", <http://ahdu88.blogspot.com/2006/01/hu-jintaos-theory-of-three-harmonies.html>, [Erişim: 12.01.2020].

- Laterza, V. ve Mususa, P. (Ekim 2018). “Is China really to blame for Zambia's debt problems?”, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/china-blame-zambia-debt-problems-181009140625090.html>, [Erişim: 03.01.2020].
- Laurence, W. (Mart, 2017), “The Dark Legacy of China’s Drive for Global Resources”, Yale School of Forestry ve Environmental Studies, <https://e360.yale.edu/features/the-dark-legacy-of-chinas-drive-for-global-resources>, [Erişim: 16.01.2020].
- Maru, M. T. (2019). ” A New Cold War in Africa”, Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/cold-war-africa-190630102044847.html>, [Erişim: 16.02.2020].
- Masiga, J. (2018). “For a Pittance, Kenya is Mortgaged to China”, Standard Digital, <https://www.standardmedia.co.ke/article/2001287385/for-a-pittance-kenya-is-mortgaged-to-china>, [Erişim: 12.02.2020].
- Moore, G. W. (2018). “2018 FOCAC: Africa in the New Reality of Reduced Chinese Lending”, Center for Global Development, <https://www.cgdev.org/blog/2018-focac-africa-new-reality-reduced-chinese-lending>, [Erişim: 11.02.2020].
- Nantulya, P. (Ağustos 2017). “Grand Strategy and China’s Soft Power Push in Africa”, Africa Center For Strategic Studies, <https://africacenter.org/spotlight/grand-strategy-and-chinas-soft-power-push-in-africa/>, [Erişim: 02.01.2020].
- Nye, J.S. (Kasım 2012). “Why China Is Weak on Soft Power”, *New York Times*, <https://www.nytimes.com/2012/01/18/opinion/why-china-is-weak-on-soft-power.html>, [Erişim: 31.12.2019].
- Olander, E. Staden, C. and Alves, A. (2018). “Angola: China’s Risky Gamble in Africa.”, The China Africa Project, <http://www.chinafile.com/library/china-africa-project/angola-chinas-risky-gamble-africa>, [Erişim: 12.02.2020].
- Schneidman, W. Wiegert, J. (Nisan 2018). “Competing in Africa: China, the European Union, and the United States”, Brookings Institution , <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2018/04/16/competing-in-africa-china-the-european-union-and-the-united-states/>, [Erişim: 11.02.2020].
- Shelton, G. (2009). “FOCAC IV – New Opportunities for Africa”, Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, <https://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/dsjbzjhy/t647035.htm>, [Erişim: 31.01.2020].
- Smith, D. (2010). “China Says Booming Trade With Africa is Transforming Continent”, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2010/dec/23/china-africa-trade-record-transform>, [Erişim: 23.01.2020].
- Smith, E. (2019). “The US-China Trade Rivalry is Underway in Africa, and Washington is Playing Catch-up”, CNBC, <https://www.cnbc.com/2019/10/09/the-us-china-trade-rivalry-is-underway-in-africa.html>, [Erişim: 16.02.2020].

- Sow, M. (2018). “Figures of The Week: Africa’s Changing Debt Structure”, Brookings Institution, <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2018/04/26/figures-of-the-week-africas-changing-debt-structure/>, [Erişim: 11.02.2020].
- State Council Information Office of the PRC, (2011). “White Paper on China's Foreign Aid”, <https://www.eu-china.net/upload/pdf/nachrichten/2011-04-21Chinas-ForeignAid-WhitePaper.pdf>, [Erişim: 03.02.2020].
- Su, X. “Why Chinese Infrastructure Loans in Africa Represent a Brand-New Type of Neocolonialism”, The Diplomat, <https://thediplomat.com/2017/06/why-chinese-infrastructural-loans-in-africa-represent-a-brand-new-type-of-neocolonialism/>, [Erişim: 13.02.2020].
- Sun, Y, “China’s aid to Africa: Monster or messiah?”, Brookings Institution, <https://www.brookings.edu/opinions/chinas-aid-to-africa-monster-or-messiah/>, [Erişim: 13.02.2020].
- Sun, Y. (2015). “The Domestic Controversy Over China’s Foreign Aid and The Implications for Africa”, The Brookings Institution, <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2015/10/08/the-domestic-controversy-over-chinas-foreign-aid-and-the-implications-for-africa/>, [Erişim: 14.02.2020].
- Tandoğan, M. (Eylül 2018). “Çin’in Borç Diplomasisi ve Afrika”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-borc-diplomasisi-ve-afrika/1260770>, [Erişim: 02.01.2020].
- Temiz, K. (2016). “Çin Siyaseti'nde 'Yeni Normal ve Xi Jinping'in Yükselen Otoritesi”, Dünya Bülteni, <https://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/cin-siyasetinde-yeni-normalve-xi-jinpingin-yukselen-otoritesi-h382976.html>, [Erişim: 05.02.2020].
- The Economist, (2018). “Debt Is Creeping Back Up in Sub-Saharan Africa”, <https://www.economist.com/graphic-detail/2018/03/13/debt-is-creeping-back-up-in-sub-saharan-africa>, [Erişim: 11.02.2020].
- The Forum on China-Africa Cooperation Johannesburg Action Plan, (2015). https://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/t1327961.htm, [Erişim: 07.02.20209].
- Toprak, K. (Aralık 2019). “Çince Konuşan Afrikalılar Ya Da ‘Kara Kıta’da Yeni Emperyal Dönem”, Açık Görüş, <https://www.star.com.tr/acik-gorus/cince-konusan-afrikalilar-ya-da-kara-kitada-yeni-emperyal-donem-haber-1501123/>, [Erişim: 11.01.2020].
- Watts, J. (Mart, 2013), “China's Exploitation of Latin American Natural Resources Raises Concern”, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/26/china-latin-america-resources-concern>, [Erişim: 16.01.2020].
- White and Case, (2018). “Belt and Road in Africa”, <https://www.whitecase.com/publications/insight/belt-and-road-africa>, [Erişim: 13.02.2020].

Yıldız, K. (1998). “Sermaye İhracının Bugünü Üzerine Bir İnceleme Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Borçlar”, Özgürlük Dünyası, <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/342-sayi-091/1284-sermaye-ihracinin-bugunu-uzerine-bir-inceleme-dogrudan-yabanci-yatirimlar-ve-borclar>, [Erişim: 10.10.2019].

Yılmaz, T. O. (Eylül 2019). “Çin'in Afrika'daki Stratejik Açılımları Demiryollarından” İlerliyor”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cinin-afrikadaki-stratejik-acilimleri-demiryollarindan-ilerliyor/1595011>, [Erişim: 02.01.2020].

